

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

21

CONFERINȚA NAȚIONALĂ
A SCRITORILOR

TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU a inaugurat Expoziția de carte și mijloace de informare și educare a maselor

■ IERI la amiază, la sala „Dalles”, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, al Președintelui Republicii Socialiste România, a inaugurat Expoziția de carte și mijloace de informare și educare a maselor, organizată în întinpinarea Conferinței naționale a scriitorilor.

Au participat tovarășa Elena Ceaușescu, tovarășii Manea Mănescu, Emil Bobu, Cornel Burtică, Ion Dincă, Paul Niculescu, Dumitru Popescu, Gheorghe Rădulescu, Leonte Răutu, Iosif Uglar, Ștefan Voitec.

Erau prezente membrii conducătorilor uniunilor de creație, editurilor, ziarelor și publicațiilor, scriitorii, compozitorii, artiștii plastici, reprezentanții ai vieții teatrale și muzicale, ai unor instituții centrale de cultură.

La sosire, tovarășul Nicolae Ceaușescu, tovarășa Elena Ceaușescu și ceilalți conducători de partid și de stat au fost întâmpinați cu deosebită căldură de un mare număr de bucureșteni aflați la intrarea în sala „Dalles”.

Exprimând gândurile și sentimentele pe care le împărtășesc în aceste momente deosebite toți cei care își desfășoară activitatea pe frontul larg al culturii socialiste, tovarășul Miu Dobrescu, membru suplent al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului Culturii și Educației Socialiste, a salutat prezența tovarășului Nicolae Ceaușescu, a tovarășei Elena Ceaușescu, a celorlalți tovarăși din conducerea de partid și de stat.

Invitat de organizatori, tovarășul Nicolae Ceaușescu a tăiat panglica inaugurând a Expoziției, în aplauzele prelungite ale participanților la vernisaj.

Vizitând standurile, tovarășul Nicolae Ceaușescu a dat o înaltă apreciere creației literar-artistice, motivată în care se înfățișează hotărârile Congresului al XI-lea în domeniul artei și literaturii. Participanții la acest important eveniment al vieții noastre spirituale și-au manifestat profunda recunoștință pentru prețioasele indicații date de conducătorul Partidului și Statului privind formarea și educarea omului nou, făuritorul societății socialiste și comuniste în patria noastră.

TEMEINICIA MUNCII LITERARE

CU INDREPTĂȚITA emoție artiștii cuvintului din patria noastră pășesc în forum-ul uniunii lor de breaslă, după cei cinci ani de la Conferința națională din zilele de 22—24 mai 1972. În acest răstimp, scriitorii au avut, desigur, nu puține prilejuri de a-și confrunța acuitatea privirii pe ansamblul activității: prin cei ce i-au desemnat ca mesageri ai lor în consiliul și în colectivul de conducere obștească, apoi ca participanți direcți în adunările generale ale asociațiilor sau în secțiile acestora. Totodată, scriitorii și-au spus cuvântul asupra a numeroase probleme sau aspecte ale creației specifice prin dezbaterile — unele de o deosebită amploare — în revistele editate de uniune, ca, de altfel, în viziunile modale, prin presa scrisă, la radio sau prin intermediul micului ecran. Aceasta fără a neglija — dimpotrivă! — confruntarea multiplu definitorie pentru propria identitate a fiecărui scriitor: aceea dintre opera sa și publicul cititor.

Ibrăileanu, încă acum aproape șapte decenii, enunțase acea teorie a „selecției” pentru a explica raportul dintre artist și societate și, prin consecință, înseși valențele procesului literar în ambianța culturală a unei epoci. În esență, teoria a rămas valabilă, numai că în contemporaneitatea noastră scriitorul este integrat organic societății în sensul creator al termenului, adică într-un raport nu antagonic ci armonie, ca atare exponențial și semnificativ. Trăim într-o societate fundamental nouă, concretizată a unei revoluții de structură, ajunsă în stadiul de multilaterală desfășurare a construcției socialiste. A construcției de ample dimensiuni — în sfera materială, dar cu atât mai intens în cea spirituală. De aici noțiunea de om nou, de aici corolarul de umanism revoluționar, pe care conducerea Partidului, prin cuvântul secretarului său general, le-a promovat în conștiințe cu o crescândă amploare în acești ani, de la tribuna Congresului al XI-lea, apoi în succesiunea altor acțiuni și manifestări culminând în iulie 1976 cu Congresul educației politice și al culturii socialiste, iar în anul 1977 prin Congresul țărănimii, recent prin serbările Centenarului Independenței naționale.

Cultura, științele și artele alături de ea, au un loc de seamă pe vasul eșichier programatic al Partidului. Tovarășul Nicolae Ceaușescu și-a exprimat cu sporită pregnanță încrederea în capacitatea de

creație a scriitorimii noastre, în forța crescândă a mesajului transmis prin operele ei maselor largi, unei opinii publice situându-se pe noi și noi trepte ale propășirii culturale. Făuritor conștient al propriei sale istorii, poporul devine cu atât mai creator cu cât înseși atribuțiile acestei conștientizări se îmbogățesc. Atribute pe care, dinăuntru său, scriitorii acestui popor, ca vectorii lui de spiritualitate, le proiectează pe ecranul universalității. Este — aceasta — cea mai prețioasă, în dinamica ei ireversibilă, dintre izbuzile revoluției în viziunea ai cărei părtași secretarul general al Partidului ne-a făcut a fi încă acum cinci ani, când, în acel vibrant cuvânt de încheiere a Conferinței, a citat, ca un îndreptat unanim valabil, pe marele Eminescu: „Credem că nici o literatură puternică, sănătoasă, capabilă să determine spiritul unui popor, nu poate exista decât determinată ea însăși, la rindul ei, de spiritul aceluia popor, întemeiată, adică, pe baza largă a geniului național... Fără îndoială, există talente individuale, dar ele trebuie să intre cu rădăcinile în pământ, în modul de a fi al poporului nostru, pentru a produce ceva permanent”.

Într-o asemenea concepție a integrării artistului, a scriitorului în dialectica a ceea ce constituie linia de orizont a năzuințelor propriului său popor validate de o istorie astăzi profund revoluționată, se explică tot ceea ce, în acest „cineal” de creație, 1972—1977, a îmbogățit mai autentic, mai valabil literatura noastră. Punind în lumină aceste euceriri, Conferința va demonstra voința de a da un sunet încă mai larg creației artistice în deplină capacitate și virtualități sale, încurajând susținut, cu autoritatea eticii scriitoricești, afirmarea unui climat încă mai stimulator al talentului autentic, încurajând îndrăzneala de prospectare și de viziune, demonstrând prin noi și noi realizări ceea sfântă, neostoiță ardere, la flacăra cuvintului într-adevăr revoluționar.

Fără sentimentul — profund — al duratei, al răspunderii, declat față de viitor atât de clar definit, munca literară ar fi un tirg al vanităților.

George Ivașcu

România literară

COLEGIUL :

Ana Blandiana, Șerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Darie Novăceanu

DIRECTOR : George Ivașcu. Redactor șef adjunct : G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacție : Roger Câmpăanu.

Din 7 în 7 zile

Înaltă apreciere activității internaționale a tovarășului Nicolae Ceaușescu

ÎN CADRUL sedinței de marți, 24 mai, Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R. a dat o înaltă apreciere activității secretarului general al partidului, rezultatelor rodnice ale recentelor vizite întreprinse în Republica Arabă Egipt și, apoi, în Republica Populară Polonă.

Convorbirile dintre președinții Nicolae Ceaușescu și Mohammed Anwar El Sadat au reliefat hotărârea comună de a extinde și aprofunda raporturile bilaterale, pe tărâm politic, economic, tehnico-științific, cultural, de a identifica noi sfere și modalități concrete de cooperare reciproc avantajoase. Schimbul de vederi dintre cei doi președinți a subliniat, încă o dată, cu pregnanță, necesitatea de a se acționa și mai hotărât în direcția soluționării politice a situației din Orientul Mijlociu, care să ducă la o pace dreaptă și durabilă în zonă.

Convorbirile prietenești, încununată de succes deplin, dintre tovarășii Nicolae Ceaușescu și Edward Gierek, dintre cele două delegații de partid și de stat, hotărârea comună de a aduce la îndeplinire misiunea și misiunile pe tărâm politic și internaționale, de a se acționa împreună pentru înfăptuirea unei securități reale pe continentul european, pentru aplicarea integrată, ca un tot unitar, a principiilor și prevederilor înscrise în Actul final de la Helsinki — au fost apreciate cu satisfacție de către Comitetul Politic Executiv.

Sărbătorirea tovarășului Iosip Broz Tito

POPORUL ROMÂN participă din toată inima la evenimentul sărbătorit de comunistii, de popoarele Iugoslaviei socialiste, vecine și prietene : împlinirea de către tovarășul Iosip Broz Tito, președintele Republicii Socialiste Federative Iugoslavia, președintele Uniunii Comunistilor din Iugoslavia, a 85 de ani de viață și 40 de ani de când se află în fruntea partidului comunistilor iugoslavi. Întreaga noastră presă a publicat miercuri articole omagiale și, totodată, reportaje asupra sedinței festive de la Belgrad.

În mesajul său de calde felicitări și urări de sănătate, tovarășul Nicolae Ceaușescu, evocând activitatea neobosită desfășurată timp de patru decenii în fruntea partidului și a popoarelor Iugoslaviei, relevă totodată contribuția de seamă a tovarășului Iosip Broz Tito ca eminent militant al mișcării comuniste și muncitorești internaționale. „La afirmarea unor principii noi în relațiile dintre partidele comuniste și muncitorești, la întărirea colaborării și solidarității lor, pe baza egalității în drepturi, a respectării independenței și neamestecului în treburile interne, la creșterea prestigiului și forței de atracție a socialismului în lume“. În continuare, secretarul general al Partidului Comunist Român subliniază faptul că tovarășul Tito „a contribuit în mod deosebit ca relațiile de colaborare multilaterală dintre Partidul Comunist Român și Uniunea Comunistilor din Iugoslavia, dintre Republica Socialistă România și Republica Socialistă Federativă Iugoslavia, dintre popoarele noastre, legate prin străvechi relații de prietenie și bună vecinătate, să cunoască în anii socialismului o puternică înflorire, reprezentând un exemplu de raporturi între două țări socialiste suverane și egale în drepturi.“

Vizita tovarășului Luis Corvalan

MARȚI, 24 mai, au continuat convorbirile dintre tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, și tovarășul Luis Corvalan, secretar general al Partidului Comunist din Chile, care face o vizită de prietenie în țara noastră. În cadrul dîneului din seara aceleiași zile, în toastul său, tovarășul Nicolae Ceaușescu, exprimînd sentimentele de solidaritate ale comunistilor, ale poporului român, cu luptătorii, în primul rînd cu comunistii chilieni, și urîndu-le succese depline în lupta grea pe care o desfășoară, a subliniat semnificația colaborării dintre cele două partide în cadrul afirmării solidarității internaționale a tuturor partidelor, forțelor progresiste, antiimperialiste, pentru dezvoltarea pe o cale nouă a popoarelor, pentru asigurarea respectării dreptului fiecărui popor de a se dezvolta liber, corespunzător voinței sale, de a-și făuri viitorul așa cum îl dorește, fără nici un amestec din afară. Tovarășul Luis Corvalan, multumind pentru decorația — ordinul „Tudor Vladimirescu“ — clasa I — ce i-a fost conferită, a relevat spiritul de prietenie sinceră, deschisă, în care au fost duse convorbirile, a exprimat sentimentele de profundă gratitudine pentru solidaritatea manifestată de Partidul Comunist Român, de guvernul României, de poporul român, în lupta dusă de Partidul Comunist împotriva dictaturii fasciste instaurate în Chile.

Adresîndu-se tovarășului Nicolae Ceaușescu, tovarășei Elena Ceaușescu, tuturor celor prezenți, tovarășa Lili Corvalan a exprimat, în numele femeilor chiliene și al poporului chilian, recunoștința pentru imensa solidaritate manifestată de guvernul, partidul și poporul român.

Cronicar

O emoționantă seară Bacovia (20 de ani de la moartea poetului)

● Sala Teatrului „Ion Creangă“ din Capitală, luni 23 mai. Un portret reprezentîndu-l pe Bacovia la 75 de ani (cu cinci luni înainte de a muri) domină scena de unde au vorbit academicienii Geo Bogza, Eugen Jebeleanu și Alexandru Balaci.

Deschizînd această seară omagială, Geo Bogza și-a exprimat mîhnirea că dintre noi lipsește cel mai important exeget de pînă acum al lui Bacovia, — Mihail Petroveanu, dispărut la cutremurul din 4 martie. Cei prezenți au păstrat un moment de reculegere în memoria scriitorilor pierși în acea zi tragică.

Vorbitorul a subliniat că în timpul tinereții sale Bacovia n-a fost prețuit cum se cuvine ; revista „Flacăra“, de pildă, editată de C. Banu, publica poemele lui Bacovia în colțurile cele mai neînsemnate ale publicației. Față de nemurire, a spus Geo Bogza, poetul reeditează basmul Cenușăresei, mulți fiind pe vremuri acoperiți de glorie, într-un timp cînd Bacovia, modest și neștiut de nimeni, își făcuse cu migală opera.

„Aveam douăzeci de ani neîmpliniți, a spus, la rîndu-i, Eugen Jebeleanu, cînd, văzîndu-l întia dată pe George Bacovia, am avut violenta revelație a acestui secol.“ Vorbînd despre continutul vizionar al poeziei bacoviene,

Un nou cenaclu

● Săptămîna trecută a avut loc, cu prilejul inaugurării cenaclului de literatură științifico-fantastică al Asociației scriitorilor din Brașov și al revistei „Astra“. ● Întîlnire

Eugen Jebeleanu a notat, între altele, că în epoca expreselor, deși n-a călătorit niciodată dincolo de hotarele țării, poetul a parcurs, totuși, cu umilință, dar cu un suris feroce, toate meridianele lumii...

„Bacovia, a precizat Alexandru Balaci, la începutul unui frumos eseu consacrat poetului, nu e un pseudonim literar, ci însăși poezia.“ Demonstrand că această poezie are atributele esențiale ale lirice, că ea este o meditație profundă asupra propriei biografii, emanînd o stare de incantație și inefabil, exprimînd modulații noi ce au frînt ritmurile vechii prozodii, — Alexandru Balaci a notat că, totuși, trebuie respinsă cu tărie ideea retragerii poetului în vreun turn de fildes, putîndu-se constata, dimpotrivă, o voință puternică de a evada din solitudine, difuzînd permanent încrederea în idealurile umane.

Seara omagială organizată de Uniunea Scriitorilor s-a încheiat cu un bogat recital din opera poetică a lui Bacovia, susținut de actorii Olga Tudorache și Dinu Ianculescu. Poetul Dan Deșliu a recitat cu căldură și expresivitate cunoscutele poeme „Plouă“, „Negru“ și „Furtună“.

AL. RAICU

a membrilor cenaclului cu Adrian Rogoz. Au citit poezie și proză Rodica Bretin și George Pușcariu. Discuțiile au fost conduse de Ion Topolog, secretarul cenaclului.

Distincții

● Cu prilejul „Zilei culturii și presei bulgare“, Consiliul de Stat al Republicii Populare Bulgaria a conferit Ordinul Kiril și Metodiu, clasa I, scriitorilor Virgil A. Odorescu, Constantin Cărită și Zoe Dumitrescu-Bușulenga pentru contribuția adusă la dezvoltarea relațiilor româno-bulgare în domeniul literaturii.

Înaltele distincții au fost înmîinate de către ambasadorul extraordinar și plenipotențiar al Republicii Populare Bulgaria în țara noastră, Petar Danailov, în cadrul unei solemnități care a avut loc marți, 24 mai, la sediul Ambasadei din Aleea Alexandru.

Asociațiile scriitorilor

București

● În ajunul Conferinței naționale a scriitorilor, Asociația din București a organizat o serie de șezători literare, recitarea de poezie, întîlniri cu cititorii la Liceul industrial C.F.R., Salonul literar artistic „Ion Vinea“ din comuna Buda, județul Ilfov, Liceul din comuna Jilava, Clubul cooperăției meșteșugărești din orașul Oltenița, Intreprinderea Dimbovița, Școala Generală nr. 155 din București, la care au fost prezenți Agatha Bacovia, Toma Alexandrescu, Constantin Bivolaru, Virgil Carianopol, Viorel Cosma, Vera Hudici, Stelian Păun, Al. Raicu. De asemenea, la Casa de cultură din Cimpulung Muscel s-a desfășurat o manifestare asemănătoare la care și-au dat concursul Iuliu Rațiu, Irimie Străuț, Gh. Zarafu, iar la Casa Armatei din Capitală, expunerea prezentată de Ovidiu Papadima despre ciclul „Ostașii noștri“ de Vasile Alecsandri.

Cluj-Napoca

● În comuna Tritenț, județul Cluj, Asociația Scriitorilor a inițiat o manifestare cu prilejul comemorării a 40 de ani de la moartea scriitorului Pavel Dan. Au vorbit Mireea Popa, Valentin Tașcu și Sergiu Pavel Dan, fiul scriitorului. Au fost prezenți un mare număr de săteni, elevi și cadre didactice.

În întîmpinarea Conferinței naționale a scriitorilor a fost organizată, la Clubul „Metalul“ din Mu-

Literatura contemporană și conștiința epocii

● La Casa prieteniei româno-sovietice, în cadrul ciclului intitulat „Literatura contemporană și conștiința epocii“, a avut loc o dezbatere la care au participat Gheorghe Bulgar („Patria, sentimentul fundamental al literaturii“), Pompiliu Marcea („Literatura și condiția umană a epocii noastre“) și Nicolae Dragoș („Diversitatea universului literar românesc“). Cu acest prilej, în cadrul „Clubului cărții“, a avut loc un panoramic liric, la care și-au dat concursul actorii ai teatrelor din Capitală.

● Întîlnire cu conducătorii ai cercurilor și cenaclurilor literare din întreaga țară. Despre aspectele colaborării dintre acestea și reviste au vorbit Negoiță Irimie, Letay Lajos, Adrian Popescu și Marcel Runcan.

La Liceul de alimentație publică din Cluj-Napoca a avut loc o șezătoare literară la care au citit din lucrările lor Horia Bădescu, Adrian Popescu, Petru Romașcanu și Valentin Tașcu.

Timișoara

● La Căminele culturale din comunele Tomnatec și Vizejdia, Asociația Scriitorilor din Timișoara a inițiat festivaluri literare în cinstea Conferinței naționale a scriitorilor, la care au fost prezenți Nikolaus Berwanger, Dorian Grozdan, Hans Mokka, Horst Samson, Mireea Serbănescu și Nicolae Tîrziu. La Mehadia a avut loc o manifestare similară la care au participat membrii cenaclului literar „Ad Mediam“, recent înființat. Au citit din lucrările lor Nicolae Mărgăneanu, Sabin Opreanu, Ioan Florian Panduru și Nicolae Petniceanu.

Tg. Mureș

● Asociația Scriitorilor din Tg. Mureș a organizat, în Sala Studio a Institutului de teatru, o șezătoare literară la care au fost prezenți 24 de tineri, membri ai cenaclurilor din întreaga țară. Cuvîntul înainte a fost rostit de Hajdu Gyözö, redactor șef al revistei „Igaz Szó“.

Scriitorul

FIUL TIMPULUI, el este cronicarul, cel care ține cursul vremii neîntrerupt în istoria unui popor, cel care dă socoteală de vreme, cel care știe cel mai mult cit de prețios este fiecare ceas, fiecare clipă în istorie, el este aici, în inima evenimentelor, priveghetorul, ca făclia neamului să nu se stingă, el este aici în neamul său semănat adînc și izvorînd la vremea potrivită pe colinele nădăjduirii, el este plămădit aici, frămîntat în lacrimile durerii, în chinurile facerii, în umbra bucuriilor, născut și renăscut cu fiii și părinții, cu sufletul și oasele și vîgla acestui popor care de atîtea ori a trebuit să înceapă iarăși din ruine nemuritoare să ctorească de pe Argeș în sus, zidul neisprăvit, zidul zdrobit de năvala tropotului copitelor, de urletul apelor, de urgia pămîntului, dar în cele din urmă devenind cupolă de aur peste fruntea libertății acestui pămînt românesc ce stă aici în Carpați spinzurat de Luceafăr, în funia cea mai răbdătoare din univers, care este bucuria nădăjduirii. Cu mîna sa fermă și tremurîndă, acest cronicar a însemnat numele lui Decebal în obrazul de piatră al Daciei, ca fiu al lui Scorilo. Inima cronicarului a dus prin focul și negurile istoriei lupta cea grea cu hățîșii și puhoaiile și ispita graiurilor barbare și mai puțin barbare, ce au brăzdat pe aici cu gîndul de a ne smulge sămînta limbii din ființă, de a zămislî pîndă netrecut prin inelul cinstei cununiilor. El este cel care, împreună de popor, izvorit, transfigurat și rămas în popor, sapă pe întuneric la lumina stelelor de taină, scrijelind cu bisturiul iubirii și al încrederii, pentru fra-

ții săi, virtuțile păstrătoare de Patrie pe pielea turmelor și în lemnul porților din Maramureș, în polemicile lui Alexandru cel Bun și în codice înscrise de numele și faptele și sămînta neamului nostru. El este cel care la vremea potrivită, într-o ultimă încercare, afirmă independența limbii române pe vremea Basarabilor, prin Dosoftei și Varlaam, prin Șerban și Samuil Micu, independența neștirbită cit vor fi veacurile, pe care crește și astăzi independența noastră de stat. Voievodul limbii române între celelalte graiuri este el, cel care o cultivă și ocrotește de înstrăinare și o crește și o sporește cu jertfa mărturisitoare a propriei sale ființe sălăvășite în inima poporului român din care își trage stîrpea și vrednicia. Locul său este aici, în popor, cu Neculai și Bălcescu, cu Eminescu și Coșbuc, cu Iorga și Sadoveanu, nedespriș de neamul său ca osul în carne, suflet din aspirațiile lui, una cu durerea și bucuria, una cu putința și neputința lui. Din adîncul istoriei venind, scriitorul, fiul lui Cronos, ține cursul vremii treaz în conștiința poporului său, atrăgînd atenția cu strălucirea cuvîntului său, asupra fiecărei clipe ce-și scurge fluviul de aur printre stele, de a-i răpi nemurirea de sus și de a o ctitori în faptele noastre morale pe acest pămînt român devenit Patrie prin care tot venim pe lume generație după generație și rămînem pentru totdeauna transfigurați de lumina Adevărului.

Ioan Alexandru

■ Situația pe poziții revoluționare în artă presupune orientarea conștientă de către autor a operei sale în direcția unei contribuții active la transformarea înnoitoare, progresistă a societății, a omului. Creația literar-artistică trebuie să cultive tradițiile de înfrățire ale oamenilor muncii, ale luptei pentru eliberare socială și națională, pentru o viață mai bună, munca unită pentru făurirea socialismului, pentru înflorirea scumpei noastre patrii — Republica Socialistă România. Numai o astfel de artă are cu adevărat un caracter revoluționar, umanist, slujește omului, poporului, patriei, cauzei socialismului, comunismului, păcii și prieteniei între popoare, umanității în general.

NICOLAE CEAUȘESCU
(Din Expunerea la Congresul educației politice și al culturii socialiste)

Un for al demnității scriitoricești

EVENIMENT de însemnătate deosebită în viața obștii noastre, Conferința națională a scriitorilor are loc într-un moment când se poate afirma, cu deplină îndreptățire și mândrie legitimă, că literatura română contemporană a obținut succese de prestigiu, a dat la iveală, în poezie, în proză, în dramaturgie, în critică și istoria literară, opere de autentică valoare și frumusețe, apte să vorbească despre energiile creatoare mereu vii, nicio dată istovite, ale națiunii noastre.

A înflorit în acești ani o literatură bogată în semnificații actuale, fie că se inspiră din evenimente importante ale trecutului, din istoria mai îndepărtată sau mai recentă, fie că răsfringe nemijlocit realitățile clipei de față, imaginile vieții din jurul nostru, prezentul imediat. Importantă e perspectiva adoptată de artist, și ea este aceea pe care i-o oferă experiența de azi a poporului român pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate și al înaintării patriei noastre spre comunism.

În forme și modalități specifice, în limbaje variate, proprii fiecărui artist, creația literară din această perioadă și-a propus, ca tendință definitorie, să se apropie mereu mai mult de realitățile vieții de la noi, a căror mărturie convingătoare năzuiește să fie. Scriitorii și-au însușit pe deplin indicațiile tovarășului Nicolae Ceaușescu din Expunerea la Congresul educației politice și al culturii socialiste unde se arată: „Creația artistică la baza căreia se află dialectica materialistă, filosofia noastră revoluționară despre lume, trebuie să-și tragă seva din realitatea social-istorică în mijlocul căreia se naște, ea fiind incompatibilă cu instruirea de viață, cu lipsa de țel, cu gratuitatea”. Desigur că asta înseamnă aprofundarea tematicii noi, înțelegerea exactă și cât mai completă a noilor relații dintre oameni, a fenomenelor din viața socială, a transformărilor petrecute în conștiințe, a contradicțiilor proprii lumii noastre. Arătarea și explicarea lor, în spiritul concepției filosofice marxiste, e o datorie fundamentală a literaturii noastre, chemată să înfățișeze viața așa cum este, cu lumini și umbre, cu realizări și dificultăți și nu ca pe un salt idilic din cucerire în cucerire. Cu atât mai convingătoare și mai bogată în ecouri va fi literatura de azi cu cât se va strădui să înfățișeze complexitatea vieții, forțele dinamice și înnoitoare în luptă cu ceea ce mai aparține încă trecutului ca mentalitate și mod de viață.

FORȚELE creatoare ale scriitorilor din toate generațiile s-au simțit mobilizate în acești ani, urmând directivele documentelor de partid, către o îmbogățire substanțială, de conținut, a literaturii românești contemporane, angajată să slujească țelurile unui vast program educativ, proiectat la dimensiuni naționale. Programul ideologic al Partidului adoptat la Congresul al XI-lea dă o importanță extraordinară cerinței transformării conștiințelor, formării trăsăturilor înaintate ale omului de azi, transpunerii în viață a principiilor și normelor de comportare sintetizate în Codul eticii și echității socialiste. Sint misiuni de mare răspundere încredințate de partid creației literare, misiuni care înobilează profesiunea noastră, activitatea pe care o desfășurăm sub semnul generoaselor idei ale umanismului revoluționar.

În dezbaterile care au avut loc în întimpinarea Conferinței noastre s-a subliniat pe drept cuvânt necesitatea participării sporite a oamenilor scrisului la viața social-politică a țării așa cum, în vremea lor, toți marii scriitori naționali au făcut-o. Este într-adevăr o datorie de conștiință a artistului ce-și înțelege menirea să nu se închidă în cercul preocupărilor stricte ale profesiei, să nu se rupă de frământările semenilor căci ar fi în primejdie creația însăși care s-ar vedea lipsită de aportul sevelor vitale. În miezul faptelor și al

vieții, acesta e locul scriitorului, factor activ al unei societăți care clădește o lume mai dreaptă și mai frumoasă, a bunăstării și echității, a afirmării plene a omului, lumea la care au visat înaintașii.

Originalitatea literaturii noastre, cuvântul pe care această literatură îl are de spus în cuprinsul literaturii mondiale, nu pot fi despărțite de idealul constructiv pe care aspiră să-l promoveze. Este literatura unui popor care și-a dobândit prin luptă neînduplecată și prin mari jertfe, de-a lungul istoriei, dreptul de a-și hotărî liber destinul, de a-și impune valorile, de a-și făuri o existență nouă sub conducerea partidului său comunist. Sintem, ca scriitori, mesagerii acestui popor, sintem purtătorii de cuvânt ai idealurilor sale înalte și înțelegem să nu ne drămuim nici forțele, nici talentul, nici inteligența pentru a da acele mari opere pe care țara și partidul le așteaptă de la noi, opere care să ne exprime integral și definitoriu.

VIITOARELE organe de conducere ale Uniunii Scriitorilor, Consiliul și Biroul, asociațiile de scriitori vor trebui să acționeze în așa fel încât să asigure creșterea rolului Uniunii în orientarea politică, estetică și etică și etică a vieții scriitoricești, în consolidarea unui climat literar favorabil activității de creație. Problemele organizatorice și de asistență socială își au desigur importanța lor, dar ele nu trebuie să ne acapareze toate forțele, să ne distragă de la ceea ce este în primul rând important în activitatea noastră: îndrumarea ideologică și estetică a creației literare contemporane prin multiplele mijloace pe care le avem la îndemână. E o îndatorire a noastră să milităm mai susținut pentru valorificarea bogată, în spirit științific a moștenirii literare a trecutului, pentru difuzarea și impunerea, mai bine organizată decât până acum, a valorilor culturii române pe plan universal. E necesar să inițiem largi dezbateri privitoare la problemele de azi ale literaturii noastre, în secțiile asociațiilor și în publicații, să stimulăm schimburi de opinii, confruntarea liberă a părerilor, controversele, în spiritul democratismului care ne caracterizează. Să acționăm ferm pentru lichidarea dificultăților din munca noastră, pentru promovarea și întărirea spiritului partinic în toate domeniile activității literare.

CONFERINȚA națională a scriitorilor e un prilej de bilanț al înfăptuirilor, de analiză plină de răspundere a întregii noastre activități desfășurate în ultimii cinci ani; ea ne îndreaptă totodată cu gândul spre viitor, îndemnându-ne să medităm asupra obiectivelor ce ne stau în față, asupra căilor de îmbunătățire a muncii noastre. Nicio dată interesul pentru carte, pentru cultură, n-a fost mai mare ca acum. Este un veritabil fenomen de masă, ale cărui dimensiuni, unice în istoria României, vor stabili o tradiție mereu generatoare de progres. O tradiție a cărei prelungire în timp reprezintă certitudinea unui vast proiect de transformare a conștiinței. O nouă generație literară și-a făcut simțită prezența în această perioadă și este o îndatorire de prim ordin să-i creăm cele mai bune condiții de a se afirma deplin, pe măsura înzestrării de care dă dovadă. Educarea noilor promoții de scriitori, vegherea plină de solitudine a procesului lor de formare trebuie să ne preocupe într-o măsură sporită fiindcă avem datoria să asigurăm, noi, cei de azi, ziua de mâine a literaturii române, continuitatea și creșterea ei neîntreruptă.

Să facem din conferința noastră un autentic for de dezbateri a problemelor noastre vitale, un for în care să afirmăm încă o dată, limpede, în deplină unitate a frontului literar, credința în ideile Partidului Comunist Român, dragostea adâncă față de patrie și popor.

Virgil Teodorescu

D. ANGHEL : MIHAI EMINESCU

(Ilustrația acestui număr : Sub semnul ARMONIEI ARTELOR)

Miracolul

PE NECUPRINDEREA MĂRII, plutesc într-o barcă al cărei fund e captușit cu pești argintii. Doi bărbați vinjoși trag la visle. După un timp, cel mai tânăr glăsuiește: — Hai să ne mai odihnim puțin. Mi-e sete, spune celălalt, o mai fi apă? Și apă, și piine, și roșii, răspunde cel tânăr.

De pe coama muntelui pe care am ajuns spre asfințit, într-o zare se vede Ardealul, cu turle de biserici și coșuri fumeginde, iar în cealaltă se zăresc dealurile pe care s-a descoperit, întia oară, petrolul. E aici lumea ciobanilor și a tăietorilor de păduri. Bună ziua, spune unul dintre ei, trecind pe lângă trunchiul pe care mă odihnesc. Bună ziua, imi înalță fața luminată de un zimbet, crezi că o să găsec ceva de mâncare la stină? Cum nu, răspunde el, tocmai fierb mămăliga, dar le-a adus aseară și piine din sat.

Mă ridic și pornesc într-acolo, călcând pe un covor moale de iarbă, având într-o parte țara cea veche, pe care mi-o închipui până la Dunăre, iar în cealaltă Ardealul, pe care mi-l închipui până în Maramureș. Și cum merg pe coama de munte, între orizonturi atât de armonios vălurate, în timp ce peste creștetul meu alunecă norii, mă cuprind deodată o nețărmită bucurie, simțământul că mă aflu, oriunde în cuprinsul acestor pământuri, în una și aceeași lume, în una și aceeași mare familie, căreia îi aparțin, cu toată ființa, așa cum frunzele aparțin copacului și nu-și închipuie că ar putea foșni altundeva decât în coroana lui.

Dacă aș avea cu mine o întreagă comoară, nu m-aș simți atât de bogat, atât de stăpîn pe viață, ca de faptul că pot spune Bună ziua, știind că oamenii pe care îi întâlnesc, pe o imensă arie, necunoscuții oameni întâlniți întia oară, fiecare cu chipul, cu firea și cu taina lui, imi vor răspunde la fel.

Oare cum s-a încheat miracolul acesta, această ne-crezută și fermecătoare unitate la o răspintie de diversități? Iată-i pe cei mulți și neștiuți care, de atita vreme, o întrușipează: unii prind pește pe apele mării, foarte aproape de fabuloasa lume a Orientului, alții țin coarnele plugului pe șesurile Moldovei, foarte aproape de întinsa țară a rușilor, alții ară cimpia dinspre apus, unde încep neamurile Europei Centrale, alții taie pădurile de brad, foarte aproape de cer, alții scormonesc după felurite minereuri în măruntaiele pământului, dar toți spun: vatră, piine, apă, frunte, noapte, mină, și toți spun dor, inefabila abstracțiune, și se înțeleg asupra ei — cum se înțeleg asupra multor altora: suflet, cinste, credință, smerenie, nedreptate, durere, bine și rău —, fie că sint din Dobrogea, din Bărăgan, din Oltenia, din Bihor, din inima munților unde nu cresc decât păduri, iar unealta de muncă e toporul, sau de pe mănoasele cimpii pe care se unduie griul, iar cei care îl seamănă își spun, de la unealta lor primordialisă, plugarii.

Atit de felurite sint sculele lor, atit de felurite casele în care trăiesc, unele numai din pământ, altele din piatră, altele numai din lemn, acoperite cu stuf, cu șindrilă, cu țigla, cu tablă; atit de felurite — cum nu se poate mai felurite — e portul lor, al celor din Oaș de al celor din Pruhova, al celor din Hunedoara de al celor din Teleorman; atit de felurite obiceiurile și cîntecele și horele lor, ale celor din Năsăud de ale celor din Gorj, ale celor care nu știu decât să pască turmele de ale celor care toată viața rătăcesc pe ape, dar toți spun: munte, cer, femeie, fată, copil, viață, moarte, toamnă, primăvară, și toți spun soareli, soare.

Dintre atitea miracole ce mi-a fost dat să trăiesc, în timpul mereu uimitei mele vieți, de nici unul nu m-am uitat și nu m-am bucurat atit, și nici unul nu mi-a părut atit de dulce, ca miracolul limbii pe care o vorbesc.

Geo Bogza

CORNELIU BABA : TUDOR ARGHEZI și soția

CORNELIU BABA : MIHAIL SADOVEANU

Nu o singură carte...

OBSERVATORUL atent al fenomenelor de cultură reține ușor modificări de viziune, de trăsături a realității din unghiuri care înlesnesc desprinderea unor sensuri fundamentale. Precum se știe, drumul până aici a fost greu și sinuos, cu pierderi și câștiguri adesea controversate, dar nu mai puțin elocvente. Că artistul, mărturisindu-se pe sine, angajează umanitatea, mai bine zis societatea în care trăiește, este un adevăr foarte vechi, dar acest adevăr a devenit mult mai sensibil în zilele noastre. De aici și necesitatea unor mijloace noi, a unor instrumente mult mai acute. Epigonismul e repudiat uneori cu brutalitate, vechi formule apar fastidioase, se preferă frumusețea nefardată, urîțenia nedisimulată, oricum nevoia de adevăr și sinceritate a devenit obsesivă. Acesta e un mare câștig pentru cultură, un mare câștig pentru artistul aflat cîndva în bătaia unor dogmatisme profund dăunătoare, în contradicție flagrantă cu însăși filosofia marxistă.

Există probabilitatea ca această perioadă dramatică și pitorească în exagerările ei să se reconstituie cîndva din chiar însemnările artiștilor, în romane, nuvele sau jurnale, pentru că, la un moment dat, memoria devine neiertătoare.

Precum era de așteptat, precum e legitim și normal, artiștii din țara noastră se află acum față în față cu realitatea, iar rezultatele acestei stări de independență și răspundere determinată se pot vedea, se pot măsura în muzică, în artele plastice, în literatură. Nașterea capodoperei scapă rațiunii estetice și tatonărilor științifice, dar ea germinază, fără îndoielă, în matca geniului românesc.

Dacă vorbim despre literatură, putem înregistra, în ultimii patru-cinci ani, apariția unor romane care se ridică la nivelul bunele noastre tradiții epice. Un librar terorizat de ideea desfacerii rapide a „produsului” literar îmi va spune că se caută în continuare romanul polițist, cartea de călătorii, memoriile, biografiile romanțate, oricum lectura ușoară, rapidă, pentru avion, vagon de dormit sau „camping”. De aici se pot trage concluzii pripite și dăunătoare, dar rămîne, totdeauna, un nivel superior al receptării și consumului de artă, prețutindeni în lume și la noi cu evidentă. Așa-zisul „gust public”, număratoarea comercială a preferințelor, nu au fost și nu vor fi vreodată criteriile artistului care-și respectă libertatea. Se impun romane-dezbateri, romanul de idei, ca o expresie firească și directă a unei conștiințe sociale în continuă și puternică afirmare. A fost, totdeauna, evident apetitul scriitorilor noștri pentru cazuri limită, pentru personajul măcinat de întrebări, adesea în conflict cu moravuri alterate, cu viziuni și practici care ultragiază idealul său de existență. Îmi îngădui să cred în viitorul acestui tip de literatură, tocmai pentru

că nu se mai lasă dominat de evenimente curente, păstrîndu-și dreptul de a merge cît mai adînc în substanța lor umană, căutînd tocmai semnele unui umanism nou, socialist. Trece prin aceste cărți umbra lui Camil, personaje purtînd mari poveri de gânduri, aglomerări tiranice de îndoieli și de speranțe. Ne amintim mereu de distinsul și dragul nostru prieten Alexandru Ivăsiuc, romancierul angajat fără echivoc în marea înclăștare de idei caracteristică lumii contemporane. Nici unul dintre tipurile create de el nu scapă de obsesia ideilor, chiar dacă le blestemă și preferă baia zilnică de eliberare, mai bine zis dulcea iluzie a eliberării de idei. În cele mai bune și convingătoare romane nimeni nu poate evita strînsoarea conceptelor, eroii își afirmă o credință onorabilă, chiar cînd e anacronică prin ignoranță, lene spirituală sau deviere instinctuală. Fiecare își strigă adevărul lui, dar dintr-un sistem de adevăruri unul singur țintește departe, pentru că nu e contingent și nu se naște din fragilitatea existenței individuale. În drumul lui încet și greu printr-o lume ruptă de trecut, un personaj de obicei modest, funciarmente cinstiț și de bună credință, va face epocă în proza noastră. El poate lua înfățișări nenumărate,

important este să se comunice caracterul inexorabil al revoluției, necesitatea unui umanism nou, eliberat de infernul prejudecăților, de scepticism și spaimă, de vechea și tragică înclăștare dintre individ și societate.

Mi se pare că aici stă cheia unor scrieri cu șanse de a sparge frontal redutabil al locurilor comune. Spun mi se pare, în sensul unei opțiuni, pentru că mă tem de orice programare. Timpul e grăbit și tot mai nesupus clișeele și tipologiilor înghețate.

De aceea, probabil, descumpănește și enervează mania scolastică a unora de a raporta mereu cartea contemporană românească la monumente clasice, la viziuni care aparțin istoriei. Parada aceasta de comparații gratuite, mă tem că ascunde adesea lipsa unei intuiții artistice vii, sau indiferență pentru efortul dramatic al scriitorului de a desluși sensurile morale ale epocii. În general, nu se intră în magma fierbinte a cărților, nu se desprinde, din țesătura deasă a cuvintelor și imaginilor, filosofia autorului, raporturile lui intime cu timpul societății și ideile care o propulsează. Se fac întinse considerații tehnice, cînd nu se rezumă pur și simplu povestea, se avansează riscant asupra unui destin scriitoricesc încă neclar, se fac exerciții interminabile pe marginea

unor scrieri a căror valoare stă mereu într-un echilibru instabil, deși se vrea exemplară. Aceste observații nu privesc starea generală a criticii, remarcată pe bună dreptate ca fiind tot mai conștientă de misiunea ei și slujită cu vocație. Este vorba de condiția scriitorului în fața unei lumi în continuă și adîncă modificare, este vorba de instabilitatea și nesupunerea programatică a timpului istoric și social. Arta este un fenomen de cristalizare, de oprire a clipei în momentul ei acut. O carte devine acceptabilă cînd nu alterează valoarea de existență a unei clipe înalte. În acest sens proza românească izbuște să cristalizeze fenomene care i-au scăpat cîndva, sau cel puțin abia acum devin revelatorii.

Nu o singură carte, și nu două vor transmite posterității chipul epocii, ei o întreagă literatură. O literatură care se constituie pe temelii unei maturități exemplare, al curajului civic, al răspunderii fără echivoc. Ideea de posteritate are pentru un scriitor alt înțeles decît cel acceptat în cabinete de cercetări sau la catedră. Singur, cu hîrtia și eroismul lui, scriitorul nu are la îndemînă decît speranța că se va întîlni cu vremea sa, Dincolo se deschide lumea arhivelor și a umbrelor.

Nicolae Jianu

Pe măsura epocii

ÎN VIAȚA fiecărei societăți, ca de altfel și în viața sau în evoluția uneia sau alteia dintre comunitățile care formează această societate, alcătuită la rîndul ei din individualități distincte — avînd totuși același țel și aceleași preocupări și interese — există momente semnificative, momente importante de care pot depinde perspectivele de dezvoltare ale comunității respective, cu alte cuvinte, viitorul ei.

Nu greșesc, cred, numind Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă Româniea o astfel de comunitate, o grupare de creatori deci, avînd fiecare individualitatea sa, cu toții însă același țel: o literatură folosită de societățile noastre socialiste. Momentul semnificativ și de o importanță majoră pentru toți membrii uniunii noastre este desigur apropiata Conferință națională a scriitorilor.

Consider că fiecare dintre cei realmente interesați de soarta literaturii din țara noastră sîntem, mai mult ca oricînd, preocupați atît de coordonatele date de către conducerea de partid și de factorii răspunzători cît și de cele ce desigur vor fi preconizate la conferință în vederea stimulării acelei literaturi care, evitînd didacticismul plicticos și

neartistic, este în măsură să modeleze conștiința prin forța ei estetică. Fiind element de seamă al conștiinței sociale, literatura nu a putut nicînd și nu va putea nici pe viitor să fie înțeleasă în toată complexitatea ei, dacă nu se ține seamă de faptul că structurile expresive ale artei în general alcătuiesc un limbaj specific, chemat să realizeze o comunicare între creator și cel ce receptează opera de artă.

De la sine înțeles — cu sau fără voia autorului — că literatura adevărată exprimă un mesaj al aceluia care a conceput opera respectivă, membru al unei comunități umane istoricește constituită, aparținînd unei culturi naționale și — mai ales în cazul scriitorilor din rîndul naționalităților conlocuitoare din țara noastră — elemente specifice ale conviețuirii oamenilor de diferite limbi pe aceleași teritorii. Interferențele care acționează într-o asemenea conviețuire, pe care am putea-o numi, cu un termen biologic, simbioză sau, în unele cazuri, chiar osmoză, imprimă un anumit farmec multora dintre paginile scrise la noi, fie ele tipărite în românește sau în una din limbile naționalităților conlocuitoare.

Nu lipsit de importanță consider, de asemenea, ca, în preajma întrunirii

unui număr atît de însemnat de scriitori din toată țara, să avem în vedere și faptul că o artă care nu se înnoiește rămîne în urma epocii sale. Pornind de la adevărul că societatea noastră este caracterizată de permanente înnoiri — fără de care România socialistă realmente nu ar putea face față necesităților crescînde în toate domeniile de activitate — și în domeniul scrisului se cuvine să-și găsească loc în mai mare măsură încercările adesea experimentale, dar nu lipsite de talent, cărora conducerile publicațiilor noastre literare și editurile de beletristică să le atribuie mai mult interes.

În acest context, cred că delegații la Conferință —, fiind în cel mai adevărat sens al cuvîntului conștiință de răspundere ce le revine, — vor alege pe acei reprezentanți ai lor în organele de conducere ale breslei, care, în anii următori, vor reuși să îndrume comunitatea scriitoricescă din țara noastră spre realizarea a ceea ce, în parte, fiecare adevărat creator de literatură își dorește, atît pentru sine, cît și pentru societatea căreia îi aparține: o literatură pe măsura epocii noastre.

Arnold Hauser

Sieși credincios

UNA din sintagmele de ordin etic adeseori repetată este aceasta: sieși credincios, cale după limba franceză: fidele à soi-même. Precedind-o de infinitivul a fi, sintagma capătă caracterul unui imperativ de ordin moral, a cărui călcare, desigur, e urmată de grave consecințe.

Ce înseamnă însă a fi credincios sieși? În măsura în care condiția omenească implică structuri psihofizice închegate, s-ar părea de la sine înțeles că nimeni n-ar putea să fie altfel de cum l-a plâsmuit natura și, într-o formă personalității, l-au modelat familia, școala și societatea. Dacă adăugăm la acest datum atît de complex, firea omului, mai adesea înclinată către un fel de egoism pe cît de înrădăcinat, pe atît de irepresibil, s-ar părea că nimic n-ar fi mai ușor decît a-și fi sieși credincios, adică a fi identic cu sine însuși. Această calitate nu e altceva decît pecetea a ceea ce numim caracterul, care implică în ordinea comportamentului statornicia într-un mod de a fi și mai ales de a se manifesta în societate. Privit superficial, fiecare individ este susceptibil de a primi din partea anturajului său o etichetă de comodă calificare morală. Astfel cutare este modest, sau, dimpotrivă, preumfios, prost ori deștept, moral sau imoral (aci mai intervine termenul intermediar: amoral), leneș ori harnic, onest sau necinstit, ș.a.m.d. Oricît ar fi de juste aceste denumiri, ele nu ating străfundul sufletesc al celui etichetat, din ale cărui adîncimi pot ieși la iveală, pe parcurs, tot felul de surprize. Imprevizibilul este în ordinea naturii omului un factor de care trebuie să ținem seama. Bunul meu profesor, Mihail Dragomirescu, avea obiceiul, referitor la capacitățile intelectuale ale studenților săi, să aplice proverbul:

— Nu se știe de unde sare iepurele. Iepurele nu sare numai din porumbiște sau din pălăria iluzionistilor, ci și din fiecare dintre noi, și mai cu seamă dintre scriitorii și artiștii, în care sîntem nevoiți să recunoaștem cele mai complexe structuri umane, supuse, prin sensibilitatea lor nervoasă, nespuse de acută, tuturor fluctuațiilor, în bine sau în rău. Rareori se înfilnește un creator de valori artistice cu o solidă armătură morală, la nivelul conștiinței de sine, mai adesea hipertrofiată. Artistul, în concepția romantică mereu actualizată, se crede unic pe lume și ca atare, după formula nietzscheană, dincolo de bine și de rău, un *exlex*, căruia societatea îi este datoare cu totul, fără a primi în schimb nimic din cite l s-ar putea cere.

De bună seamă, alta este concepția umanismului socialist, care are în vedere formarea unui om nou și a unei culturi corespunzătoare. În cadrul acestei viziuni, a-și fi credincios sieși nu mai poate însemna întronarea ca-

priciului ca regulă de viață și canon estetic, ci însumarea unei răspunderi de ordin moral. Scriitorul și mai în genere artistul, dispun de toate înlesnirile pentru a se instrui și educa, pentru a-și câștiga un loc în societate, în această nouă societate care-i prețuiește și, departe de a-i ține în margine și de a le întreține un complex de inferioritate, îi consideră agenți de seamă ai culturii, la același nivel cu oamenii de știință. Acestui complex de inferioritate, de care sufereau scriitorii și artiștii în trecut, i se datorau, compensator, reacția morală a infumurării, a mîndrei izolării în „turnul de fildeș”, a refugiului în boemă sau în „paradisurile artificiale”, și ca urmare, adeseori, decăderea morală și prăbușirea fizică.

CREDINCIOS sieși, scriitorul și artistul zilelor noastre se poate dezvolta armonios și își poate cuceri un echilibru moral, garanție a condițiilor optime de creație. Acestea sînt, în definitiv, cele mai însemnate năzuințe ale omului din toate timpurile. Filosofia stoică, din epoca sclavașului, situa fericirea nu în afara, ci înlăuntrul fiecăruia. Era vremea cînd omul nu putea să aștepte nimic bun de la cei din jur și se simțea nevoit să se interiorizeze, ca melcul în cochilia lui, ca să se asigure împotriva primejdiilor. Alte civilizații s-au succedat avînd ca devize, în nobilul idiom latin, cînd *bellum omnium contra omnes* (războiul tuturor împotriva tuturor), cînd *homo homini lupus* (omul se poartă cu semenul său ca un lup), iar adagiul darwinian *struggle for life* (lupta pentru existență) punea în secolul trecut accentul pe lupta, văzută cu toate atributele necruțării reciproce și ale nealegerii mijloacelor de a reuși. A-și fi credincios sieși înseamnă a se cunoaște pe sine, a-și alege liber opțiunile și a le nutri cu toate forțele convingerii și ale talentului. Simțul responsabilității, de care se leagă creația, este corolarul caracterului. Nou imperativ moral, caracterul creatorului primește efluviiile marilor aspirații ale națiunii, dă interpretări și forme noi, pătrunse de spiritul continuității în promovarea tradițiilor progresiste.

Asistăm de cîteva luni la manifestări unanime în cinstea centenarului Independenței. Scriitorii noștri au stat în primele rînduri ale acestora, afirmîndu-și consonanța deplină cu bucuria generală. Cu puțin înainte sau simultan, obștea scriitoricească a sărbătorit cu însuflețire amintirea răscoalelor țărănești din 1907, preluând marilor prefaceri sociale ulterioare. Fie ca și Conferința națională a scriitorilor să se desfășoare cu același simț al răspunderii și în același scop, al promovării frumoaselor litere și al înaltelor idealuri umaniste!

Șerban Cioculescu

AL. CIUCURENCU : G. CALINESCU

Calea spre universalitate

CU MAI BINE de 130 de ani în urmă, înscriindu-se pe orbita ideilor pașoptiste despre luminarea poporului prin cultură, Heliade Rădulescu dădea la iveală proiectul unei biblioteci universale, tălmăcind el însuși *Divina Comedie*, *Orlando furioso*, *Don Quijote* și alte culmi ale gândirii și expresiei artistice europene. Prea ambițios pentru un singur cărturar, chiar de o asemenea anvergură, proiectul a fost continuat de generații întregi de trudituri pe ogorul literelor, cunoscînd o împlinire colectivă în zilele noastre. Niciodată în istoria culturii românești nu a existat o preocupare atît de susținută și de sistematică de a transpune cît mai fidel spiritului și literel originale capodoperele geniului uman, de la epopeile săpate pe tăblițe de lut,

pină la tipăriturile cele mai recente. Nu e de mirare că, de mai mulți ani, *Index Translationum*, organ bibliografic editat de UNESCO, situează România printre țările cu cea mai intensă activitate pe tărîmul traducerilor.

În același timp, a sporit simțitor contribuția românească la patrimoniul mondial. E adevărat că Eminescu, Creangă, Caragiale, Rebreanu, Sadoveanu erau intrucitva cunoscuți peste hotare și în trecut. Alți reprezentanți de seamă ai literelor românești au rămas însă, din acest punct de vedere, într-un con de umbră. Faptul se explică nu numai prin circulația restrînsă a limbii române (argument căruia i se acordă uneori și astăzi o importanță exagerată), ci mai ales prin precaritatea mijloacelor de penetrare în circuitul universal. A venit apoi era marilor prefaceri și a multiplelor realizări ale poporului nostru. Datorită și eforturilor unor foruri și instituții cărora le revin sarcini precise în acest domeniu, într-un singur deceniu au fost traduse în limbă de mare circulație peste două mii de titluri, multe dintre ele fiind primite cu căldură de critică și de publicul cititor. Ca un corolar, scriitorii români au fost distinși cu importante premii internaționale, iar prezența lor în lucrările de sinteză — lexicoane, dicționare, enciclopedii — a căpătat o pondere tot mai însemnată.

Evident, ar fi cel puțin nerealist să afirmăm că lucrurile merg cum nu se poate mai bine. În ciuda difuziunii ei fără precedent, literatura noastră este încă departe de a fi cunoscută lumii pe măsura izbînzilor ei durabile (și aceste notații fugare nu pot înlocui o analiză în profunzime a cauzelor). Dar perspectivele ni se înfățișează mai îmbucurătoare ca oricînd, de vreme ce interesul față de cărțile noastre crește pe toate meridianele și paralelele globului. Explicația trebuie căutată mai ales în faptul că operele cu adevărat valoroase își au rădăcinile adînc înfipite în realitățile românești, vorbind despre lupta dusă în trecut pentru păstrarea ființei naționale și pentru dreptate socială, despre problemele complexe ale făuririi lumii noi, despre aspirațiile noastre de viitor. Cred cu tărie că aceasta este calea cea mai sigură de a pătrunde în circuitul valorilor universale. Căci numai scriind pentru astăzi și pentru aici, putem spera să fim citiți miine pretutindeni.

Constantin Țoiu

Ion Hobana

Roua și lacrimile

OCARTE depinde și de cititorii pe care ea îi are în momentul apariției, în afara valorii sale intrinseci și a climatului și nivelului criticii din perioada dată. Mă gîndesc la cărțile neînțelese de cite o generație sau de generații la rînd și care uneori abia peste zeci și zeci de ani și-au găsit cititorii potriviți, capabili să-i recepteze înțelesurile și să fie intrigati, emoționați, captivați de caracterele și situațiile arătate. De cele mai multe ori, revoluțiile sau zguduiri sociale grăbesc drumul acelei înțelegeri superioare. La noi, *Ciocoi vechi și noi* a fost mai gustat după 1907 și după cel dintîi război mondial, cînd relațiile sociale surprinse în romanul lui Filimon se potențaseră pe planul istoriei... Se adevărește astfel încă o dată ideea că literatura foarte bună anticipă totdeauna vremurile, reproducînd, în mic, ampla experiență sortită viitorului. Miezul de nucă protejat de cochilia ce imită reliefurile creierului uman dă mai tîrziu nuzul cel falnic; producătorul răbdător adăpostind sub coroana sa grea, puțin tristă, umbroasă, dar mirosind puternic a iod și a substanță primordiale, atîta visare, meditație și tîhnă omenească...

Nu fac o concesie pripită, circumstanțială, spunînd că cititorul nostru de azi înțelege orice carte pe care i-o oferă literatura de actualitate. Avantajul, paradoxal, dar real al romanului românesc, măsurat cu luciditate în aceste zile de sinteză ale breslei noastre e de a fi avut în urmă, în prima fază a existenței sale de dinaintea maturității, un gol (estetic, în sensul în care Bacovia spunea istoric) care, prin legea fizică a ororii față de vid, i-a dat hotărîta accelerație a împlinirilor de astăzi. Și încă, putem spune, desfășurarea lui nu a atins nici măcar panta ascensională ce duce, după deschiderea unui anumit unghi, spre apogeul sigur de miine al afirmărilor universale. E, dacă vreți, „complexul” prozatorului român revenind în forță spre culmile artei românești de a povesti: să nu fie tradus, simultan, în cel puțin trei-patru limbi de circulație mondială. Este invidia lui sacră, neliniștitoare, dar plină de posibilități pe care el o îndreaptă cu încordare cerebrală, să zicem spre proza fascinantă a Americii Latine de azi, descătășată și ea la rîndul ei de complexul ei vechi, colonialist.

Grija, teama romancierului român din

Maturitatea scrisului

O PLEIADĂ de scriitori, așa-numita generație tină, a intrat în literatură deja **matură**, cu rare stângăcii adolescente și fără neîmplinirile puse pe seama vârstei. Puține debuturi de tip Rimbaud. Intrarea în literatură cu un volum a tinerilor poeți, romancierii, critici, după o ucenicie de un deceniu, uneori în paginile revistelor sau la masa de lucru, se produce la vârsta la care autorul **Illuminării** se despărțea de creație. Noua generație deschide porțile artei nu numai cu talentul reprezentanților ei, ci și cu spiritul lor critic, cu acea fervoare și nostalgie a lucidității care a renunțat la cel puțin două volume pentru a-l publica pe al treilea. Precum pictorul Conti din drama lui Lessing, nu întâmplător tradusă la noi de Lucian Blaga, oricare din tinerii scriitori de valoare poartă în conștiința lui adevărul și semnificația acestor cuvinte: „Ah! de ce nu putem să pictăm direct cu ochii! Cît se pierde în drumul cel lung de la ochi prin mână pînă la penel!... Dar, cum spunea în cazul de față, știu ce s-a pierdut și sînt tot atît de mîndru cît știu aceste lucruri, ba chiar mai mîndru decît dacă n-aș fi lăsat să se piardă nimic”.

S-a pierdut poate și prima uimire ce emoționează orice critică saturată de sîcitate conceptelor, dar s-a renunțat conștient la patetisme, la inocența fără griji și la copilăreala străină de idee, s-a pierdut, voit sau nu, poezia împinsă de vînturile adolescenței, prospețimea trufașă, interjecția lirică, orgoliul originalității cu orice preț, pe care doar incultura îl poate susține, și s-a renunțat chiar la ideea de afirmare sub scutul generației. Cărțile și numele sînt singure supuse judecății de valoare. Aceasta nu se obține în grup. Tinerii scriitori lansați în ultimul deceniu au de la început privilegiul și responsabilitatea maturității. Și poate aceea umbră de melancolie de a nu fi fost tratați nicidecum drept copii minune. Ei nu se mai refugiază în edenul calm al generației literare, fericiți cînd numele lor începe să fie tot mai des inserat într-o listă de nume.

Să fii conștient încă de la debut că ești un argonaut al culturii și valorilor stabile, în sensul acesta clasice, perene, să nu mai crezi cu atîta entuziasm facil că există valori de ruptură, revoluții artistice cotidiene și originalitate absolută ci, dimpotrivă, să porți frumoasa povară a continuității și marilor tradiții cu aceea simplă generozitate a spiritului hrănit de universalii e lecția lăuntrică pe care o descopăr în cărțile fiecărui scriitor tînr de valoare. Aflu mai rar avatarurile biologice în paginile acestor cărți, în schimb tensiunile spirituale — reci pentru cine nu le trăiește —, gîndirea filosofică, istorică și politică și spiritul critic ca o coloană vertebrală a creației aduc în literatură o necesară incandescență. Inutil vom căuta în portretele tinerilor scriitori acele accesorii și insemne pe care le presupune fotografia de adolescent. Locul inocenței reale sau simulate a fost luat de rivna cunoașterii. Iar dacă mai credem că acești tineri scriitori n-au forțat celor ce-au debutat cu un deceniu înaintea lor, n-au prospețimea aceea ametoare a primilor, ci doar știința de a scrie frumos, rămînd neîncercători în fața lor și acuzîndu-i de alexandrinism, să încercăm să le citim cărțile cu obișnuitele noastre concepte critice fără greș.

Vom căuta inspirația. Dar tinerii scriitori nu mai așteaptă totul de la ea sau o înțeleg ca un act prin care li se înapoiază ceea ce ei înșiși au investit în ei: cultură, meditație, cunoașterea realului, valorile tradiției, munca artistică. Vom căuta emoția. Și pretutindeni o vom găsi legată de luciditate, fără aceea teamă că s-ar usca în prezența gîndirii. Vom crede că ei sînt lipsiți de „sentiment” cînd de fapt refuză să se abandoneze impulsului, văzînd în lipsa de elaborare și în fuga de știință artistică o formă de servitute, concepție preluată nu numai de la Valéry sau Ion Barbu, ci din întreaga istorie a artei. Cere sinceritate și afectivitate, lirism și imagism senzorial și descoperim că noua generație e interesată de sfera **Artel** care se adresează afectivității și reflexivității deopotrivă, neputînd să fie substituită cu sfera esteticului. Analizăm angajarea lor politică, socială și descoperim că aceasta este prima treaptă în edificarea operei lor, platforma ei de rezistență pe care o înalță la adevărata valoare cu o responsabilă angajare estetică, ce transformă opțiunea și atitudinea individuală și socială în existen-

ță artistică. Numai dacă nu cunoaștem cărțile tinerilor scriitori în litera și spiritul lor, putem vorbi cu seninătate referindu-ne la „ultimul val” de „un zumzăit confuz și pestriț”.

CITINDU-LE și comentîndu-le începem să realizăm că o generație nouă e și o creatoare de valori noi, din această dificultate a noastră de a o întîmpina cu instrumente estetice și critice normative formate și verificate pe seama experiențelor anterioare. Tinerii scriitori sînt deci **intemeietorii** unei lumi artistice diferită de cele precedente, fără a fi ruptă de ele și fără să se confunde cu o zgomotoasă răsturnare a lor. Prin această ei devin și **reintemeietorii** ai lumii artei, ai receptării, ai gustului. Pe orbitele descrise de operele lor gravitează alte probleme în fața cărora trebuie să recunoaștem că multe din așteptările noastre sînt irelevante și în mod necesar modificate. Tinerii scriitori acționează asupra noastră estetic, nu se lasă reduși la condiția de suport al unui monolog critic: există ei? nu există? au talent? aduc ei ceva nou? în ce sens? Monologul se transformă în dialog, drumul creației și afirmării se deschide într-o punte de comunicare cu toți confracții, cu publicul, care trebuie pregătit să recepteze tinăra generație nu numai de la tribuna comentatorilor ei, ci în contact direct, printr-o confruntare nemediată asigurată de cărțile și tirajele lor, de televiziune, radio, antologii, întîlniri, tabere de creație și documentare, librării și unități de producție, schimburi culturale.

Numai astfel ei pot fi stimulați, căci stimulii izvorăsc din responsabilitățile culturale și sociale și nu din rămînerea acestora la stadiul de principii și ipoteze verbale. Transformarea responsabilităților în funcții culturale și sociale ridică statutul moral al propriei creații, nivelul proiectelor personale. Tinerii scriitori așteaptă să li se ceară mai mult. Ei cred cu profunzime în artă ca rațiune, discernămint și meditație, fi înțeleg rolul de matrice etică și nu reduc puterea cuvîntului la sensibilitate și univers senzorial. Volumele semnificative publicate de ei au toate la bază un **designo**, un proiect de construcție și nu renunță la unitatea dintre imagine și idee, dintre cap și mînă în creație. Respiră în aceste volume ceea „evlavie adîncă” pentru „al minții scripet”, deschiderea către realitatea exterioară e completată de cea către spațiile lăuntrice. Și ca un argument al maturității și valorii tinerilor scriitori, volumele publicate de ei poartă credința cuprinsă în versul eminescian: „Dară ochiunchis afară, înăuntru se deșteaptă” și

certitudinea formulată de Goethe: „Ochiul artistului vede și cu pleoapa închisă”. Această maturitate trebuie să se elibereze nu numai în operă, ci și în acțiuni culturale și artistice. Tinerii scriitori sînt în majoritatea lor buni cunoscători de limbi străine. Ei pot fi integrați într-un amplu schimb cultural de răspîndire a literaturii române, la un înalt nivel profesional și artistic. Nici un creator nu poate lipsi atunci cînd e vorba de educarea și consolidarea opțiunilor culturale și artistice ale publicului, nici unul din tinerii scriitori. Tinăra generație poate fi chemată nu numai să-și citească opera sau să răspundă la întrebările programelor de radio și televiziune, ci să pună ea însăși întrebări, să propună și alte forme de emisiuni artistice și culturale, să le susțină, să dea astfel o nouă valoare circuitelor de mass-media.

NU GRABA afirmării acestei tinere și inzestrate generații dictează aceste proiecte, ci dorința de a folosi consecvent un potențial cultural, din vreme, de a-l actualiza în întregime pentru că se află deja la maturitatea lui creatoare în cazul a cel puțin zece, douăzeci de nume. Tinerii scriitori pot să pună ei înșiși întrebări, să caute soluții cel puțin în aceeași măsură în care scriu și gîndesc o carte și o propun spre publicare unei edituri. Ei trebuie să acționeze cultural și socio-cultural pentru că opera lor demonstrează deschiderea ei spre mult mai mult decît originalitate căutată, abilitate formală, pentru că ea reformulează și corectează idei anterioare despre artă, pentru că ea cere **responsabilități** concrete, specifice.

Citînd cărțile poezilor, prozatorilor și criticilor ce-au debutat în ultimul deceniu, observăm exigența interioară a universului artistic, și ne gîndim că ea poate să acționeze la fel de autentic în circuitul tuturor valorilor. Numele legate de această morală lăuntrică a creației trebuie să fie consolidate, să primească un statut diferențiat calitativ și să acționeze în spațiul culturii contemporane fără acele nivelări care reduc relieful literaturii doar la cîmpie și deal — iar cursul apelor la izvoare lipsite de confluențe. Maturitatea ce tensionează universul cărților tinere generații trebuie să iasă din granițele volumelor, lărgindu-le totodată, pentru a deschide căi noi nu numai cuvîntului românesc, ci și modului în care acesta e auzit și înțeles de cît mai mulți cititori al țării și ai lumii.

Doina Uricariu

Mesagerii

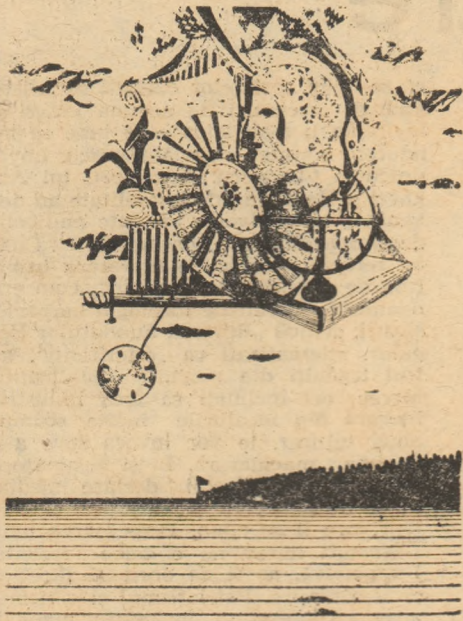
IN momentele sărbătorești — Conferința scriitorilor, de care ne mai despart puține zile, este desigur un astfel de moment — întrebarea **de ce scriem** devine parcă mai neliniștitoare ca oricînd (atunci cînd scrisul presupune o opțiune dintre cele mai grave). Nu numai orgoliul, sau talentul ce se vrea cu orice preț exprimat, îl determină pe scriitor să se așeze la masa de lucru. „Pe scriitor însă — precizează Marin Preda în **Imposibila întoarcere** — îl interesează ce se întîmplă cu oamenii”. Greu să găsești o altă frază care să definească mai exact, și în același timp mai convingător, profesiunea de scriitor. Nici o altă preocupare, oricît de justificată ar părea ea la o primă vedere, nu se poate substitui acestui interes față de ființa umană. Dacă atenția scriitorului se îndreaptă, totuși, la un moment dat, în altă parte, dacă se întîmplă să se dezintereseze într-un anumit context de soarta omului, va putea el răspunde cu adevărat la întrebarea **de ce scrie**? Bineînțeles răspunsuri se pot găsi cu duiumul și, din nefericire, adeseori au și fost găsite, aparent logice și cit se poate de îmbietoare prin nouitatea lor cuceritoare, dar vor fi ele într-adevăr convingătoare? O întreagă mișcare literară, de pildă, — ne referim de data asta la „noul roman” francez — a încercat să înscrie profesiunea de scriitor în afara perimetrului existențial și în afara omului ca ființă care se bucură și suferă, se naște, lubește, urăște și moare. Obiectele, susțin acești foarte inteligenți și distinși intelectuali, sînt tot atît de importante,

pentru scriitor, bineînțeles, ca și oamenii care de veacuri ar sta pe nedrept în centrul literaturii... Așa să fie oare? Să nu-i pese lui Robbe-Grillet, de pildă, de personajul căruia i-a dat viață — fic-mi iertată această „perimată” exprimare — de soarta soldatului său anonim călător prin orașul labirintic? Suferă de frig și de foame acest soldățel, din clipă în clipă ar putea să se rătăcească și în aceste condiții atît de precare, atît de defavorabile lui, singura grijă a scriitorului să rămînă aceea de a-i număra pașii? Se va rătăci oare soldatul pe străzi friguroase și ninse, agîndu-se la nesfîrșit, încoace și încolo, sub un cer înghețat și ostil, și se va curma în cele din urmă viața din pricina oboselii și a foamei? Dacă toate acestea îl interesează atît de puțin pe scriitor încît uită să ni le și spună, atunci ce anume îl preocupă? Joseph K, Joe Christmas, povestitorul din romanul lui Proust, Leopold Bloom sau doamna Dalloway ocupă un loc central în cărțile marilor inovatori ai romanului modern. Personajul nu dispăre în literatura lui Faulkner sau Proust, din contră, importanța sa este potențată la maximum.

Mai mult decît oricînd, astăzi scriitorul mi se pare obligat să rămînă avocatul permanent al creaturii **vă** (definit astfel de un mare scriitor francez mai puțin sceptic decît confracții lui la care ne-am referit). Pentru că deabia cea mai importantă a scriitorului rămîne aceea de a ne spune ce se întîmplă cu oamenii. Trăim într-un **veac** în care istoria nu i-a fost întotdeauna favorabilă omului. Pelicula cinemato-

Ilustrații de FLORICA CORDESCU
la Rădăcinile sînt amare
de ZAHARIA STANCU

Ilustrații de DONE STAN la poemul Patrie
de DEMOSTENE BOTEZ

...și la Moartea lui Ipu
de TITUS POPOVICI

„A”, cu gura deschisă

C EI care ne înșirăm după a (se pronunță numai cu gura deschisă), ca niște litere mai mici sau mai mari, mai citețe sau mai neclare, de mină sau de tipar: noi cei care avem în față un manuscris și în spinare măcar o carte, cit de subțire, dar tot în plumb turnată... ce putem noi să ne spunem, când ne adunăm laolaltă? Da, există probleme și încă foarte multe: cum să facem să scriem mai bine, mai frumos și mai adevărat, dar peste aceste lucruri se trece în astfel de ocazii, fiecare având sentimentul, mărturisit sau nu, că el scrie cel mai bine, cel mai frumos și cel mai adevărat. Sancta simplicitas! Dar inofensivă credință, pentru că e copilărească, și poate chiar necesară... De la scrisoarea lui Neacșu, datată 1521, pe care ar trebui s-o primim cu toții, multiplicată și trimisă prin poștă de către Uniunea Scriitorilor, înainte de fiecare Conferință a noastră, am luat cunoștință de importanța scrisului, chiar și a unui provincial din Cimpulung, scris care poate transmite gânduri extrem de importante și pentru adresant și pentru țară în general, anunțând vreun pericol mare. Poate transmite gânduri atât de la un loc la altul — de la Cimpulung la Brașov, pe vre-

mea aceea, acum hăt mai departe, cât și de la un timp la altul. Adică din prezent către viitorime. Mă înfiorez la ideea că noi cei de astăzi, atât de sincer stăpiniți de respect pentru înaintașii noștri, sîntem — la urma urmei — tot înaintași pentru generațiile care vor veni, ce ne vor cataloga la „Clasici”, „Scriitori minori”, „Un scriitor uitat”, „Scriitorii dintre cele două cutremure”, „Generația Cîntării României”... se vor găsi fel de fel de rubrici, care se vor modifica și corecta neîncetat, procesul istoriei literare fiind unul viu, ca și scurgerea generațiilor. Dar nu contează unde ne vor așeza urmașii, cit de repede își vor da ei seama de geniul nostru (acum, să fim cinștii, fiecare pretinde că-l are în exclusivitate). Important e cu ce umplem noi alfabetul, cel de 27 de litere? Cum facem să încapă în el toate dorurile, năzuințele, durerile, lupta pentru bine și frumos, revoluția, tot ceea ce ne frămîntă, ne macină, ne ține ființa, ne întărește? Dacă ar fi să cer și eu ceva de la Conferința scriitorilor, aș cere să se mai dea niște talent. Să se distribuie vinerea și miercurea, în zile de post, la un ghișeu special, la care pot să jur că nu va fi coadă. Dar cine poate să ni-l dea? Cine se obligă să nu doarmă

în locul tău, să-ți transmită prin molipsire directă febra creației, chinurile frazei armonioase, indoiala de sine, îndirjirea și încrederea că vei reuși să torni pină la urmă ce ai de spus în cuvintele „ce exprimă adevărul”? Repet: Cine? Scrisul e benevol. N-am văzut pe nimeni intrînd din casă în casă, nici o comisie ca de recensămînt, să-ți bată la ușă și să te îndemne să îngroși rîndurile creatorilor, pe principiul că „românul e născut poet”, dar trebuie să i se dea și carnetul de membru al fondului cel puțin. E o vocație, ceva ca un făcut, care mină tînarul aspirant la „glorie” pînă în marginea călîmării cu cerneală, care uneori poate să fie largă cit o prăpastie, unde te prăbușești și nici măcar dintr-odată, ci în etape, mai dînd din mîini, mai făcînd „gil-gil” și așteotînd să te prăbușești cineva de pîr, să te ia de picioare, să te învîrtească și să-ți scoată cerneala din burtă. Nu vine nimeni, te ratezi singur și gata! Numai cine n-a scris decît vederi cu „Salutări din țară” ori „Salutări din străinătate” poate crede că scrisul e ușor, că scriitorii sînt niște privilegiați, că sînt prea mulți minuiitori ai condeiului care „Beau și chefuliesc / Și de nimica lor nu le pasă” (poezie populară în vers alb făcută la un oficiu contabil). Am o mare stimă pentru profesiunea aceasta, pentru nobilul și neplătutul ei chin, pentru forța cuvîntului la care numai creatorul adevărat poate ajunge, la capătul a mii și mii de nopți de insomnie, descoperînd un secret ce nu e, vai, valabil decît pentru el și pe care-l va duce-n mormînt, dar al cărui efect e făcut să dăinuie, să se vadă pe fața transfigurată de emoție a cititorului de acum și din veac. Cine nu s-a cutremurat primind în suflet pentru prima oară adîncile rezonanțe ale unor astfel de împerecheri de cuvinte: „Stelele-n cer / Deasupra mării / Ard depărtărilor / Pînă ce pier”. „Niște cetăți / Plutînd pe-nîinsele / Și necuprinsele / Singurătăți”? Scriitorul e păzitorul stelelor de pe cerul limbii române, menit să le întrețină arderea, să le facă tot mai vizibile și mai respectate în lume, iar asta nu se poate fără dăruire de sine, o totală uitare în masa poporului tău, conștiință înaltă și dezinteresat patriotism. Există astfel de scriitori azi.

Salut în acest moment solemn pe bătrînul boier Neacșu din Cimpulung, de la secția de epistologie a secolului al XVI-lea, cu caligrafia lui minunată! Salut litera a, literă deschizătoare de mari perspective pentru un scriitor, pe care chiar am înrămat-o, o licoană pe sticlă, și-am scris sub ea să nu uit: „Nu se pronunță decît cu gura deschisă”.

speranței

grafică a înregistrat scene — ne despart de ele nu foarte mulți ani — care nouă, celor de astăzi, ni se par incredibile, aparținînd unei lumi aflată pe o cu totul altă planetă decît cea pe care trăim. (Planetă pe care s-a făcut auzită muzica lui Mozart și ai fost spuse melancolicele cuvinte ale nefericitului prinț danez.) Nu ne vine să credem că ființa umană a putut fi atât de înjosită și disprețuită, că demnitatea i-a fost supusă unor atît de grele încercări. Și totuși, ei, scriitorii, au fost mesagerii speranței! Să ne amintim de romanele lui Malraux și Hemingway, Simonov și Sartre, Thomas Mann și Camus care nu și-au pierdut încrederea nici în acele momente cînd nu era chiar atît de greu să-ți-o pierzi! Scriitorul nu poate fi sceptic sau cinic decît în momentul în care își semnează de bună voie actul de deces.

Interesul scriitorului se îndreaptă, de foarte multe ori, spre ființele cele mai neînsemnate, mai umile, mai, ca să spunem așa, lipsite de importanță! Un țăran din ținuturile Năsăudului, Ion al Glanetașului, un altul din cîmpia Dunării, Ilie Moromete, un țăran din Ardeal care se pregătește să moară, bătrînul Urcan, atîtea ființe anonime despre care n-am fi știut nimic dacă n-ar fi existat scriitorul care să depună mărturie, să ne vorbească despre ele! Documente inestimabile, altele decît cele ce ni le oferă dosarele istoriei. Dorința de a smulge anonimului pe cei ce în 1907 au cerut pămînt, a fost simțită fără indoială de Liviu Rebreanu atunci cînd a început să scrie marele său roman Răscoala... Pentru că des-

pre asta ne-a vorbit și ne va vorbi în continuare literatura: despre felul în care omul rămîne, orice i s-ar întîmpla, cea mai importantă realitate de pe pămînt! Marea lui trecere o consemnează arta. Un singur om, care nu seamănă cu altul, întotdeauna unic.

În Fețele tăcerii, Augustin Buzura vorbește, pe aproape șapte sute de pagini, despre un tînar cărui a s-a făcut o nedreptate, precum și despre scoaterea la lumină a vinovaților. Există o memorie a literaturii, ea nu permite să se astearnă uitarea asupra unor situații și momente ce par altfel de mult clasate. Lumea funcționarilor mărunți o regăsim în romanele lui Virgil Duda, impregnate, am putea spune, de o atmosferă cehoviană, precum și în excepționalul roman al lui George Bălăiță, Lumea în două zile. „Banalul”, cotidianul, „cenusiul”, primesc o mare strălucire în romanele lui Teodor Mazilu, ironice și deopotrivă tandre. În Cartea fiului, Norman Manea încearcă, în schimb, o incriminare austeră a banalității. Populate de personaje care își reclamă dreptul la o existență trăită cit mai plener — afirmîndu-și „cu zgomot și furie” ura împotriva ticăloșilor — sînt și ultimele romane ale lui D.R. Popescu... Sînt romane care iau, cum spune atît de frumos Camus, apărarea omului. Pe aceeași traiectorie se înscriu și cărțile unor prozatori mai tineri care își refuză prin proza pe care o scriu scepticismul și indiferența.

Sorin Titel

Marin Sorescu

Domokos Géza

Adevărul operei

C UNOSC oameni care se orientează perfect în probleme ideologice, își stăpinesc cu siguranță cunoștințele politice, dar, cu toate acestea, sensibilitatea lor față de produsele creației e scăzută, receptivitatea lor artistică este relativ redusă. Am întîlnit, pe de altă parte, amatori de frumos cu modestă posibilități intelectuale și cu o cultură nu prea bogată, în stare să înțeleagă, ba, mai mult, să interpreteze în chip original opere complexe, față de care prietenii mei versați într-ale logicii nu știau cum să se raporteze. În acest sens îmi aduc aminte de o frază de a lui Lukács Gyorgy care spunea că adevărul înțelegerii sau neînțelegerii operei de artă nu este discutabil, ci este o chestiune de fapt. Întrebarea se referă doar la motivul neînțelegerii: rezidă el oare în imperfecțiunile de expresie ale scriitorului, sau în cele de receptare ale cititorului? Concepția aristocratică a creației neagă posibilitatea unei alianțe trainice — care este un armonios sistem de drepturi și îndatoriri reciproce — între scriitor și cititor, după cum însă nici lipsa de nivel a cititorului, refractar culturii, nu se poate împăca cu gîndul de a o accepta.

Crearea unui croș literar în strînsă legătură cu realitatea, care în ultimă instanță îl definește, aceasta este, cred eu, condiția de bază a alianței despre care vorbim. Plăsmuirea artistică a omului contemporan complex, care nu este un simplu produs al istoriei, ci care este capabil să producă, să creeze istorie. Un om al muncii care-și asumă riscurile căutărilor și experiențelor, un om care, asumîndu-și conștient obligațiile ce decurg din apartenența sa la colectivitatea socialistă, își păstrează și își cultivă personalitatea, demnitatea umană. Este adevărat: literatura unui popor este viabilă numai cînd scriitorii sînt liberi să inoveze în cit mai multe direcții cu puțină — subiecte, stil, tehnici literare. Dar nu poate fi pierdut din vedere un lucru esențial, și anume că opera literară nu există în afară de om, în afară de pledoaria pentru om care are drepturi și îndatoriri, față de care semenii lui au de asemenea drepturi și datorii.

Societatea noastră și, în cadrul ei, omul, înseamnă acțiune, mișcare, progres. O gîndire cu adevărat corectă, justă, trebuie să ne conducă la înțelegerea a ceea ce avem de făcut aici și acum. Nici acțiunile instinctuale, oarbe, nici raționamentele abstracte, iluzorii, nu sînt capabile să determine justetea sau nejustetea diferitelor opinii și căi. Sîntem adepți ai unei teorii a practicii, care se poate transforma într-o practică a teoriei, înlesnindu-ne accesul la schimbare, ajutîndu-ne să edificăm necurmat lumea în care trăim și să ne edificăm pe noi înșine. Astfel, teoria noastră revoluționară dobîndește un statut obiectiv, devine sursă de inspirație și act critic al practicii sociale, inclusiv a creației.

Această viziune dialectică asupra realității și a omului acestei realități explică și succesele literaturii naționalității din țara noastră. Elementele de varietate în cazul întregului unitar, literatura maghiară, germană, sîrbă, ucraineană și de limbă idis din România de azi, sînt o reabilitare istorică. Aceste literaturi, în ceea ce privește trecutul lor, tradițiile de care, prin legea dialectică a continuității și discontinuității, sînt legate, forța actuală de creație, mărimea numerică și structura socială a publicului cărui ele i se adresează, se deosebesc, atît față de cultura națională română, cit și una față de cealaltă, dar, — și acest lucru este de o importanță definitorie, — ele sînt componente ale întregului, fac parte integrantă din patrimoniul cultural socialist al României, au o ideologie comună și un scop social identic.

Această trăsătură este fundamentul filosofic și moral pe care s-a construit și, sînt convins, se va construi și în viitor acea unitate, acel respect reciproc, care au guvernat relațiile dintre membrii de diferite naționalități ai Uniunii Scriitorilor. Relații generînd satisfacția acelor mari scriitori, acelor minunați bărbați: Mihail Sadoveanu, Gala Galaction, Gaál Gábor, Tibéry Géza care, avîndu-i alături pe Mihai Beniuc, Eugen Jebelcanu, Miron Radu Paraschivescu, Nagy István, Mészáros József și alți scriitori, oameni tineri pe atunci, au fărînt în anul 1948 — la îndemnul partidului comunist — unificarea celor două obști scriitoricești: Societatea Scriitorilor Români și Uniunea Scriitorilor Maghiari din România. Ne putem închipui bucuria lor de a ne vedea în sala Conferinței naționale a scriitorilor împreună, cunoscîndu-ne, respectîndu-ne, străduindu-ne ca valorile create de înaintașii noștri și de asemeni cele pe care le creăm noi azi, să ajungă la cit mai mulți cititori. În felul acesta alianța între scriitori și public va deveni din ce în ce mai profundă și rodnică.

Experiențele criticii noastre

ASTAZI, critica, peste tot în lume, cunoaște prefaceri adinci. Examinându-și cu o luciditate mult sporită rosturile, țelurile și instrumentele de care dispune, deschizând perspective noi, nebănuite, lecturii, ea a ajuns să fie mai citită ca oricând altădată. Cărțile de exegeză și interpretare literară sînt căutate cu aviditate, se epuizează fulgerător, țin aprins interesul unui public cititor pasionat.

S-au auzit voci exprimîndu-și nemulțumirea că, la noi, critica nu trăiește destul de spectaculos aceste modificări intime. Pînă la un punct, supărarea are o anumită îndreptățire. Prea mulți sceptici se grăbesc pe meleagurile noastre să zeflemisească încercările de cercetare literară inedite, descoperind cu hiperinteligenta lor blazată că nimic nu e nou sub soare. Dispuși imediat să judece „de sus” lucruri pe care le știu doar „după ureche”, ei se mulțumesc să suridă neîncrezători și să rezolve probleme serioase teoretice prin stivea glume. Există și o doză solidă de inerție în rîndul devotaților studiului tradițional arhivist, înclinați să considere orice altă cercetare a domeniului literar drept un amatorism neglijabil. Practic însă modernizarea criticii noastre s-a produs, fără mult tam-tam, dar în chip efectiv, autentic și cu nu puține roade evidente. Avem studii excelente, inspirate de noile demersuri ale lingvisticii, matematicii, sociologiei, psihologiei profunzimilor, antropologiei, semioticii. Cîteva au reținut chiar atenția străinătății.

De ce însă schimbările amintite au avut loc la noi fără mare zgomot? Fiindcă, prielnică inovației — e convingerea mea — critica noastră are niște tradiții și le-am putut dezvolta firesc. Nu ne-am lovit de un spirit închisat, suficient, surd la noutăți. Vladimir Streinu a arătat că aulicul Maiorescu întîlnia ideile revoluționare ale lui Poe asupra poeziei. Gherea — se știe bine — a fost atent la toate inițiativele scientizării criticii și Lucien Goldmann îl considea un precursor al structuralismului genetic. Mihai Ralea a formulat cu cîteva decenii înainte de Umberto Eco principiile „operei deschise”, iar G. Călinescu a teoretizat și exemplificat în chip inegalabil ideea interpretării creatoare și „generative” a unui text literar.

Nu vreau să lungesc exemplele, dar toți criticii noștri de seamă, din trecutul apropiat și mai îndepărtat, își păstrează, la lectură, o prospețime surprinzătoare. Paginile lor sînt incitante. Ei nu rămîn cantonați în mentalitatea epocii și izbutesc, miraculos, prin nenumărate ferestre deschise spre viitor, să ne fie contemporani.

Mai au și alt merit capital, după mine. Ei scriu bine, sînt, dincolo de concepțiile diferite, minutorii pricepuți ai cuvîntului, oameni cu incontestabil talent literar. Exprimarea lor nu e „frumoașă”, în sensul vorbirii „poetice”; pagina de critică atrage și cucerește prin plasticitatea ideilor, nerv intelectual, sensibilitate ascuțită, concretețe și proprietate verbală.

Există la ei un simț dezvoltat potrivit căruia literatura trebuie discutată astfel încît pagina de critică să păstreze savoarea artei. Lovinescu e un mare scriitor nu în romanele sale, ci în *istoria literaturii române contemporane*. Ibrăileanu refuză să-și „cizeleze” stilul și așternea pe hîrtie frazele așa cum îi veneau. Dar cit de pasionante sînt cronicile lui „rebarbative”! Despre Călinescu, ce să mai spun?

Am moștenit astfel și o rezistență la un anumit „charabia” al „criticii noi”. Poate de aceea „modernizarea” noastră a fost mai puțin zgomotoasă; ne-am păzit, într-o bună măsură, datorită unei bune tradiții, de un limbaj păsăresc, supratehnicizat, adesea inutil și care azi stîrnete aiurea reacții motivate reprobatoare. Am preluat și păstrat „simțul măsurii” propriu înaintașilor noștri și întregii literaturi române. O prețioasă tradiție a ei, regășibilă și în critică, e marea receptivitate, controlată, neîmpinsă la excese, lucidă, capabilă să distingă noutatea adevărată de simpla modă.

IATĂ-NE atingînd tema propriu-zisă a articolului de față. Ce tradiții ale criticii noastre se cuvine să le reținem și să le dezvoltăm azi mai ales? Care din nărvurile moștenite e de dorit să fie părăsite?

Aș remarca în primul rînd, printre tradițiile demne de stimă ale criticii noastre, atenția acordată publicului cititor. Maiorescu nu s-a sfîit să facă înainte de orice operă culturală, educativă

pe scară națională, prin tot ceea ce a scris referitor la literatură. Să observăm că mai toți criticii noștri însemnați (Iorga, Ibrăileanu, Lovinescu, Ralea, G. Călinescu, Perpessiciu, Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, Mihail Sebastian) au făcut foiletonistică. Nici unul n-a disprețuit coloanele marilor ziare, ba le căutau. Voi repeta pînă la sassistire că renunțarea la „cronica literară” periodică și cu același semnatar, în cotidienele noastre, este o gravă greșală. Cum să-și exercite critica influența asupra opiniei publice largi, dacă îi lipsește contactul cu ea? Interesul pentru masele de cititori definește o atitudine. Buna tradiție a criticii noastre este de a ține acest permanent coloziv public cît mai deschis și nu a scrie pentru autorul recenzat, ca să-i producă plăcere lui și insomnii inamicilor săi, sau invers. Comentarea și judecarea cărților, concepute ca act de solipsism, sfîrșește în absurditate curată. A-ți comunica opiniile fără a imagina un auditoriu chemat să le asculte presupune o contradicție în termeni. Tradiția adresării criticii către marea public și-a spus cuvîntul atît de răspicat la noi, încît pînă și Paul Zarifopol, adversarul vajnic al gusturilor comune, simțea nevoia să precizeze: „Atunci cînd se manifestă liber în artă, omul de bun-simț mi-e drag și îl stimez din toată inima, fiindcă-i onest și are haz”.

Noi avem astăzi un public cititor înfinit mai mare și mai receptiv. Au crescut enorm și mijloacele de a-l influența, pentru că el urmărește din răspuneri să-și îmbogățească mereu conștiința. Articolul și cartea de critică au o difuziune și o pătrundere necunoscută anterior. Nu am dezvoltat, totuși, pe măsura cerințelor epocii nobila tradiție de care vorbeam. Am să dau un singur exemplu. Cîrăușul părerea — eronată, după mine — că literatura noastră n-a dat în ultimii ani multe opere de interes deosebit. Dacă o asemenea opinie persistă e și din vina criticii, care a izbutit prea puțin să cucerească atenția marelui public pentru numeroasele cărți bune apărute și să le obțină, prin el, ecoul meritat.

Cînd te adresezi maselor cititoare și cauți să ciștiți asentimentul lor la judecățile tale, ești nevoit a-ți depăși subiectivitatea. Fără a o abandona, trebuie să o pui de acord cu niște criterii obiective minime. Un atare efort stăruitor străbate opera celor mai strălucii critici ai noștri din trecut. Impresionismul a avut o mare răspîndire la noi în epoca interbelică. Dincolo de împrejurările istorice, faptul se explică și prin altceva. Orice critică — sublinia, pe bună dreptate, G. Călinescu — pleacă vrînd nevrînd de la „impresie”; e, în sensul acesta, fatal „impresionistă”. Dar cine urmărește istoria noastră literară interbelică poate remarca un fapt semnificativ. În ciuda difuziunii „impresionismului” există, în epocă, o necurmată luptă împotriva lui. Au dus-o G. Ibrăileanu, Mihail Ralea, Tudor Vianu, G. Călinescu, Șerban Cioculescu. Și mai interesant, însă, e că înșiși criticii așa-numiți „impresionisti”, în frunte cu Eugen Lovinescu, fac eforturi neascunse să lasă dintr-o subiectivitate absolută, să găsească anumite principii de referință, obiective.

În critica noastră, așadar, o altă tradiție nobilă, deacrînd din precedentă, este strădania de reducere a arbitrarului judecăților. Oricît i-ar speria termenul pe unii, aceasta înseamnă o tendință spre scientizare. Nu e vorba de a face din critică o disciplină științifică în înțelesul strict al cuvîntului, căci, fără vocație și chiar talent literar serios, ea nu poate da nimic valabil. Scientizarea trebuie înțeleasă ca aspirație spre raționalizare și rigoare a judecății. Altfel zis, individualitatea ireductibilă a operei artistice izbutite se cere încercată cît mai strîns. Forța reducăției acesteia și trănicia edificului destinat să o înfăptuiască dau măsura înzestrării criticului.

IN CIUDA refuzului de a părăsi vreo clipă realitatea concretă a literaturii, distingem la înaintașii noștri iluștri o evidentă apetență teoretică. Fără a profesa neapărat estetica, ei manifestă aspirația fundării afirmațiilor pe o bază speculativă. Cine poate uita micile și sclipitoare teorii ale lui G. Ibrăileanu? Nu e gata oricînd să facă apel la generalizări artistice, sociologice, antropologice, caracterologice, filosofice însuși G. Călinescu? Apetența teoretică apare foarte vie la Vladimir Streinu, pînă și în cronicile sale literare. Astăzi, cunoașterea omească a făcut progrese foarte mari în

această direcție. Critica noastră și-a însușit multe din clarificările teoretice ciștigate în ultima vreme cu privire la fenomenul „literatură”. Asemenea cunoștințe au însă și slăbiciunea mișcării pozitiviste care le-a făcut posibile. E vorba de natura lor limitată, fragmentară, strict constatativă adeseori. Critica românească actuală posedă un mare avantaj, are la bază concepția marxistă asupra lumii, ceea ce-i îngăduie să asimileze critic toate cuceririle gîndirii contemporane, să le integreze într-o înțelegere largă, dialectică, deschisă evoluției. Tradiția glorioasă, pe care am menționat-o, cunoaște în vremea noastră o mare înflorire. Simțim datorită să-i dăm cît mai multă strălucire. Pentru aceasta e necesară o intensificare a discuțiilor literare, a căror amploare teoretică lasă încă de dorit. De asemenea, se cuvine invinsă și o anumită rezistență la clarificările de ordin filosofic, în numele strictei aplicări la obiect. Teoria neizvorită din nevoi practice, riscă să rămînă suspendată în gol. Dar noi am acumulat o vastă experiență, avem mulți critici buni și talentați, poate mai numeroși ca oricînd altădată; ar fi păcat să nu culegem toate roadele teoretice ale practicii lor în spiritele aceleiași nobile tradiții.

În articolul *Cinquantenarul romanului românesc*, Eugen Lovinescu își arată îngrijorarea față de imaginea societății noastre, așa cum ar apărea ea din proza vremii unui observator viitor, datorită frecvenței eroilor inadaptați, desrădăcinați și abulici. Evoluția literaturii contemporane îl preocupa în cel mai înalt grad pe G. Călinescu; nu o dată, a osîndit anumite tendințe epice sau lirice și combătut excesul de psihologism, arătîndu-și îngrijorările în fața faptului că am devenit „toți proustieni” fără să fi fost înainte „balzacieni” și „flaubertieni”, adică am sărit faza clasică a romanului. „Sublimul critic” s-a simțit obligat să denunțe moda lirismului „pur”, „produs de laborator”; „eter subtil, extras după formule complexe prin fierberea și decantarea sfultelui” [...], făcînd precizarea răspicată: „Ori de cîte ori întîlnim un poet mare, dăm de atîta sinceritate a strîgătului, de atîta nevoie de a pune în ritm numeric și durabil propria lui ciocnire cu viața, încît nu mai încape îndoiială că poezia se bizuie pe adevăr”. Iorga, Ibrăileanu, Ralea au fost preocupați pînă la obsesie de originalitatea literaturii naționale, au rupt nenumărate lănci pentru această cauză. Cînd nota specifică ne-a fost contestată, Lovinescu, susținătorul „teoriei imitației”, a sărit ca ars. Toți marii noștri critici au nutrit o dragoste profundă, sinceră și firească pentru literatura națională. Începînd cu Maiorescu, ei și-au exercitat profesiunea conduși de un autentic sentiment patriotic. Aceasta este iarăși o glorioasă tradiție, pe care am preluat-o și sîntem datori să ne dăm toată osteneala ca să fim la înălțimea ei. Grija pentru destinul literaturii naționale implică militantismul ideologic. Înaintașii noștri n-au asistat pasiv la ceea ce se întîmpla în lumea scrisului. Foarte des îi putem surprinde intervenind, bătîndu-se pentru credințele lor, făcîndu-le autorilor recomandări sau apărînd literatura de tendințe reprobabile și intervenții dăunătoare. Maiorescu s-a ridicat cu o nimicitoare ironie împotriva „beției de cuvinte”. Gherea și-a chelțuit elocința spre a demonstra efectul sterilizator al ideii de „artă pentru artă”. Iorga a reclamat cu verbul său înflăcărat o literatură care să aibă un cît mai pronunțat caracter propriu. Lovinescu a ținut piept toată viața fur-tunilor iraționaliste și confuziilor semănate de ele. G. Ibrăileanu și Mihail Ralea nu au ezitat să declare deschis că practică o critică militantă.

TRADIȚIA aceasta ne este iarăși scumpă și o continuăm sub semnul umanismului revoluționar. Că lucrurile se prezintă așa, stau mărturie șirul lung al cărților de critică și nenumăratele articole care, cu pricepere și talent, fără a o clama la tot pasul, ci practic, cultivă idealurile socialismului în literatură. Unii sînt obișnuiți să facă socoteala aceasta exclusiv pe declarații umflute, dar se înșală și nu la bilanțul lor mă refer. Încă o dată, e vorba de o operă dificilă, serioasă și durabilă, pusă efectiv în slujba literaturii românești și izvorită dintr-un atașament autentic pentru ea.

Aici e locul însăși, cred, să vorbesc și de anumite nărvuri moștenite. Unul îi împinge pe fabricanții de literatură proastă și lozincardă să arunce îndată criticilor acuzația că nu iubesc valorile autohtone, că nu gustă arta angajată,

că se opun cerințelor culturii socialiste ș.a.m.d. Acuzații de acestea grave și nedrepte li s-au adus — e bine să ne aducem aminte — lui Maiorescu, Lovinescu și Călinescu. Apărătorii lui Argehezi și Rebreanu de imoralitate au devenit, pentru diverse instanțe pudibonde, propagatori ai „pornografiei”! Cînd au refuzat să aplaude literatura inspirată de „imperativele vremii”, cum era denumită eufemistic ideologia barbariei și urii, criticii „Revistei Fundațiilor Regale”, stigmatizați ca „estetizanți”, au fost izgoniți din paginile publicației. Mereu, cei înclinați să facă industrie literară din idealurile înalte, scumpe nouă tuturor, le vor invoca spre a-și impune maculatura. Ei și susținătorii lor sînt pregătiți să-i declare imediat lipsiți de simț civic și patriotism pe criticii care li se opun. Perpetuarea unui asemenea nărav nu e deloc fericită. Dimpotrivă, ar fi de dorit să înceteze cu desăvîrșire. Patriotismul și civismul adevărat presupun luciditate, autoexigență maximă, tocmai pentru a înălța realmente valorile spirituale proprii. Nu mințindu-ne asupra lor le slujim, ci lucrînd fără preocuparea strădanilor ca ele să cunoască o autentică și splendidă înflorire. *Realul patriotism e incompatibil cu neadevărul* — a precizat-o răspicată tovarășul Nicolae Ceaușescu. Intimidarea criticii ridicate împotriva imposturii nu are nimic comun cu acest principiu de o înaltă luciditate comunistă.

Cîteva cuvinte și despre alt nărav care are și el vechimea lui. E vorba de o tradițională atitudine scriitoricească față de critică. Am moștenit obiceiul ca autorul să-l ia la ochi pe cel care i-a judecat aspru scrisul. E natural ca să nu se bucure de prea marea ta simpatie cine îți face praf munca. Se întîmplă să și fie, de multe ori, obtuz, pornit, nedrept.

Irritarea e explicabilă și nu cred în paradisul imaginar, unde autorul strînge entuziasm mîna criticului care i-a negat orice talent. Sînt aici însă nuanțe. Între a nu-i nutri afecțiune și a-l urmări cu o pasiune vindictivă pe cineva e o diferență uriașă. Mai mult, a organiza campanii împotriva lui, recruțînd condeie obscure și servile, amenință însăși existența criticii, oferindu-i o singură alternativă: dispariția sau înfeudarea.

Pe scriitorul de reală valoare nu are pentru ce să-l sperie judecățile aspre și chiar uneori greșite. Dacă opera lui se ține, vor interveni alte voci să repare eroarea, restabilind aprecierea dreaptă. N-a rezistat literatura sadoveniană, chiar de la începuturile ei, atacurilor vehemente ale lui H. Sanielevici? L-au anulat pe Argehezi diatribele pe care le-a îndreptat împotriva-i atîta vreme N. Iorga? A ieșit Camil Petrescu desființat din potopul cronicilor injurioase la adresa *Mioarei*? Se întîmplă ca și autorii mari să mai scrie cîte o carte slabă. Cînd un critic spune adevărul despre ea, îl servește, căci elogiile fără acoperire ajung să arunce dubii chiar și asupra operelor capitale. Într-o lume literară cu autori „tabu” prosperă mediocritatea și dispare simțul proporției valorilor.

Nărvul la care mă refer are și păcatul că se ia și se întinde ca riia. Treptat, nici un autor nu mai suportă rezerve. Ba lucrurile se complică peste orice calcule. Cutare încetează să-ți mai dea bună ziua, nu fiindcă l-ai criticat, ci fiindcă i-ai găsit merite rivalului său. E ca la biliard: scrii o cronică și te trezești că are efectele unei bile care transmite șocuri neașteptate prin ricoșeu. Există și reversul — trebuie să o spun ca să fiu obiectiv. Criticul care stă bine pe picioarele lui poate să înfrunte fără temeri paralizante iritabilitatea scriitoricească. Și cîți autori — după vorba lui Ion Barbu — nu și-au „încercat costura” ca și ei însuși împotriva falnicului copac care a fost Eugen Lovinescu? Judecățile drepte triumfă pînă la urmă, chiar cînd își croiesc drum anevoie. Cu o singură condiție, totuși: să nu sucumbă înainte de a vedea lumina tiparului.

Climatul ostil aprecierilor cinșite face să prolifereze și speța criticilor versatili, care-și anulează orice autoritate prin prea multe și vizibile calcule. Autorii fără har preferă articlerii gentili cu toată lumea, recenzentii de serviciu. Mediocritatea își dă mina din ambele părți.

Lepădîndu-ne de nărvurile care le stînjenesc afirmarea, vom spori șansele ca să se afirme din plin marile tradiții ale criticii noastre.

Ov. S. Crohmăniceanu

„O disponibilitate căreia i se cere educație profesională”

FIE-ÎN Îngădui cronicarului, după cincisprezece ani de cronică săptăminală, să consacre un articol nu unei cărți sau unei probleme a literaturii contemporane, ci lui însuși sau, mai bine zis, profesiei sale. Fără orgoliu, — căci nu va vorbi despre sine ca persoană, — dar și fără falsă modestie —, căci n-are altă cale mai onestă de discuție decât aceea de a se folosi de propria experiență. Cu puțină indulgență față de sine, poate spune că a citit și a scris despre toată literatura română a ultimelor două decenii. Are dreptul să reflecteze, pe spațiul unei cronici, la condiția cronicii. N-o face acum pentru întâia oară: fără astfel de popasuri, drumul cronicii ar fi amenințat de aceleași primejdii ca și drumul caravanelor printr-un deșert fără oaze; trăind pe nisipurile mișcătoare ale unei literaturi în continuă schimbare, cronicarul trebuie să se ferească a cădea victimă mirajelor de-o clipă.

Să ne imaginăm un moment ce ar însemna pentru o literatură defectivă cronicarilor: literatura ar lua repede înfățișarea unei biblioteci fără bibliotecari, cataloage și sisteme de clasificare; cărțile ar sta de-a valma în rafturi; bogăția s-ar transforma în dezordine; și pînă și cititorul cel mai obișnuit al bibliotecii ar pierde curînd orice mijloc de orientare. O cultură care ar încerca să se construiască în lipsa criticii ar avea soarta turnului Babel. Literatura română datorează o parte din realizările ei operei de îndrumare a criticilor aflați cu schimbul în postul lor de observație, unde asigură o permanență indispensabilă. Noi am avut doar doi sau trei critici excepționali, însă am avut totdeauna, cel puțin în acest secol, eminenți cronicari. În strălucita perioadă interbelică, discipolii lui G. Ibrăileanu și ai lui E. Lovinescu au îndeplinit cu necontestabilă eficiență oficiul. Au sprîjinit valorile contemporane, întronind un anumit spirit, și-au extins acțiunea asupra literaturii anterioare, reconstruindu-i imaginea în conștiința cititorilor moderni. În anii din urmă, literatura a redevenit ceea ce fusese cîndva, în clipa în care și-a repus cronicarii în drepturi. Lucrul acesta nu e unanim recunoscut. Voci iritate se ridică periodic împotriva rolului cronicarilor. Nu există critic mai expus adversității decât acela care-și spune părerea despre literatura momentului. Și nu doar din partea scriitorilor vine blamul nemeritat, dar, uneori, din partea criticilor înșiși. Exemplele sînt uimitoare. În 1938, G. Călinescu se plîngea că „literaturii române de azi (adică de atunci) îi lipsește nu un critic, ci acea atitudine de critic de specialitate care fac armătura unei culturi”. Și adăuga: „...Plutim în cel mai rău dogmatism; în dogmatismul părerilor izolate”. Patru ani mai tîrziu, era rîndul lui E. Lovinescu să spună, nemulțumit de independența de spirit a urmașilor lui imediați (dar oare n-o deprinseseră de la el?), că „generația nouă are și ea cîțiva critici harnici și talentați, neajunși la apogeul formației lor”. N-aveau încă patruzeci de ani, explica E. Lovinescu, vîrsta maturității criticii. Aprecierile acestea zgîrcite („critici harnici...”) se referea la aceiași critici pe care li judeca așa de aspru și G. Călinescu, și anume la Perpessicius (care trecuse bine de vîrsta maturității), S. Cioculescu, Vladimir Streinu, Pompiliu Constantinescu, Octav Șuluțiu, M. Sebastian și alții. Ei lăsau în urmă zecedouăzeci de ani de cronică. Publicaseră cărți azi socotite fundamentale: *Clasicii noștri sau Viața lui Caragiale*. Iar G. Călinescu publicase el însuși studiile despre Lovinescu și *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*. Un control mai potrivit al actualității literare și deopotrivă al istoriei literare n-a existat în nici o altă epocă. Și totuși E. Lovinescu și G. Călinescu puteau face astfel de generale imputări: „cronicarul nu cunoaște deloc istoria literaturii române”!

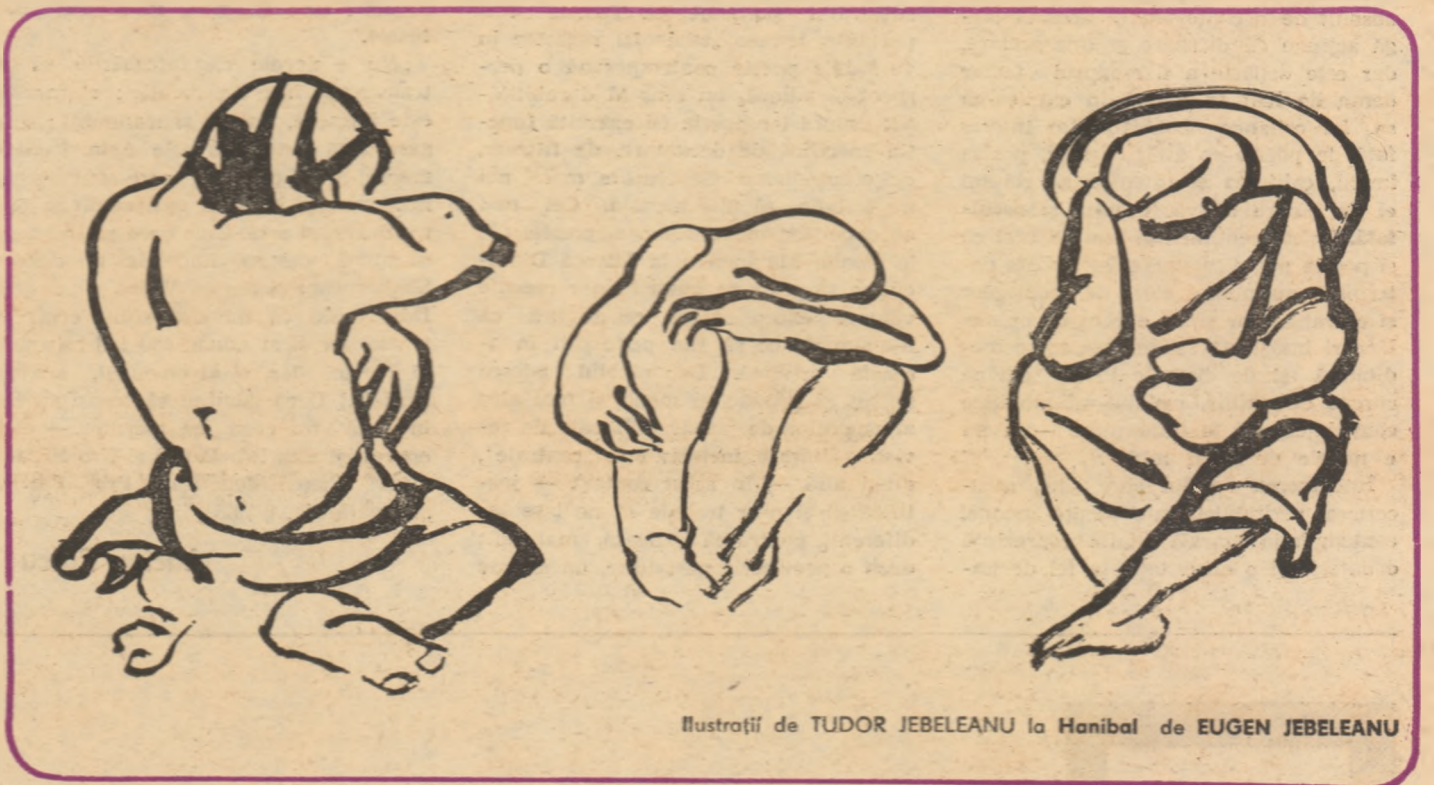
DIFICULTĂȚILE cronicii literare sînt de două feluri. Unele sînt de poziție militantă, în sensul larg al cuvîntului, a cronicarului, de eficacitatea lui într-o cultură. Căci, vai, nu tăcerea sau deruta cronicarilor stîrnesc mai ades nemul-

țumire, ci tocmai judecățile lor cele mai drepte și mai fără ezitare. Nu e nici un paradox. Se iartă mai ușor criticului faptul de a se înșela decît spunerea adevărului. De ce ne-am mira? În literatură e loc pentru toate susceptibilitățile. Puțini scriitori suportă fără asepare o părere nefavorabilă și, de asemenea, puțini critici, cînd devin la rîndul lor autori. Scrii zece ani elogios despre un poet și, la întia rezervă, oricît de nuanțată, te pomenești țintuit la stilul infamiei. Istoria literaturii e presărată de polemici. Și, cită vreme nu împiedică pe scriitor să scrie și pe critic să judece, ele trebuie considerate firești. Să ne plîngem de aceste vitregii inerente? Ar fi să nu dăm dovadă de destulă înțelepciune. Rezumîndu-și în același articol din 1942 patru decenii de carieră critică, E. Lovinescu remarcă: „Ele (luptele) nu s-au încheiat, dealtfel; criticii tineri vor fi poate supuși unor încercări și mai grele

moment; scopul îi este de a scuti pe privitorul viitor de greaua răspundere a alegerii. Dar, scriind despre cărți, cronicarul trebuie să se gîndească mereu la literatură. Nu cred în cronicarului care nu știe istorie literară și n-are timp să se informeze în alte literaturi. Cronicarul e un om care trebuie să citească tot. Un istoric aplicat asupra actualității și un comentator al actualității în perspectivă istorică. Ce este, în definitiv, o carte actuală? Este cartea despre care scriem astăzi. Cronicarul vede actualitatea prezentului, într-o ediție a poeziilor lui Eminescu și într-o carte nouă a lui Ștefan Bănuțescu, într-un studiu despre Caragiale și într-o culegere a versurilor din urmă ale lui Nichita Stănescu. Îngustarea acestui cîmp sub cuvînt că unele sint opere de ieri ce cad în sarcina istoricului e la fel de greșită ca și renunțarea la orice comentariu curent sub cuvînt că nu avem perspectivă.

Cronicarul trebuie, apoi, să aibă gust

foarte puțin. Cronică este specia cea mai lapidară a criticii, poemul ei într-un vers. Nu numai judecata trebuie să fie netă, dar și forma de expunere trebuie să fie simplă. Cronicarul semnalează cartea publicului. Prea multă complicație metodologică strică și îndepărtează pe cititor. El vrea să aibă în cronică un ghid, care să-i spună: citește ori nu citi cutare carte. Părîndu-li-se probabil din cale afară de modest rolul, sint cronicari care cred că-și „înobilează” articolul introducînd tot felul de ingrediente. Azi e la modă limbajul inspirat din structuralism. Structuralism într-o recenzie la un roman încă necunoscut? Ca să nu mai zic că între cercetător (structuralist ori nu) și cronicar e o deosebire de direcție a demersului: întîiul face anatomia unei flori căreia nu-l simte mirosul, celălalt e persecutat de un anumit miros și caută să-l explice prin floare. Cit de

Ilustrații de TUDOR JEBELEANU la Hanibal de EUGEN JEBELEANU

decît noi; n-ar fi, deci, drept să ne plîngem de vitregia timpului. Militantă, misiunea criticului cruzimea de la sine lupta, injustiția și cruzimea pînă la nimicire; trebuie să o primim deci cu resemnare, nu numai de la adversarii legitimi, ci și de la cei cu care luptăm pe aceleași poziții ideologice”. Și încheia: „Mai mult decît competența și talent, criticului i se cere conștiință profesională. Prin laudă și blamîndu-l lesne deveni un instrument de ascensiune socială, pentru a nu rămîne în categoria simplei publicistici, critica trebuie să se ferească de compromis, complezență, colizională de interese, ca de o primejdie mortală. Ea trebuie să se bucure de o independență morală absolută; date fiind condițiile vieții noastre publice, ea e o asceză”. Admirabile cuvînte! Dar eu aș apăsă mai puțin pe ideea de resemnare sau pe aceea de asceză. Poate și temperamentul mă împinge să păstrez militantismului critic nota lui orgolios luptătoare. Un critic resemnat în fața adversității este pe jumătate înfrînt. Cine nu acceptă de la început „riscul” contestării, uneori violente, deseori nedrepte, acela nu are ce căuta în critică. Probitatea criticului este în definitiv și o chestiune de rezistență nervoasă.

DAR sînt dificultăți care provin din însăși natura indeletnicirii noastre. Cronicar n-are în fața ochilor o literatură: ci numai cărți. E rolul lui de a sugera existența, dincolo de operele izolate, a unui corp istoric și artistic constituit. Nu se duce pur și simplu într-o sală de expoziție unde tablourile au fost ordonate și atîrnate pe tablouri; coboară în depozit, unde pinzele sînt aruncate aproape la întimplare și multe din ele sînt întoarse spre perete; acțiunea lui de aici începe, din incertitudinea acestui

și îndrăzneala de a-l da pe față. Prudenții nu scriu cronică, ci exegeză. N-ai cum ști. În clipa lecturii pentru cronică, dacă în clipa itii va fi confirmată sau dacă tu însuși vei mai fi de acord cu ea după un timp. Dar nici a amîna să te pronunți în speranța unei clarificări nu e posibil. Cărțile nu așteaptă. Opinia cronicarului este la antipodul colportării eumini de opinii curente, căci cronicarul e, principal, întîiul cititor al unei cărți. Cel mai greu lucru nici nu e să separi operele bune de cele proaste, dar să scrii despre acestea din urmă. Și, totuși, cum să le eviți? De cite ori am dinainte una, încerc să mă consolez gîndindu-mă că extraordinarele *Reflecții asupra romanului* i-au venit lui Thibaudet în minte pe cînd comenta romane pe care azi nu le mai citește nimeni. Brunetiére avea perfectă dreptate: „a-l citi pe Corneille înseamnă a-l citi pe Corneille; dar a-l citi pe Voiture înseamnă a te duce în vizită la marchiza de Rambouillet”. Ceea ce vrea să spună și Voiture, dacă știi cum să-l citești, poate fi măcar instructiv. Important e să știi cînd să te duci în vizită la Corneille și cînd la marchiza de Rambouillet. Dacă istoricului literar i se iartă o asemenea ezitare, un cronicar literar fără promptitudinea percepției e ca acel prepelicar, cu care este asemuit în jurnalul frațelor Goncourt un cunoscut critic francez din secolul trecut, și care avea toate însușirile speciei lui, mai puțin una: mirosul; o apuca totdeauna în altă direcție decît vînatul.

Dacă nu orice critică, în orice caz cronică presupune un nas foarte sensibil. Cronicarul nu face în fond altceva decît să încerce a-și motiva un anumit miros. Noi toți la început ne închipuim că într-o cronică e loc pentru orice. Mai tîrziu descoperim că e loc pentru

bine reușește fiecare în domeniul lui este o altă problemă. Oricum, știința cercetătorului și intuiția cronicarului sînt, de la un punct, incompatibile. Impresionism, spune primul despre cel de al doilea, judecată subiectivă, extrapolare a unor observații făcute pe un simplu eșantion: poate, dar ce degustător bea tot vinul din butoi ca să-l afle calitatea? Cronicarul este un oenolog specializat în pusul operei pe limbă, deși are cunoștința și de sortimentele de struguri din care se scoate vinul. Altfel zis, cronicarul e un cititor cu experiență. Se încrede în intuiție, dar e o intuiție cultivată. Dovadă că nu ne interesează intuiția oricui. E nevoie să-l urmărești mulți ani pe un cronicar ca să poți afirma că e competent. Și, mai ales, e nevoie să-l îngădui să învețe din greșelile proprii; căci oferindu-i adevărurile gata făcute ale altora îl poți compromite.

Cronicari infailibili nu există: îi respectăm cu atît mai mult cu cît greșese mai puțin. Dar eroarea nu ține numai de gust, ci și de educație. Cronicarul, mai mult decît criticul, este, vorba lui E. Lovinescu, „o disponibilitate căreia i se cere o educație profesională”. Talentul se naște, profesionalizarea e rolul unor îndelungi eforturi; și în orice caz, talentul se naște mai ușor decît se cultivă și se întreține — delicată plantă! — conștiința profesională. Și nu există școală a criticii mai aspră decît cronică literară; fiindcă aici reacția la opinia criticului se produce instantaneu. De cite ori nu te întrebi dacă nu e mai cuminte să renunți? Să încerci să refuzi lupta retrăgîndu-te în linia a doua? Și poate că ai face-o, dacă n-ai ști că fără o morală implicită a ideii nu există critică și că, în definitiv, perseverența criticului e o formă a moralității lui.

Nicolae Manolescu

Menirea poeziei

O MODIFICARE a raporturilor dintre poezie și public, iată primul lucru care se cere constat. Volumele de poezie bună dispar din librării într-un ritm care nu cedează înțietatea celui al epuizării traducerilor, al operelor clasice, al romanelor pe teme „senzaționale” și eseurilor critice de interes imediat. Vitalitatea fenomenului liric actual este confirmată și pe această cale. Jebeleanu și Emil Botta, Nichita Stănescu și Marin Sorescu, Geo Dumitrescu și Adrian Păunescu și, alături de ei, încă zece sau chiar mai multe nume contemporane au intrat în sfera unei foarte solide reputații publice, integrându-se circuitului normal al colecțiilor de mare tiraj.

Critica literară și-a avut rolul ei, absolut de necontestat, în această largă acțiune de difuzare și interpretare, dar este departe a fi singurul factor demn de luat în seamă în explicarea sa. La originea neobișnuitului interes față de poezie se află, desigur, poezia însăși, calitatea și intensitatea rolului ei de putere activă, urmată și ascultată. Există sentimentul mai general că și poezia poate „spune ceva”, poate determina nu numai stări de reculegere și elevație, dar și un curent de opinie. Uneori însăși starea de reculegere meditativă și de elevație lirică devine curent de opinie, capabil să modifice conștiințele, să le influențeze — și nu e nevoie de „mai mult”.

Întoarcerea omului spre sine, recucerirea veritabilei sale esențe umane, contemplația morală înaltă reprezintă o datorie și o necesitate, la fel de im-

perioase ca orice datorie urgentă, a cărei satisfacere este marcată de imperativul actualității. Valorile durabile capătă, prin poezie, statutul actualității celei mai stricte.

Poezia ca poezie este un factor esențial de cristalizare civică; o acțiune patriotică de cea mai mare însemnătate. Utilitatea ei rezidă în ea însăși, audiența de care se bucură este urmarea identității sale cu sine, a demnității sale lăuntrice, de valoare specifică, inconfundabilă, singulară. Poezia adevărată nu poate fi cu nimic „înlocuită”, tăcerea ei ar echivala cu o catastrofă. Ea nu este un gen literar ca oricare altul, supus normelor afirmării și ale fatalului declin; cu atât mai puțin supus normelor strict circumstanțiale, situațiilor lipsite de substratul permanenței. Temele importante, temele „zilei” își regăsesc în veritabila poezie contemporană o perspectivă adincă, un sens al durabilității; asupra lor poezia își exercită funcția specifică de decantare, de filtrare, de esențializare. Generațiile mai noi nu trebuie să uite aceasta. Cei mai autentici exponenți tineri ai poeziei (de la Ileana Mălăncioiu la Mircea Dinescu, ca să citez pe autorii unor recente volume excepționale) ne asigură că n-avem de ce să fim neliniștiți în această privință. Dar nivelul adesea scăzut al producției medii și mai ales al paginilor de poezie publicate de revistele literare, inclusiv cele „centrale”, nu-și află — în acest context — justificarea și n-ar trebuie să ne lase indiferenți, pentru că trădează, mai mult decât o provizorie pasivitate, un anume

fel — de ajuns de îngust și sigur depășit — de a înțelege funcția poeziei.

Aș cita, în încheiere (împotriva prejudecăților amintite) două texte programatice aparținând unor mari poeți români contemporani, amândouă exemplare prin înțelegerea plină de intensitate și în același timp foarte nuanțată a destinului poeziei, pînă la capăt asumat:

„Cînd scrii din și numai cu conștiința sublim-tragică, egală de altminteri unui destin, că — nefăcînd-o — lucrul ar echivala cu însăși imposibilitatea ta de a mai trăi, de a respira; cînd pleci de la concluzia verificată că dacă ți s-ar interzice ori răpi funcțiunea aceasta — scrisul, ți s-ar lua și interzice însuși dreptul la existență, atunci prezumția simulării nu se mai pune și ești, oricum, un poet. Dar numai atunci”. (Ion Caraion, *Pălărierul silabelor*).

„Nu e nevoie ca întrebările să se transforme într-o perorație; răspunsul este limpede, liniștit și irefutabil: singura artă patriotică este Arta. În domeniul artei, cele mai sacre sentimente, neconvertite în artă, compromis și patriotismul și arta. Cine oare ar îndrăzni să spună despre Rabelais și despre Shakespeare și despre Villon și despre Dostoievski că nu sînt sfinți copii ai patriei lor și ai umanității [...] ? Stegarii ai Patriei lor, și ai omenirii, aceștia sînt [...] Dacă izbutim să transformăm în Artă tot ceea ce merită — este enorm, și este Pro Patria și Pro Humanitas” (Eugen Jebeleanu, *Pro Patria*, „Luceafărul”, 8/1977).

Lucian Raicu

Ilustrații de TRAIAN BRĂDEAN pentru Cezara...

Froză literară...

Critica eseistică

IN CIUDA unor reproșuri mai vechi și mai noi, unele îndreptățite, altele nu, aduse criticii noastre, ea se arată, totuși, convingător îndreptată spre câteva direcții, care ar trebui să intereseze. Dacă nu întotdeauna publicistica a fost la înălțimea misiunii ei, dacă foiletonul critic a fost câteodată semnat de critici improvizati și a scăzut în problematică, în expresie, și cronica literară și critica eseistică au menținut și au împropătat climatul artistic. Paginile în care criticii analizează producția editorială în curs reprezintă în acest moment, poate și din pricina unei mai slabe exigențe care s-a manifestat și se manifestă încă în publicarea poeziei și a prozei, axul multora din revistele literare. Ultimul an editorial pare a sta sub autoritatea romanului, dar anii anteriori au stat neferiți sub cea a criticii. Au apărut cărți fundamentale nu numai despre scriitorii clasici, despre literatura veche și modernă, dar și, mai ales, despre fenomenul literar actual — lucrări de analiză aplicată unor opere majore care fac literatura română de azi și lucrări de sinteză care încearcă să alcătuiască harta poeziei, prozei și criticii recente, să selecteze și să sublinieze direcțiile lor de evoluție. Faptul trebuie remarcat tocmai pentru că

într-o perioadă în care exigența critică este în creștere nemulțumirile autorilor, fatalmente, se înmulțesc. Nu trebuie uitat că în structura actului critic intră activitatea de selecție și ca atare „tăcerea” de care se plîng unii scriitori este o formă de exprimare a judecății de valoare. Privind în urmă nu găsesc opere importante pe care critica să le fi evitat, să le fi ignorat cu adevărat; asupra multora opiniile au fost împărțite, contradictorii, dar este în natura însăși a criticii o limită îngăduită de subiectivitate și din controverse se naște un climat literar dinamic.

Aș vrea însă să vorbesc aici nu despre cronica literară, care, după părerea mea, susține astăzi revistele și le impune o anumită ținută profesională, ci despre critica eseistică pe care revistele o încurajează mai puțin, dar pe care unele edituri au promovat-o cu real succes. Remarc, astfel, că de mai mulți ani Editura Minerva, prin colecțiile ei „Biblioteca pentru toți”, „Arcade” și „Introducere în opera lui...”, a oferit spațiul necesar dezvoltării acestei modalități de abordare a literaturii, modalitate mai personală, mai originală de asimilare a tradiției literare și de integrare a ei într-un curent modern de gândire și sensibilitate.

Criticii i s-a oferit o posibilitate de afirmare a formelor noi de apropiere de literatura clasică și contemporană (în B.P.T. au apărut studii interesante însoțind poezia lui Nichita Stănescu, Virgil Teodorescu, Eugen Jebeleanu, proza lui Marin Preda, Fănuș Neagu, Laurențiu Fulga etc.), iar cititorului i s-a oferit șansa de a se familiariza cu o percepție mai suplă a literaturii, cu o interpretare mai puțin didactică, mai puțin pedantă a operelor. Aceste colecții au venit în întâmpinarea unor necesități reale și ale criticii și ale cititorului și probabil de aceea s-au bucurat de o largă audiență. Nivelul estetic ireproșabil, varietatea stilistică, precum și personalitatea ideilor demonstrate în prefețele și postfețele ce au însoțit textele mai cunoscute sau mai puțin cunoscute ale scriitorilor noștri au impus publicului, au stîrnit interesul pentru anumiți autori și încrederea în anumiți critici.

O altă colecție, din păcate nu întotdeauna bine coordonată, „Biblioteca critică”, aparținînd Editurii Eminescu, și-a propus să sintetizeze opiniile critice afirmate în jurul unor autori din toate epocile pînă în zilele noastre, putînd deveni un bun instrument de lucru. Ea oferă un spațiu pentru critica critică foarte util, înlesnind o înțelegere mai directă și oarecum organizată a

evoluției interpretărilor critice din momentul apariției unor cărți pînă la ultimele intervenții, unele datorate chiar generațiilor foarte tinere de critici. În jurul unor opere s-au purtat adevărate dispute privind valoarea și situarea lor în context, fenomenul merita relevat și comentat, explicat în complexitatea datelor istorice și speculat ca o concretizare a caracterelor social-literare generale. Studiile cuprinse în aceste colecții au îmbogățit evident critica noastră eseistică, au afirmat cu mai multă pregnanță capacitățile excepționale ale criticii de azi și au susținut dezvoltarea unui curent de valorificare modernă a literaturii noastre. Alături de personalități critice de prestigiu și-a făcut intrarea cu curaj în paginile acestor tinere generație de critici, care, mai puțin aptă acum de lucrări de sinteză, își poate exercita aptitudinile analitice.

De aceea, cred că importanța colecțiilor amintite nu stă numai în accesibilitatea lor, în caracterul lor de masă, în popularitatea lor în rîndul cititorilor, dar și în posibilitatea de a determina o anumită direcție critică. În spațiul a douăzeci, treizeci de pagini de studiu în cadrul „Bibliotecii pentru toți” sau a „Arcadelor”, și a o sută de pagini în „Introducere în opera lui...” s-au scris uneori lucruri mai profunde, mai originale, mai definitorii despre un autor sau despre cărțile lui decât în monografiile uriașe. Forța de concentrare a ideilor și accentul pus pe nouitatea și libertatea speculației critice au contribuit la modificarea, într-o oarecare măsură, a stilului critic și a receptării literaturii de către cititor. Toate acestea ne îndreptățesc să credem că viața criticii noastre se găsește în plin proces de maturizare, în căutarea unor formule adecvate și variate de expresie a gândirii moderne, în momentul afirmării unei foarte puternice conștiințe de sine.

Dana Dumitriu

Ponderea istoriei

O CONSTATARE la îndemna oricui și în același timp parcă mereu surprinzătoare se propune neîncetat meditației critice. În momentul de față — pentru întâia oară în lunga sa existență dominatoare — romanul este concurat de cartea de istorie sau de reportaj istoric tocmai în calitate sa de gen accesibil și popular. Împrejurarea este recunoscută de scriitorii înșiși: «Am citit și am recitat în acești ani de câteva ori — mărturisește Marin Preda în **Imposibila întoarcere** — admirabila carte de o mie cinci sute de pagini a ziaristului american William Shirer despre **Cel de-al treilea Reich, de la origini până la cădere**, într-o traducere franceză, care mi-a plăcut așa de mult, încât simt un regret că divulg aici această lectură parcă numai a mea. Am avut sentimentul, și am fost gelos să citesc parcă un al doilea „război și pace“ al timpurilor noastre, scris pe bază de documente». Epocile spectaculoase, în care evenimentul se impune prin el însuși și care, în consecință, provoacă o anumită **deprecieri a ficțiunii**, solicită acea aprigă curiozitate ce nu poate fi satisfăcută decît prin redare.

Fascinația pe care, în secolul nostru, istoria o exercită asupra publicului larg se extinde și asupra celui mai „larg“ dintre genuri, romanul. Această fascinație este desigur mai veche. Stendhal și Tolstoi își duc eroii pe cimpurile de luptă de la Waterloo, Austerlitz și Borodino. Atît în **Minăstirea din Parma**, cît și mai ales în **Război și pace**, personajele simt în permanență uriașa răsufare a istoriei. Documentarea romanțierului, de asemenea, nu este o operație nouă, după cum nici citarea unor texte de arhivă, introducerea lor ca atare în narațiune nu mai constituie de mult niște fapte inedite. Este evident că Tolstoi a studiat cu atenție materiale privitoare la războiul din 1812 cu Napoleon. Tot el reproduce în paginile marelui său roman, printre alte texte autentice, un ordin de luptă semnat de împăratul francez. Influențat de Tolstoi (și nu numai în această privință), unul din primii romancieri români, Dulfu Zamfirescu, citează și el, în ro-

manul pe care l-a consacrat evenimentelor din 1877, ordinul de zi al generalului Cernat cu privire la asaltul Griviței.

Nivelul conținutului istoric crește în să spectaculos în literatura secolului nostru. Încadrîndu-se în această mișcare generală, literatura română de azi continuă un impuls, putem spune, originar. În studiul său **Asupra caracterelor specifice ale literaturii române**, Tudor Vianu semnala „caracterul militant, național și social“ ca una din trăsăturile cele mai importante ale literaturii române „în dezvoltarea de-a lungul epocii care începe din primele decenii ale secolului al XIX-lea“. Avînd a răspunde unor sarcini politice prioritare, precum cele care decurgeau din principiile revoluției de la 1848, din idealul unirii țării române într-un singur stat sau din lupta pentru dobîndirea neatîrării, literatura română modernă a îmbrățișat de la început cauza istoriei. Primele opere de remarcabilă valoare literară scrise în limba română sînt înainte de toate, sau cel puțin în egală măsură, și lucrări (uneori foarte savante), de istorie. Puține alte literaturi și-au reflectat cu atîta insistență, în chip, am spune, programatic, istoria popoarelor lor, ca literatura română. În scopul de atîtea ori proclamat de a contribui la dezvoltarea conștiinței naționale și sociale, la educarea sentimentelor și responsabilităților patriotice. Ion Budai Deleanu, Gheorghe Asachi, Ion Heliade Rădulescu, Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri, Alexandru Odobescu, Eminescu, Delavrancea, Sadoveanu (lista e evident incompletă) scriu, ca să spunem astfel, cu fața spre Istorie. Literatura română modernă s-a născut și s-a dezvoltat într-un climat de **permanentă actualitate politică**.

Era firesc ca această caracteristică generală, de mare stabilitate, a literaturii noastre să se accentueze într-un chip încă și mai izbitor în perioada de după Eliberare, în condițiile edificării unei noi orînduirii, într-o epocă saturată de istorie. Nu este de aceea deloc întîmplător că ponderea documentului și a documentării istorice este din ce în ce

mai mare în cadrul prozei românești de azi. În cazul unor cărți despre ilegalitate — precum **Înainte de tăcere** de Paul Georgescu, sau despre anii '50 — precum **Galeria cu viță sălbatică** de Constantin Ţoiu, documentarea o poate constitui în primul rînd însăși experiența de viață, a autorilor sau a contemporanilor lor, colportarea unor fapte neobișnuite, „legende“. Alteori, documentarea propriu-zisă, stratul informației istorice exacte urcă pînă foarte aproape de suprafața textului literar, prin care transpare într-un chip incitant și tulburător. Ca în paginile de eseu și reportaj despre Bătălia Angliei și în general despre cel de al doilea război mondial din **Delirul**, sau ca într-o bună parte a romanului lui Augustin Buzura, care pornesc, adeseori, de la întîmplări petrecute cu adevărat. Este, de pildă, evident că pentru episoadele care, atît în **Fetele tăcerii**, cît și în **Orgoliu**, se referă la istoria Transilvaniei din perioadele următoare Dictatului de la Viena și războiului, autorul a consultat arhivele. Chiar atunci cînd nu se intenționează scrierea unei cărți-document despre un anume eveniment istoric, acesta domină oricum narațiunea. Așa se întîmplă în romanul de curînd apărut al lui Nicolae Ţic, **Roșu pe alb**, consacrat marii greve a minerilor de la Lupeni din august 1929. În alte situații documentul pătrunde direct în ficțiune, sporadic, ca în **Incognito** de Eugen Barbu, care citează pagini din dosarul procesului Antonescu, sau masiv, ca într-un roman despre Vlad Tepeș, **Pîngerea lui Dracula** de Corneliu Leu, care intercalează texte din cronici bizantine sau de altă sursă despre marele voievod muntean. O proaspătă evocare a războaielor din 1907 (datorată lui Ștefan J. Fay) conținea, în varianta ei de lucru, după cum arată autorul într-o precizare **Către cititori**, „aproximativ 1 000 de trimiteri la document“ etc.

Pe urmele reportajului istoric în mare vogă astăzi, romanul însuși va putea fi tentat să devină, în replică, „documentar“.

Valeriu Cristea

Făt-frumos din lacrimă de MIHAI EMINESCU...

și Ciulinii Bărăganului de PANAIT ISTRATI

Acum 100 de ani:

26 mai 1877 — „Socialistul“

● UN ÎNCEPUT cert de presă socialistă este făcut la noi acum o sută de ani — la 26 mai 1877, cînd apare la București cel dintîi ziar care-și dezvoltă rostul prin însuși titlul ales: „**Socialistul**“. Acest început este modest și de scurtă durată, dar de la hotarul stabilit atunci se poate privi cu mîndrie la drumul deschis presei socialiste românești — drum din ce în ce mai larg și mai luminos, trasat, numai pînă la sfîrșitul secolului (1877—1900), de alte șazeci și cinci de reviste și ziare alăturate grelei lupte de afirmare a mișcării noastre socialiste.

Înainte, „**Socialistul**“ mai apăruseră în București: „**Tipograful român**“ (1865), „**Analele tipografice**“ (1869), „**Uvrierul**“ (1872) și „**Lucrătorul român**“ (1872) — organe revendicative muncitorești, care nu-și propuseră însă un program social larg, așa cum o va face „**Socialistul**“ — dar nici acesta nu va putea marca mai mult decît un început, pentru că autoritățile polițienești i-au curmat repede exis-

tența. Din cele trei numere apărute, ni s-a păstrat unul singur: nr. 1 din 26 mai 1877. Articolele cuprinse în acest unic exemplar cunoscut sînt, mai toate, nesemnate — sau semnate cu pseudonime, deci nu există posibilitatea certă de identificare a grupului redacțional. Se cunoaște însă — din documente ale vremii — numele principalului animator al publicației: Nicolae Codreanu, același care inițiasă și înființarea Cercului socialist din București; același care, la începutul activității sale politice — în 1875 — avea să scrie: „Sper și cred că, dacă nu cu surle și fanfare, apoi fie și foarte modest, socialismul va începe să se răspîndească și printre noi, românii, ca o veste nobilă care promite eliberarea de sub jugul suferințelor“. Se mai cunoaște, de asemenea, că „**Socialistul**“ a apărut sub girul **Cercului socialist** din București.

Această apariție fiind în zilele premergătoare participării noastre la bătăliile de

pe fronturile din Bulgaria, problema războiului avea să fie analizată cu precădere în paginile „**Socialistului**“. Un lung articol, intitulat **Rezelul**, explică cititorilor cauzele care duc la conflictele dintre națiuni, încheind cu acele cuvinte bune de trecut în antologia adevărurilor noastre istorice: „Azi însă e timpul cînd românii, în avîntul și entuziasmul suvenirurilor trecute, iau armele pentru a-și apăra independența“. Nu lipsește din articol nici avertismentul ce trebuie dat celor care doresc războaiele, „insetaților de sînge“: „Domnia voastră a încetat. Preoți ai fanatismului vostru, regi cu lanțurile voastre, rezbelatori cu armele voastre, în lături! E timpul păcii; lăsați pacea să trăiască!“.

Într-un alt articol — cel pe care l-am putea socoti de prezentare a gazetei — se spune cititorului: „Dacă ai un suflet generos, entuziast pentru adevăr, simțitor la durerile fraților tăi, capabil a face un sacrificiu pentru binele lor, aruncă masca indiferenței! Armează-te cu credința în tine și provoacă ignoranța, ipocrizia, egoismul la un duel de moarte! Pune pe această gigantică tribună, care se numește ziar, făcînd rațiunii și încet, încet întinericului va dispărea“. Apoi continuă cu întrebări care vizează stările de înapoiere în care se afla cetățeanul român din acele timpuri: „Tu, agricultorul, ai văzut undeva cum poți lucra pămîntul mai bine? Tu, industrialul extraordinar, ai auzit că Europa civilizată progresează prin invenții care măresc miraculos producția? Tu, om al științei, ce știință vezi? Tu, preot al binelui, ce incurajare întîlnești? Și tu, care suferi, ce consolățiune capeți? Pretutîndeni vorbe vane și sunătoare [...]“.

Aluziile făcute la activitatea guvernamentală sînt, după cum se vede, vagi și lipsite de agresivitate, iar „instigațiile“ revendicative, aproape inexistente; totuși sînt socotite „grave“ de către poliția liberală de atunci, care nu ezită să curme existența „**Socialistului**“, cerînd, mai întîi, conducătorilor săi, schimbarea numelui, iar cînd acestia se conformează (noul nume fiind „Cuvîntul“), interzicîndu-l pur și simplu. Căzul ajunge și în dezbaterile parlamentare; fără nici un rezultat. Cuvîntul **Socialist** spunea prea mult unul guvern format din moșieri și exploataori.

Ion Munteanu

Calendar

- 22.—24.V.1972 — a avut loc la București Conferința națională a scriitorilor.
- 22.V.1816 — s-a născut Andrei Mureșanu (m. 1863)
- 22.V.1822 — s-a născut Gh. Sion (m. 1892)
- 22.V.1908 — s-a născut L. C. Chișinău
- 22.V.1927 — s-a născut Ilie Măduță
- 22.V.1956 — a murit Ion Călugăru (n. 1902)
- 22.V.1942 — s-a născut Vasile Andru
- 22.V.1957 — a murit G. Bacovia (n. 1881)
- 23.V.1871 — s-a născut G. Ibrăileanu (m. 1936)
- 23.V.1902 — s-a născut Vladimir Streinu (m. 1970)
- 24.V.1812 — s-a născut G. Barbu (m. 1893)
- 24.V.1866 — a murit Al. Cazaban (n. 1872)
- 24.V.1923 — s-a născut Victor Felea
- 25.V.1942 — s-a născut Ana Blandiana
- 25.V.1923 — s-a născut Remus Luca
- 25.V.1933 — s-a născut Eugen Simion
- 26.V.1939 — Liviu Rebreanu a fost ales membru al Academiei Române.
- 26.V.1911 — s-a născut G. C. Nicolescu (m. 1967)
- 26.V.1916 — s-a născut Vintilă Corbul
- 27.V.1862 — s-a născut folcloristul bucovinean Alexandru Voevidca (m. 1931)
- 27.V.1971 — a murit Victor Cherestea (n. 1895)
- 28.V.1906 — s-a născut Ion Popescu-Puțuri
- 28.V.1913 — s-a născut George Macovescu
- 28.V.1963 — a murit Ion Agârbiceanu (n. 1882)
- 28.29.V.1915 — a murit Barbu Nemțeanu (n. 1887)
- 28.V.1904 — s-a născut Ilie Mirea
- 28.V.1907 — s-a născut Marin Iancu Nicolae
- 28.V.1918 — s-a născut Werner Bossert
- 28.V.1921 — s-a născut Mircea Jifcovici
- 29.V.1905 — s-a născut Dinu Bondi (m. 1972)
- 29.V.1912 — s-a născut Anisoara Odeanu (m. 1972)
- 29.V.1930 — s-a născut Gh. D. Vasile
- 29.V.1948 — a murit M. Sebastian (n. 1907)
- 30.V.1908 — a murit Oskar Walter Cisek (n. 1897)
- 30.V.1921 — s-a născut Traian Uba
- 30.V.1955 — a murit Galus Niger (Ghiță Nicolae, n. 1921)

Constanța Buzea

Primăvara

Somn rece iarna ne dădu să bem.
Zăpadă orbitoare peste pini.
Vislind incet prin ceață, prin blestem,
Din nou lingă fereastră vin grădini.

Se face primăvară și, curînd
Cuvintele revin în șiruri clare.
Eu, care nu mai pot răni un rînd
Nu mă gîndesc senin la sufocare.

Ninsorilor și florilor puzderii
Le-au fost strivite gurile pe liră.
Le cert pe toate lin, să nu le sperii,
Le iert pe cele cite nu muriră.

Senin

Am degetele arse ca de var,
Le-aș mai salva spălîndu-le-n ninsoare,
Dar ninge-n lumea noastră tot mai rar,
Întors e gîndul de la vindecare.

Oricum aș spune, nu sfîrșesc curînd,
Turme de miei ling mina mea de sare,
Cuvintele rezistă numărînd
Clipele pină la răscumpărare.

Cit a rămas, cu cit mă mai întrem,
Din vrăjmășie și din sărbătoare.
Amețitor de lin se face ghem
Firul de plumb – lovita mea răbdare.

În adăpostul otrăvit cu foc,
Priveliștile-s tîmăduitoare.
Las geamului acel senin noroc
De-a se uita nepăsător în zare.

Hotar

Ca între două stări contradictorii,
Să simți de timpuriu drama și mila,
Ca un hotar între păduri ce cresc
Și panta goală cu copaci tăiați.

Ca între două stări contradictorii,
Hotar între cuvîntul viu
Și vorbele care se spun pierînd,
Vorbe ce țin de abur și de voci.

Ca între două stări de libertate,
Ca între aforism și obicei,
Ca între lumi ce se ajută rar,
Ca între un muzeu și-un bilci, hotar.

Ca între două stări contradictorii,
Ca între animalul priponit
Și-același animal scăpat pe văi
Și sfișiat de fiare.

Setea

Cuvîntul aruncat se va întoarce
Asupra minții care l-a trezit.

Cuvîntu-ocrotitor, cu care-ai fost vrăjmaș,
Nu te-astepta la tine să revină
Ca muzică și ca odihnă.

Despre cuvinte, ca despre ținuturi,
Despre cuvînt, ca despre călător.
Ca orice băștinaș cunoscător, îți spun,
Cuvîntul e pustiul, e și oaza,
El se dilată și se luptă singur,
Vine asupra ta ca din oglindă.

Pină astupă cu lăstari umbroși,
Pină astupă chinul dintre oaze
Și setea orbitoare dintre fraze.

Șt. Aug. Doinaș

Heraclit

Muritori nemurind și murind fără moarte
Cei ce dorm sunt actori tuturor ce se-ntimplă
De-acest logos mereu se despart locuindu-l
Și străin zi de zi la-ntîlnire le pare
Ce-i așteaptă nîcîcînd nu-i ce vor sau visează

Înțelept este doar ce se află pe margini
Noi intrăm nu intrăm nîcîdată de două
Ori în valul zglobiu al aceluiași fluviu
Că se-acordă adînc discordantul în sine
Armonie-n schimbări precum arcul și lira
În acest univers tuturora același
Nici de zeu nici de om plăsmuit care este
Dintru veci și va fi foc de-a pururi în viață
Aprinzîndu-se-arzînd mistuit în cadență
Împreună sunt punct de plecare și țintă
Cînd le poartă un cerc pe-a lui margine dulce

lată timpul copil ce se joacă cu zaruri
Iar stăpinul de sus cu oracol la Delphi
N-are mască nici grai el ne face doar semne

Și Sybila atunci în deliruri vorbește
Nici plăcere avînd nici podoabe pe limbă
Dar de-ajuns pentru-un veac vocea ei e divină

Dumnezeu noapte zi vară iarnă și pace
Și război dar la fel ca și focul se schimbă
Cînd hrănit rînd pe rînd cu-aromate numit e
După noul parfum ce i-l dă fiecare
Căci contrarul e pact și cum muzica naște
Din adînci osebiri totul vine din luptă.

Sub grîne

Vîntul, sau numai scateșii lunatici,
aceeași găleată ce varsă mereu
var pe colină, și griul ce-așterne
un pat de miresme dulci – pentru cine ?

Știu : un morman de scrumite armate
mă-nchipuie. Goarneau zoriilor dau
foc sărutării, dar zilele intră
în luptă învinse încă de-aseară.

Totuși, sub grîne, mai jos decît toate,
același careu al fanaticei gărzi
moare și-nvie, se poate vedea cum
refuză și astăzi capitularea.

Schimbarea în rouă

Ore cu suflet expus, rămășag al
rigorii cu pura-ntimplare : – așa
vine amurgul, și cei ce-au jurat
apun cu vîpăile-n gură.

lată : acum, în pușinul acesta,
sub genele grele-ale soarelui, cînd
toate-și recapătă liniștea, ca
actorii ce-și sfirtecă masca, –

nu revoltat, ci știînd că lumina-i
totuși datoare iubirii, mi-agăț
singele-n partea pierdută de cer,
și-aștept să se schimbe în rouă.

Petre G

Către tinerii

„Tinerii, ah, tinerii

Fiecare generație
A strigat în ureche
Replica aceasta zg
Revolta aceasta
Nevinovată și tand
Plină de reproș, at
Ascutită,
Neluată în seamă,
Ca țipătul unui pe
Deasupra valurilor

De la începutul lum
Fiecărui val, fiecăr
„Tinerii, ah, tinerii

Și valurile s-au du
Amare și pline de
Explodînd în lumin
Unele după altele,
Unele după altele

Deasupra lor – m
„Tinerii, ah, tinerii
Dedesubtul lor –
Marea !
Imensă, întunecată
De iubire și jale...
Strălucitoare
După cum se infig
Ca niște lănci zee
În trupul ei respir
Dulce culcat lingă
A orizontului.

Refuz această nec
Nu vreau să strig
„Tinerii, ah, tinerii
Lasă-mă să spun
„Tinerii de totdea

Nu vreau să fiu pe

Eu văd, dincolo de
Marea !
Imensă, întunecată
De iubire și jale...

Așa i-am strigat P
Dar spuneți-mi, v
Nu risc, astfel,
Să rămîn
Un biet moșneag
Prin rostogolirea
De marmoră albă
Înșesînd cu statu

Căci valurile
Doar de departe
Dragii mei priete
Tineri, ah, tinerii

Cap de dac

Invins și-nvingător deopotrivă
se mistuie pe-o stincă fără trup.
E ca un zeu decapitat de-o rază
sub steagul invizibil cap-de-lup.

E-atit de liniștit încit și piatra
murmură dor prin măgura de fin.
Un cer de păsări plimbă cu privirea
visind în jilțul munților stăpîn.

Se-ascunde-n fulger și-n culcuș de nori
cu ochii treji, chiar după vâlul morții,
vegbind hotare, blind săgetători.

Quasi una fantasia

Odată cocoșul n-a mai cîntat
și soarele a uitat să răsară.
Strașnică veselie a mai cuprins elementele
în visul de dinaintea zilei de vară.

Apa dansa prin pahare cu glesne de aur.
Focul fugea pe stradă în haine de cleștar.
Rîșii călcau pe claviatura pianelor.
Girafele scoteau capul dintr-al lumii chenar.

Pămîntul își lăsase cămașa de munți
și izvoare
pregătindu-se să urce în cer pe o scară.
În palmele lui țopăiau însă vulcanii
și cerul și-a lăsat cortina uitindu-l afară.

Chipuri

Cit de real era totul : stăteam pe marginea
lacului Bled
lîngă niște ambarcațiuni proaspăt vopsite
cu galben și priveam
Alpii Iulieni cu creieri de zăpadă ; apoi
am lunecat cu privirea în apă
unde vedeam cina de taină a părinților mei.
Erau nespuse de tineri. Tata cînta din flaut;
mama surîdea,
surîdea ca un copil – n-avea mai mult
de șaptesprezece ani –
Parcă îi pictase Vameșul, într-atit erau
de naivi și frumoși.
Și nu știu de unde s-a stîrnit apoi un vînt
iar imaginea lor a început să tremure
și să se tulbure, să se tulbure.

Cîntec întrerupt

Privesc o litografie în sepia – o libarcă
strivită de furia guzganilor sau un păianjen
mărit de lupa coșmarului
o litografie spinzurată deasupra patului meu
pe unde a trecut nepăsătoare
unda de forfecare a cutremurului,
privesc apoi insidioasa, insolenta crăpătură
a peretelui
de care încep să atîrn, fără să mă vadă
cineva, colivii,
colivii cu păsări nemaivăzute, păsări care
cu mugurul de aer al gurii...

Vară

Mă sfișie dorul de Gorj,
dulce frate Nicolae Novac.

În catedralele obcinilor
pini au aprins candelabre, –
liniștea Luc,
liniștea Cri.

Ce mai fac mierlele
de la Tismana ?
Castanele-au prins miezul bun ?

Pe un timp ca acesta
se poate muri și trăi
în egală măsură.

Deci – Jiul cioplește statuile !

Plagiat

Eu arunc
un pumn de lumină
Ea –
un pumn de gunoi.
Eu laud grația poeziei
și a frumoaselor femei,
Ea îmi amintește de
Goya.
Eu semăn, –
la doi pași
mă urmează ca o secerătoare mecanică,
Eu mingii pintecele roditor al iubitei,
Ea
îmi amintește că port un schelet.

Ce tot umbli matale
cu coasa ?

Se face că nu înțelege,
dar eu sint plecat de acasă.

Ordinul Toamnei

O galbenă frunză
mi-ai prins de rever
decretînd :
Iată Ordinul Toamnei !

Un asemenea ordin există numai
în netrăitul nostru imperiu.

Restul imperiilor
au fost recent spitalizate.

Tot dragoste

Fetița ta
va fi-n curînd
mireasă

noi
nu ne-am spus
nici șoaptă

am trecut

ca două riuri
paralele
ca două fire
de floarea soarelui

ce mor
și nu s-au sărutat.

Ilustrații de JANOS BENCSIK

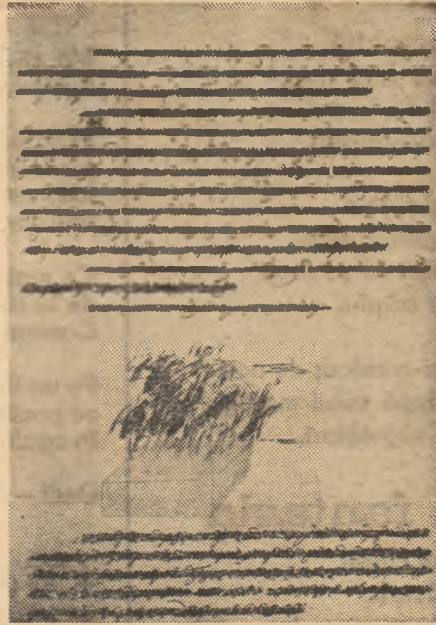
Despre promoția '70 în proză

1 O NOUĂ PROMOȚIE de prozatori se afirmă, de la începutul deceniului al optulea, în epica românească. Nouă nu atât prin statutul ei biologic (în genere, cei care o formează fac parte din a doua generație postbelică, din care motiv în locul termenului de generație îl prefer pe acela de promoție), cât prin statutul ei literar. Din cărțile, încă puține, apărute înăuntrul acestei promoții se pot deduce câteva caractere tematice, stilistice și atitudinale în bună măsură diferite de ale prozatorilor din promoția imediat anterioară. Ne aflăm, vreau să spun, într-un moment în care diferențele dintre proza recent veniților Eugen Uricaru, Nicolae Mateescu, Nicolae Damian, Mihai Tatulici, Vasile Sălăjan, Marcel Constantin Runcanu, Eugen Seceleanu, Ioan Radin, Monica Săvulescu, Elena Nestor, Ștefan Găbrian, Vasile Andru, Dumitru Matală, Mihai Sin, Constantin Zărnescu, Gabriela Adameșteanu, Al. Papilian, Ștefan Părvu, Marius Tupan, Ion Teodorescu și aceea a cunoscuților și experimențiatorilor D.R. Popescu, Fănuș Neagu, Al. Ivasiuc, Constantin Toiu, Nicoale Breban, Nicolae Velea, George Bălăiță, Maria Luiza Cristescu, Corneliu Ștefanache, Augustin Buzura, Virgil Duda, Bujor Nedelcovici ș.a. au început să fie mai mari decît asemănările. S-ar părea că prestigiul celor din urmă, căpătat în timp și consacrat de opinia publică, dar și insistent ratificat de o critică generoasă, obligă la circumspecție, dacă nu face de-a dreptul ironică sau hazardată comparația cu promoția mai nouă, abia dezghioțată și prea puțin, aproape deloc, încurajată de o critică (aceeași, în mare) de susținere, cam timidă cînd nu e chiar indiferentă. Nu mă feresc a spune că o atare comparație este, în fondul lucrurilor, îndreptățită. Rostul ei nu e axiologic. Intrucît mi se pare prematur să punem față în față, spre a le judeca valoarea, opera de-acum constituită a promoției '60 și opera în curs de constituire a promoției '70. Are însă un rost de, așa-zicînd, definire prin delimitare, căci, urmărind diferențele de ordin tematic și stilistic între două momente epice facem implicit un desen al personalității unei promoții literare într-o anumită fază de evoluție. Dealtfel, de-a

lungul istoriei unei literaturi fiecare generație își face din delimitarea de generația anterioară un mijloc de acces la propria identitate. Numai că între generații cercul delimitărilor, îndeobște mai larg, are în centru ideologia literară, în vreme ce între promoțiile unei singure generații ideologia este, de regulă, locul comun, exceptînd, firește, cazurile cînd în timpul de afirmare literară a unei generații se produc mari evenimente social-politice a căror finalitate primă sau imediată este delimitarea unui sistem social-politic nou de sistemul social-politic precedent. Așa încît, de vrem sau nu să privim comparativ cele două promoții de prozatori, comparația oricum se realizează, fie și numai implicit, înăuntrul literaturii promoției mai noi...

2 CEA MAI FRAPANTĂ diferență tematică ține de cantitatea și calitatea biografiei istorice a prozatorilor din cele două promoții vecine. Dacă sub unghiul de observație al scriitorilor „mai vechi” cade mai cu seamă realitatea istorică românească a deceniului al șaselea, în atenția prozatorilor „mai noi” stă realitatea istorică a ultimilor ani. E vorba deci de o mai acută atracție a actualității la autorii tineri. Faptul are o explicație principală în cuantumul experienței, al istoriei trăite, mai mare la cei dinții; interesul lor pentru istoria anilor '50 nu este unul biografic, deși cei mai mulți erau trecuți de adolescență în deceniul respectiv, ci unul dictat de dorința, legitimă pentru un prozator, de a exploata epic o realitate abundentă; cei tineri, ne trăind această realitate decît sub regimul unei vîrste neanalitice, nu puteau fi atrași de ea decît prin ecou și prin intens exercițiu de imaginație. Pe de altă parte, ca explicație secundă, sînt tentat să pun diferența de orientare tematică dintre cele două promoții pe seama unui sentiment de saturație al celor tineri față de o sursă epică frecventată de ceilalți pînă la epuizare. Și cum în proza modernă de pretutindeni realitatea apare tot mai mult ca un fascinant focar magnetic, orientarea scriitorilor tineri către ea denotă maturizare și simț al timpului. Că fascinația

exercitată de realitate asupra scriitorului de proză se datorează literaturii, mereu atentă la inedit, sau realității înseși, mereu în ofensivă, asta este o chestiune care nu pretinde un răspuns din capul locului definitiv. E probabil ca scriitorul tînr și fără experiență, nici socială nici literară, să fi intuit ceea ce scriitorul matur are adesea prilejul să constate prin experiență proprie sau din experiența semenilor săi, anume că

Grafică „File de manuscris” de ION BIȚAN

În competiția (dacă există vreuna) dintre realitate și imaginație, victoria este, de o bună bucată de timp, de partea celei dinții. A încetat demult să mai fie un paradox așezîndu-se după care „realitatea întrece orice imaginație”. Nu este vorba de a renunța la serviciile imaginației, lucru, în artă ca și în viață, deloc recomandabil și, de altminteri, imposibil; e vorba de a da imaginației un alt scop, poate mai înalt, acela de a pătrunde în esența realității și de a-i revela vitalitatea. Faptul că tot mai mulți prozatori tineri se arată interesați de evenimentele și problemele

realității celei mai apropiate de existența lor constituie în sine o promisiune și nu mă îndoiesc că dintre cei care, tineri de tot fiind, au înțeles să pună imaginația în slujba realității, se vor ivi nuvelisti și romancieri pătrunzători. Din sfera încăpătoare a realității proza mai nouă pare să fie preocupată de o zonă precisă: a actualității. Opțiunea aceasta răspunde, pe de o parte, dorinței scriitorului tînr de a se sprijini pe experiența proprie, atîta cîtă este, și, pe de altă parte, intuiției scriitoricești. De aici prezența de numitor comun în majoritatea cărților de proză apărute în ultimii ani sub semnătura din promoția nouă a personajului tînr, protecție deopotrivă a subiectivității și a scriitorului autor în parte și a subiectivității generației care-i include. Tînrul din *Ceata și obișnuința* de Mihai Tatulici sau tînra studentă din *Drumul epei și fiecărei zile* de Gabriela Adameșteanu, adolescentul maturizat în contactul cu o lume aspră, adesea violentă, din *Crisalide* de Marius Tupan sau intelectualii prinși într-un anabasis al identității din *Pribezi, noi visam* de Nicolae Damian, siderurgistul în luptă cu inerta din *Focul* de Mihai Caranfil sau activistul de partid din *Conul de umbră* de Grigore Zanc, ca să dau doar câteva exemple, răspund în variantă unei tendințe comune: înțelegerea și explicitarea timpului social în care trăiesc și a mediilor sociale pe care le parcurg. Ei nu sînt interesați atîta de „anchetarea” realității în scopul deschiderii unui proces și al emiterii unor verdict, cît, în principal, de stabilirea unui modus vivendi acceptabil etic și favorabil psihologic. Îndeobște oameni tineri, personajele acestea se manifestă, în ciuda vîrstei, atît de calm încît, în comparație cu ele, maturii eroi din romanele promoției anterioare ne apar drept „furioși”. Starea de calm, atitudinile controlate, denotă un sentiment al relativității actualizat în apetit ironic, grație căruia identificarea (morală, psihică, socială) ce se constituie în temă preferată a romancierilor tineri evită traseul polemic și cantonul moralist, ambele moduri de reacție la evenimentele de orice natură prezente aproape programatic, ca succedanele ale intenției justițiar, în *Fețele tăcerii*, în *Ore de dimineață*, în *Galeria cu viță sălbatică* sau în *Iluminări*. Nu s-ar putea spune că în proza tinerilor ironia are funcție stilistică; mai curînd una tematică, fiindcă, fără a fi ea însăși o temă epică, angajează forțe din zona acesteia: gîndirea personajelor, stările conflictuale, problematica. E un stil tematic ironia, caracterizat de luciditate, dezafectare, relativism.

Fără îndoială, temele unei literaturi nu au calitate numerică de infinit, iar o formulă ca „bogăție tematică”, insistent propusă de critică în ultima vreme, e semnificativă numai dacă ne gin-

ULTIMELE decenii de viață literară vor deveni, treptat, obiect de studiu istoric; și cu toate că este atît de apropiat, deceniul din urmă ne va apărea, tot mai clar, ca un răstimp de impunătoare realizări, nu numai prin raportarea la lucrările atît de tributare schematismului din cele două decenii anterioare, dar și în raport cu marile lucrări ale predecesorilor, apărute de-a lungul unui secol și mai bine. Poate că specialistul care va îmbrățișa ultimele trei decenii de istorie literară va accepta să ne ofere o retrospectivă stimulantă, pornind din actualitate spre trecut, împotriva acelor ceasornicului: experiența l-ar confirma pe Hamlet care susține că oricine poate deveni tînr dacă știe să se întoarcă spre începuturi, preschimbîndu-se, dar ar putea, în același timp, să reliefeze faptul că saltul realizat în ultimul deceniu este rezultatul unei puternice ancorări a investigației literare în realitățile trăite, unde operele artistice apar ca fragmente dintr-un fenomen mai amplu care se cheamă cultură. După o perioadă de tatonări și ezitări, a urmat o perioadă fertilă de analize îndrăznețe și de debateri rodnice.

Investigațiile de istorie literară au refăcut legătura firească și arareori contestată, doar în răstimpuri de eclipsă a ideilor, cu acea disciplină care închide în sine tot trecutul nostru, ca persoană și ca membri ai unei colectivități — istoria. În istoria care îmbină activitatea economică cu arhitectura, viața politică cu muzica, mișcările sociale cu filosofia, știința și pictura, fenomenul literar român nu a mai putut apărea firav. Literatura a fost fericit prezentată, alături de arte, știință, învățămînt în sintezele recent publicate de istorici de prestigiu. În același timp, istoria a pătruns în monografiile recente, nu ca o ramă convențională, menită să înfrumuse-

ISTORIOGRAFIE

sezeze și să dea luciu unei narațiuni fără profunzimi, ci ca fir conducător. Exemplele sînt numeroase și nu le vom înșira, deoarece nu un bilanț ne-am propus să facem aici, cît o tentativă de a degaja câteva linii de forță și a creiona câteva direcții de cercetare posibile. Dar nu pot fi trecute cu vederea și nici sub tăcere cărțile apărute în colecția „Momente și sinteze”, inaugurată în 1971 de Editura Minerva cu lucrarea lui D. Păcurariu, *Clasicismul românesc*, urmată de aceea a lui Mircea Anghelescu, *Preromantismul românesc*; în decurs de numai șase ani, această colecție ne-a oferit o nouă incursiune în fenomenul iluminismului român, cu sugestive explicații privind persistența lui în Transilvania secolului XIX (Ovidiu Papadima), o bogată prezentare a elementelor care dezvoltă modul în care a apărut romantismul român, cu unele deschideri spre studiul mentalităților (Paul Cornea), două analize solide ale poporanismului și sămănătorismului (Z. Ornea), o investigație a școlii critice de la „Convorbiri literare” (Pompiliu Marcea), precum și două cărți care ne-au introdus în literatura secolului nostru — despre proza fantastică română (Sergiu Pavel Dan) și despre „Gîndirism” (Dumitru Micu).

ACEASTĂ ancorare în istorie a permis incursiunii literare să pășească în două direcții care fuseseră blocate de declarațiile fastuoase, dar paralizante, din deceniile anterioare: spre perioada interbelică și răstimpul de la începutul secolului (prin

Sensuri și

cărțile lui Constantin Ciopraga, Dumitru Micu, Ovidiu S. Crohmălniceanu), precum și spre perioada aflată dîncolo, în trecut, de Școala Ardeleană, pe care predecesorii o așezaseră la începuturile „literaturii” române, restul fiind „cultură”. Or, iată că în acest ansamblu ce părea nediferențiat, cercetarea recentă a pătruns cu bune rezultate, dezvoltîndu-ne un baroc român, prezent la Dimitrie Cantemir (Manuela Tănăsescu, Doina Curticăpeanu), la Udriște Năsturel și în poezia emblematică (Virgil Cândea, Dan Horia Mazilu). Dacă vom adăuga că răstimpul dintre sfîrșitul secolului al XVII-lea și mijlocul secolului nostru a fost luminat de investigațiile concentrate asupra unor momente decisive, cum au fost creația eminesciană (care a stîrnit în atenția istoricilor literari, după cum se și cuvenea, o carte de sinteză reluînd problema prezenței lui în cultura română, semnată de Zoe Dumitrescu-Bușulenga), a lui Titu Maiorescu (Nicolae Manolescu), Dimitrie Cantemir (Petru Vaida), Petru Maior (Maria Protase), Ion Budai Deleanu (Ioana Petrescu) sau Eugen Lovinescu (Eugen Simion) — și oprim enumerarea, cu riscul de a nedreptăți —, vom putea vorbi despre o nouă istorie literară, concentrată pe capitole, desfășurată de această serie de cărți apărute la Editura Minerva, Editura Eminescu, Cartea Românească, Dacia și celelalte edituri. Ancorarea în istorie a deschis perspectiva cercetării raporturilor dintre evoluția imaginarului și mișcarea ideilor, reconsiderată tot în acești ani de substanțialul tratat de *Istoria filosofiei românești*.

A vorbi despre autonomia literaturii și a-i vedea pe oameni în existența lor

cotidiană a însemnat, în egală măsură, o aprofundare a fondului documentar, de unde și masivele volume de *Documente și manuscrise literare*, apărute în Editura Academiei, sau *Correspondența lui Alexandru Papiu Ilarian* editată de Iosif Pervain și Ioan Chindriș în seria „Testimoniu” de la Dacia, unde au mai văzut lumina și alte volume prețioase, sau corespondența lui Heliade Rădulescu, George Bariț, Nicolae Bălcescu și mulți alții. Publicarea scrisorilor și amintirilor a însoțit reeditarea „clasicilor” și apariția unor scrieri uitate — mai ales în seria „Restituiri”, dirijată de Mircea Zăciu —, precum și a seriei de bibliografii de la Editura Științifică și Enciclopedică, unde recent a văzut lumina tiparului semnificativul bilanț al lui Iosif Pervain, Ana Ciurdariu, Aurel Sasu, *România în periodicele germane din Transilvania*. Au fost surprinse noi legături dintre scriitorii sau contacte cu marile curente literare europene, pe lângă luminile aruncate asupra condiției existenței lor. Noile documente au favorizat noile reconstituiri. Că asemenea mărturii au o importanță deosebită pentru istorie este un fapt recunoscut de toți specialiștii; mai neașteptat a fost interesul arătat pentru viața ce se desprinde din documente de către publicul larg care asigură un evident succes revistei „Manuscriptum”, unde scrisori de la Stolnicul Constantin Cantacuzino se află alături de mărturii despre contemporani.

Istoria literară s-a vededit atotcuprinzătoare și prin ambiția de a îmbrățișa începuturile și operele celor care ne-au părăsit mai deunăzi. Nu este

dim mai puțin la cantitatea liniară a temelor și mai mult la ponderea lor problematică. După cum o altă formulă în mare ofensivă, „varietate stilistică“, nu trebuie confundată cu totalitatea modurilor literare de tratare a temelor, ea fiind, de fapt, un fel mai complicat de a numi marca individuală a unui autor. Raportul temă-stil e, totuși, al determinărilor reciproce, oricât ne-am iluziona cu suprafața vreunui din termeni; pe de o parte, temele țin de inteligența epică a scriitorului, altfel zis de „interesul“ său problematic, dar pretind un stil adecvat lor; la rîndu-i, stilul individual ține de arta, recte talentul literar al scriitorului, dar pretinde o adecvare tematică. Logic vorbind, ar urma ca vechea obișnuință a delimitărilor stilistice între diverși autori să cedeze în fața delimitării tematico-stilistice, adică a considerării fiecărei opere independent de contextul celorlalte ale aceluiași scriitor. Fapt, deocamdată, greu de îndeplinit pentru că primii care privesc cu neîncredere sau indiferență dubla determinare din raportul temă-stil sint scriitorii înșiși, împărțiți de regulă în două: unii țin să-și conserve stilul fără să-i intereseze în ce, alții țin să-și conserve temele fără să-i intereseze cum. E interesant că la prozatorii tineri se observă — e drept, mai mult accidental, ca o tendință întâmplătoare — o încercare de deplasare a accentelor de la un stil... stilistic sau tematic la un stil... tematico-stilistic. Mă gândesc, bunăoară, la cele două cărți ale lui Eugen Uricaru: în *Despre purpură* atmosfera psihică a unei lumi crepusculare era transcrisă într-un stil dominat de sugestii, de un ritm frazeologic misterios, iar în *Rug și flacără*, roman de acțiune istorică, fundamentul problematic e pus în valoare printr-un stil mai aspru, al numărului mai mult decât al sugestiei. Tendința acoperirii stilistice a temelor, de o parte, și tendința acoperirii tematică a stilurilor, de alta, se constituie într-o direcție naturală a prozei tinere. O găsim și în proza mai nouă a unor scriitori din promoțiile anterioare, de pildă la D. R. Popescu, la Augustin Buzura, la Corneliu Leu ori la George Bălăiță, ceea ce înseamnă că ideea plutea în aer. Tinerii prozatori sînt, totuși, cei care au receptat-o compact. Cu ce rezultat pentru proza contemporană se va vedea...

3 DESPRE O NETĂ despărțire de program literar, de poetică a epicului între cele două promoții nu se poate, deocamdată, vorbi. Tendințe de emancipare a promoției '70 de sub tutela promoției '60 se fac însă simțite și în această direcție, iar o seamă din ele comunică incontestabil un proces de clarificare a elementelor unei poetici a romanului,

relevante pentru ansamblul prozei mai noi. E sesizabilă, în primul rînd, trecerea de la un realism al observației la un realism al implicației. Cel dintîi scruta în real prin antifexarea unor repere normative la nivelul conflictului epic, al tipologiei personajului și al situațiilor, mizînd pe puterea de observație a scriitorului și convingînd prin abundența dramatică a materiei narrative; celălalt postulează imprevizibilul, mizează pe puterea de implicație a scriitorului în real și convinge prin tensiunea creată între natura imprevizibilă a sensului evenimentelor epice și natura logic analizabilă a semnificațiilor proprii aceluiași eveniment. Accentul cădea în primul caz pe reducția conflictelor la o antinomie și pe atragerea în planul epic a unei mari cantități de existență, iar în cazul al doilea cade pe refuzul conflictual în numele unei apropieri relativiste de viață și pe afirmarea sensului spiralat al gestului identificării. Căci identificarea, căutarea identității sub toate unghiurile umanului, este una din obsesiile majore ale prozei de acest fel. Privind cu băgare de seamă la cele două nuanțe de realism vom vedea că ele reprezintă reluări, la o scară subtil modificată, ale tradiției prozei românești: a romanului, să-i zicem „ardelenesc“ (realismul observației) și a romanului, să-l zicem „camilpetrescian“ (realismul implicației). Cercetarea „absolutului“ (a identității) din perspectivă relativistă, cam aceasta ar fi formula potrivită pentru proza promoției '70. Firește, e vorba de mai devreme amintitul proces al identificării, văzut însă nu ca abandonare într-un cerc de abstracțiuni fără realizare ci marcat de concretețea relațiilor cu mediul social, important fiind, cum zice personajul lui Mihai Tațu din *Ceața și obișnuința*, „să ieși în întîmpinarea cuiva, altfel totul rămîne simplă literatură, literatura nimănu, literatura unui singur om — povestea nimănu“. Perspectiva relativistă anulează orice tendință de absolutizare, ceea ce garantează în bună măsură eficiența „întîmpinării“, riscul „simplei literaturi“ existînd, totuși, prin exagerarea, la modul absolutist, ispititoare de altfel, a perspectivei înseși.

Este sesizabil, apoi, în paralel cu această trecere spre un realism al implicației, un efort de subiectivare a narațiunii prin evitarea distanțării, mai exact prin asumarea de către narator a fondului problematic. Subiectivitatea mai întotdeauna polemică a naratorului din proza anilor trecuți, mereu dedusă din strategia desfășurării epice, mai cu seamă în zona conflictului dar și în tipologie, cedează acum unei subiectivități ca să zică așa explicite, probată fie de situarea deschisă a naratorului în propria-i biografie, fie, atunci cînd aceasta lipsește, de interpretarea materiei epice simultan cu derularea

cl obiectivă. Prozatorul tînr e înclinat să se amestece în treburile interne ale indiferent cărui subiect românesc; dacă nu e chiar un personaj al lumii create de propria-i imaginație este cu siguranță un comentator al ei, dispus să defacă firul în patru pînă la regăsirea punctului de plecare al aventurii epice, care nu e altul decît interogativul „de ce scriu?“. Subiectivitatea lui pare să fie așadar una de natură problematică iar atitudinea afectivă dominantă este de calm interior, climat favorabil auto-interogării. Bazîndu-se pe implicația scriitorului în real (inclusiv în planul realului-in-ficțiune) fondul interogativ al subiectivității are, la cei mai interesați dintre prozatorii tineri, o funcțiune precisă: de a produce înăuntrul epicului dovezi de participării. Indiferent de spațiul epic (satul ardelenesc în *Tulburi, apele Crasnei* de Monica Săvulescu, șantierul industrial în *Crisalide* de Marius Tupan, memoria afectivă în *Locul de D. Matală* etc.) sau de timpul epic (istoria anilor 1848 în *Rug și flacără* de Eugen Uricaru, cotidianul contemporan în *Stația de benzină* de Nicolae Mateescu, *Așteptînd în liniște* de Mihai Sin etc.), existența personajelor, calitatea conflictelor și semnificația narațiunii luminează imperativul implicării, conform teoremei identității (identitatea ca rezultat al înțelegerii rostului individualității în contexte sociale și al participării la acestea)...

4 NUMĂRUL prozatorilor din promoția '70 este destul de mare ca să îngăduie o selecție, mai ales că nu lipsesc autorii care au publicat de-acum două sau mai multe cărți, devenind astfel analizabili dincolo de stadiul pronosticurilor. Normal, talente diferite, promisiuni diferite. Greu, totuși, de stabilit ierarhii și riscant de a propune nume de referință. Îmi asum riscul, selectînd din cei „analizabili“:

Eugen Uricaru, în care văd — am mai spus-o — o mare speranță a prozei românești, dovedea în *Despre purpură* (1974) o apăsată înclinație către proza de atmosferă și de comportament, pentru că în romanul de acțiune istorică *Rug și flacără* (1977) să scoată în evidență un stil... tematico-stilistic de o incontestabilă profunzime problematică și de o elegantă rigoare frazeologică...; *Alexandru Păpilian*, după un debut în roman cu *Dihorul* (1971), remarcabil prin limpiditate și vigoare epică, a publicat un volum de trei nuvele, *O seară de noiembrie* (1976), în ansamblu poate sub valoarea debutului dar meritoriu prin forța aproape documentară a implicării în real și prin ambiția demersului problematic...; *Monica Săvulescu*, de la nuvelele din

Grafică („File de manuscris“) de ION BIȚAN

Tulburi, apele Crasnei (1974) la romanul *Lumea toată slobodă* (1976), scrie proză „ardelenescă“ în stil „muntelesc“, variată tematic, viață de familie dar și viață a comunității rurale, imbinînd, deocamdată, observația cu implicația într-un fel livresc, promițătoare fiind mai cu seamă în latura evocativă...; *Dumitru Matală*, cu *Locul* (1973) și *Locul al doilea* (1976), nuvele ce sînt variațiuni pe o aceeași temă: a inconfortului stărilor de refugiu în memorie, face demonstrație de psihologie aplicată într-un stil al memoriei afective personal și convingător acum, amenințat însă de monotonie prin abuz...

Acestora ar trebui să le adaug, tot dintre „analizabili“ pe Nicolae Damian, Marcel Constantin Runcanu, Vasile Sălăjan, Marius Tupan, Ion Dumitru Teodorescu, Vasile Andru și Mihai Sin, dar selecția aceasta are mai mult un caracter demonstrativ decît unul strict ierarhic. Să nu uit totuși de *Eugen Seculeanu* și *Ioan Radin*, a căror inteligentă proză satirică ar fi meritată o discuție aparte. Cum n-am vrut să compun un tablou al promoției '70, nici nu s-ar fi putut fiîndcă promoția continuă, ci doar o schiță a situației prozei scrise de autorii acestei promoții în relație cu proza anterioară, mă opresc aici reafirmînd cele două laturi copulative (iar nu disjunctive cum ne sugerează spiriduşul personal) ce caracterizează proza tinerilor: sentimentul relativității și realismul implicației.

Laurențiu Ulici

semnificații

o deșartă ambiție nici efortul ei de a deveni globală, de a fi, adică, atentă la relațiile fenomenului literar cu cel artistic sau cu folclorul (în cazul culturii noastre acest studiu cu atenția distribuită în cele trei direcții fiind o obligație elementară, datorită caracterului omogen al expresiei culturale din perioada anterioară romantismului). De aceea nu va neglija istoricul ceea ce ne-a relatat Pavel Chihaiia despre chipul schimbător al lui Negru Vodă, reflectat în embleme, sculpturi și texte, sau ceea ce ne-au spus despre orizonturile literaturii populare folcloriști.

Pe acest făgaș, istoria literară a început să contureze o devenire care nu mai poate fi demarcată în etape, în funcție de criterii filologice. Dacă există un baroc român, dacă poate fi identificat un preiluminism român, așa cum ne arată Pompiliu Teodor și Dumitru Ghișe, iar dacă opera lui Neagoe Basarab a fost o realitate vie în secolul XIX, așa cum Dimitrie Cantemir revine plenar în lumină în zilele noastre, mai putem vorbi despre o „literatură veche“ și o „literatură modernă“? S-ar putea ca pentru generația ce crește astăzi mare parte din literatura secolului XIX să pară a fi „veche“. Nu este greu să satisfacem exigențele didactice cu formule mai puțin simple, dar care să țină seama atît de dinamica literaturii române, cît și de curente de cultură europene. Cerință mai ușor de rezolvat azi, cînd avem la dispoziție două teame nice analize a conceptelor de literatură „veche“ (Vasile Florescu) și de literatură „modernă“ (Adrian Marino).

P OATE fi urmărită acum cu mai multă claritate continuitatea culturii noastre care a trecut printr-un masiv proces de diversificare în epoca Luminilor și a Romantismului, așa cum devine posibilă o nouă modalitate de încadrare a culturii noastre în civilizația europeană, altfel decît prin intermediul mecanismelor sincronizării cu culturi în care literatura a preluat funcții deținute la noi de alte categorii de scrieri. Ne-am obișnuit să nu pierdem din vedere relațiile cu vecinii, să acordăm o atenție sporită contactelor cu popoarele din Balcani, în care zonă cultura noastră a jucat un rol ce nu a fost deplin elucidat, pînă în prezent (un prim pas spre sinteză l-a făcut recent Mircea Muthu), să încercăm să definim mai bine modul în care cultura noastră romanică s-a articulat într-unul din curente majore ale civilizației europene. Nu este departe momentul în care vom interoga trecutul pentru a afla dacă, într-adevăr, a existat o cultură „postbizantină“ în Sud-Estul european sau dacă nu este mai bine să vorbim despre o altă formă de universalitate existentă aici în perioada umanistă europeană, așa cum vom supune discuției formula lui Nicolae Iorga „Bizanțul de după Bizanț“. Seria „Confluente“ a Editurii Minerva ne-a pus la dispoziție cîteva cărți cu puncte de vedere innoitoare; revistele „Synthesis“ și „Cahiers roumains d'études littéraires“ întrețin un dialog care nu arareori reliefează trăsături ale culturii noastre pe care le-am descoperi altfel mai greu. Așa cum ne fac să înțelegem și cîteva remarcabile lucrări publicate în anii din

urmă de specialiști străini, care au vorbit despre rolul țărilor române în dezvoltarea culturilor slave (Ekkehard Volkl), despre originala imbinare a cuvîntului cu culoarea în frescele din Moldova (Wilhelm Nyssen), elementele naționale ce răzbat din textele secolului XVII (Werner Bahner) sau remarcabila cultură a cărturarilor români (Mario Ruffini), precum și despre ecouri române în Anglia (E.D. Tappe), note specifice ale romantismului din țara noastră (Iuri Kojevnikov), interesul arătat poeziei române peste ocean (Michael Impy). Faptul că acești specialiști fac un amplu apel la lucrările de istorie literară recent tipărite în țara noastră, precum și faptul că „Synthesis“ și „Cahiers“ au fost comentate, la numai cîteva ani de la pornirea lor la drum, de cele mai autorizate reviste de specialitate de peste hotare, îndreptătesc afirmația că istoria noastră literară a înregistrat succese evidente în ultimul deceniu.

D ÎN concluziile acestor sinteze parțiale începe să prindă chip sinteza care ar trebui să ne ofere o nouă imagine a istoriei literelor române, de la începuturi pînă azi, ca un proces continuu și ca o neîncetată evoluție a mentalităților, în timp de milenii. Se conturează această imagine în cărțile care au delimitat noi capitole pentru viitoarea istorie a literaturii, în antologiile tematice pe care le pune la îndemîna cititorilor (chiar atunci cînd bibliografia nu a fost epuizată) Editura Eminescu și care ne indică măsura în care s-au schimbat criteriile de evaluare și gustul artistic, transformări dezbătute și de incursiunile istoriografice întreprinse de Marin Bucur sau de Florin Mihăilescu. Sinteza este prevestită de prezentarea cîte unui grup de capitole, ca în antologia cu substanțiale comentarii ale lui Dan Zamfirescu și

G. Mihăilă, de înfățișarea întregii evoluții prin prisma dezvoltării cite unei specii, ca în antologia poeziei și a imaginii realizată de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, de incursiunile magistrale în opere și momente majore, urmărite în succesiunea lor, ca în volumele recapitulative ale lui Șerban Cioculescu sau în cele grupînd cronici cu pătrunzătoare observații ale lui Ion Vlad, Valeriu Răpeanu, Mihai Ungheanu și numeroși alții. *Istoria literaturii române* a lui George Ivașcu reliefează viguros noile cote intelectuale pe care le-a cucerit istoriografia recentă față de cea mai mult sau mai puțin veche, în mare parte datorită cercetării raporturilor dialectice dintre literatura și civilizația poporului român. Coerența expunerii dezvăluie o evoluție organică, concomitent cu trăsături ce aparțin unei personalități, greu de recunoscut în recapitulările care au acordat aspectelor exterioare mai mare pondere decît substratului mental al cuvîntului.

Progresul istoriei literare ar putea părea lent celui obișnuit cu succesele fulgerătoare ale demersului matematic sau din științele pozitive; mai greu acumulate, rezultatele disciplinelor umaniste sînt încărcate cu o mai mare pondere, întrucît acționează, pe durata lungă, asupra a numeroase generații. De pe acum, însă, constatăm că achizițiile ultimului deceniu se impun cu autoritate. În egală măsură vor influența gîndirea și sensibilitatea oamenilor; o influență dintre cele mai generoase, deoarece noile achiziții, întemeiate pe o pătrunzătoare înțelegere a relației dintre înnoire și permanență, vorbesc cititorilor despre demnitate umană și atașament față de valorile colectivității, despre virtuți civice și farmecul înțelepciunii, trăsături proprii acestei fascinante personalități care este cultura română.

Alexandru Dușu

Spectacolul cu Danton de Camil Petrescu, pe scena Teatrului Național din București

EFAPT că azi literatura română destinată scenei găsește o scenă destinată literaturii române, în această reciprocitate constantă aflându-se sursa principală a racordării teatrului la modul general de gândire și la gustul social. Mai vechiul termen de „promovare” a dramaturgiei originale ar putea fi înlocuit acum cu acela de „cultivare”. Ideea, frecventă, că teatrul stimulează apariția operelor naționale vizează, firește, și aspectul cultural cantitativ, dar și unul specific, calitativ, în sensul că el determină anume orientări, structuri și chiar stiluri. Dezvoltarea artei noastre dramatice moderne primește la rindu-i impulsuri benefice din partea dramaturgiei. Cînd vom avea o teorie încheiată a actului scenic se va putea reconstitui modul în care literatura politică a generat o formulă teatrală de angrenare plurală a spectatorilor în dezbateri; sau cum piesa istorică, epurată de mistica grandilocvenței și tenebrosului, pasionată de documentar și problematică, a impus o modalitate de interpretare pusă sub semnul celei mai incitante expresivități.

Sîntem departe de momentul în care Camil Petrescu își declara, tragic, convingerea că „Nu se poate realiza în teatrul românesc climatul unui asemenea spectacol” — cum îl vedea el pe Danton — și cînd, cu aceeași îndrăjire tragică, se mărturisea „descurajat de nereusita tuturor încercărilor de a găsi interpreți potriviți pentru lucrările mele și mai ales actorul care să poată realiza dramele afective de luciditate în pasiune și de patetic în plenitudinea conștiinței”. Spectacolul Danton de azi, monumental, evocator și acut actual, în metaforă istorică și parabolă contemporană, restituind o epocă și alegorizînd pentru alta, e desigur rezultatul unui climat a cărui caracteristică e atitudinea creatoare în asumarea operei dramaturgice, pentru finalizarea unui ideal estetic și social. Autorul găsisse, dealtfel, în Mihai Popescu interpretul ideal pentru Bălcescu. Mai tirziu, Caragiale își afla echipa ideală pentru marile comedii, Mihail Sebastian — teatrul necesar, iar autorii noi — regizorii, actorii și scenograful capabili să-i priceapă fără dubii. Între Aurel Baranga și Sică Alexandrescu, Al. Mirodan și Moni Gheleter, Teodor Mazilu și Lucian Dumitriu, Titus Popovici și Liviu Ciulei, Dumitru Radu Popescu și Alexa Visarion s-au constituit relații creatoare definitorii în ce privește transmiterea unui mesaj prin mijloacele complexe ale teatrului.

SE PUBLICĂ mai multă dramaturgie ca oricînd. Se discută mai mult ca oricînd în jurul fenomenului dramaturgic. Se ia în considerare mult mai apropiat apartenența literară a piesei și calitatea de literat a dramaturgului. Toate se datoresc în aceeași măsură valorii intrinseci a dramaturgiei și forței cu care e propulsată în conștiința publică de către scenă.

Vorbînd despre convergențele dintre literatură și scenă avem a aminti statornicirea nu numai a unei concordanțe de aspirație, ci și pe aceea de sens estetic. Modalitățile atît de diverse ale realismului contemporan aveau nevoie de o comprehensiune adecvată, nu de una declarativă, din partea oamenilor de teatru, dăpă cum sensibilizarea regizorilor, actorilor, scenografulor la gustul evoluat al spectatorului de azi, cerînd idei ale timpului în forme ale timpului, solicita dramaturgilor o reconstrucție a mijloacelor. Uneori poate și a genurilor. Implantarea atît de decisivă a romanului în social, ambitusul politic al liricii, orientarea civică indiscutabilă a satirei sînt corolare ale revoluției socialiste; nu altminteri stau lucrurile și în ce privește dramaturgia, participantă la momentele radicale din viața națiunii, poate cu o promptitudine accentuată și cu o rivnă

creatoare ce avea să ducă la vaste deschideri tematice și explorări cutezătoare a noi zone de expresivitate. Problema ce s-a pus la un moment dat, aproximativ în deceniul șapte, a fost de a se obține echivalente de structură în abordarea problematicii de actualitate. De structuri tematice, compozitionale, ale limbajului. Pînă la Iona nu avusesem monodrame cu preocupări ontologice. Marin Sorescu propunea un mod dramaturgic extrem esențializat de cuprindere a lumii noastre dintr-un punct de vedere românesc, regizorul Andrei Șerban și actorul George Constantin urmau a propune, la rîndul lor, un mod scenic de reverberare în generalitate a monologului; teatrul, ca artă independentă, e chemat să-și construiască propriile sale imagini și să materializeze propriile sale idei despre existență, într-o tehnică originală, bîzîndu-se fundamentat (nu însă și exclusiv) pe opera literară. Reușita spectacolului sorescian a fost atît de însemnată, încît prin reprezentarea românească piesa a fost trimisă eficient spre mai multe capitale și spre istoria modernă a teatrului universal.

„Unul din motivele lui Petru Rares — explica Horia Lovinescu într-un interviu — este tocmai aflarea unor mijloace de expresie directe, eliberate de încercările pompoasă, romantică. Cred în comunicarea cu publicul mai ales pe ideea unei literaturi dramatice de concizie. Am recurs la limbajul obișnuit, cotidian și rareori la neologisme. În același context aș încadra atenția la numita replică patriotică, deformată adesea către tiradă, către tonul sfîrșitor. Personajele istoriei sînt foarte bine filtrate de timp, a rămas numai esența, eroii ni se comunică astăzi cu sensuri multiple”. Această modificare a limbajului, ca și remitierea, sub semnul imperativelor prezentului, a unor eroi autentici în dramele lui Paul Anghel, ca și refacerea în manieră documentară, cu problematizarea istoriei, a marilor procese în care națiunea română s-a înfruntat cu adversarii ei fără apărător și în fața unor judecători ostili ori indiferenți (Procesul Horia de Al. Voitin, Zodia tauroului de Mihnea Gheorghiu, Vlad Tepeș în ianuarie de Mircea Bradu, Ioan Vodă cel cumplit de Laurentiu Fulga) a dus la un nou tip de spectacol istoric, perceput cu pregnanță ca actual. Regizorii tineri și actorii de toate generațiile au construit scenic tipologii care dădeau permeabilitate sensurilor și inserau eroii, prin felul de a gîndi și de a acționa, în lumea noastră de azi. Structura scenică a celui mai important spectacol din stagiunea curentă, Răceala, a fost concepută de regizorul Dan Micu ca o narativă discontinuă, între-ruperile, accidentele, culminațiile comice și tragice fiind dictate de imprevizibilele acțiuni ale lui Vlad Tepeș, ce se apără cu vitejie și, deși nu apare niciodată, e omniprezent. Scena e mereu aproape goală. Dar în ea trăiește, inefabil, instabilitatea și frica de puhoatele invadatorilor, statornicia și liniștea rece a pămîntenilor putini. Astfel spațiul artistic e mereu plin de reprezentări.

PRINTR-UN proces novator continuu, care a adus mari izbînzii dramaturgiei și teatrului, literatura se adaptează la modalitățile directe propuse de cele mai bune spectacole, iar scena își mobilizează toate resursele creatoare pentru a afla factura artistică cea mai potrivită pentru relevarea unui text nou. Nu sînt turnul Eiffel aducea, la vremea ei, prin talentul de excepție al Ecaterinei Oproiu, o dezbateri despre drumul tinerilor — pe care Ion Coljar a expus-o scenică, la Piatra-Neamț, ca o rotire permanentă, în cercuri din ce în ce mai ample, într-un orizont deschis, astfel ca optimismul funciar al comediei dramatice să transpară nu din rezolvarea cazului, ci din senzația de imposibilitate practică a nere-

zolvării lui. Piesele lui Dumitru Radu Popescu, exprimînd într-un grad înalt conștiința critică a literaturii noastre actuale, drame de o mare intensitate, într-o formulă inedită de realism fantastic, sînt traduse scenic, de regizori tineri, la temperatura lor foarte ridicată, utilizîndu-se simboluri austere, ritmuri vii, ambiguități care nu se dezleagă facil, ci cu nevoita cu care s-au dezleagă și în realitate, sentimentul justițiar fiind însă clar, inflexibil, torturant, dar purificator. Eugen Mercus a pus în scenă Acești îngeri triști ca o poveste dură despre o intimplare petrecută într-un bilci; Alexa Visarion a montat O pasăre dintr-o altă zi într-o formulă severă și tonică, întorcînd mereu personajele către ele însele, cerîndu-le să dezvăluie adevărul pînă la capăt; Alexandru Colpacci a realizat Balconul, poate cea mai fierbinte piesă de actualitate a stagiunii, într-o ambianță de claustru, cu placarea continuă a grotescului (se mîنینcă neconținut clătite cu urdă și mărar, se admiră sculpturi în turtă dulce, se fac libatii cu șampanie) pe realismul substanțializat al cerinței morale de viață autentică, exprimată tragic de eroul tînăr.

SE REALIZEAZĂ structuri scenice adecvate și la nivelul interpretărilor individuale. Comedia satirică niciodată inactuală a lui Aurel Baranga a avut parte de interpreți excepționali care au dat efigie personajelor: Grigore Vasiliu-Birlic — Spiridon Biserică, „Mielul turbat”, Ștefan Ciubotărașu — „Sfîntul Mitică Blajinu”, Toma Caragiu — Hrisanide, extraordinarul tip de demagog care își drapează malversatiunile în faldul „interesului general”; tot astfel

beneficiat de compozițiile singulare ale lui Octavian Cotescu, Mirodan de Beligan pentru intruchiparea ziaristului Cerchez.

Faptul că unele scrieri plate provoacă montări destructurate și deprofilate, iar uneori spectacole plate traduc terestru simboluri și desfigurează eroii nu e numai rod al intimplării, ci și al unor mentalități rudimentare, ori al unor preconcepții parateatrale; acestea tind a netezi conflictele, „a limpezi” tot ceea ce nu apare astfel imediat, de la prima vedere și de la începutul începutului, a introduce cu sila, în carcera poncifelor zise „tradiționale” și a clișeeilor literare ori actoricești, elementele de viață adevărată, personajele complexe, atitudinile îndrăznețe. Literatura facilă, de colportaj, producțiile epigonice, mimetice nu pot intra în raporturi creatoare veritabile cu teatrul actual, acesta neavînd de făcut altceva decît să le transleze scenic în manieră strict mestesugărească. Regizorii manufacturieri, actorii de bravură logoreică și gesticulatorie, scenograful de recuzită nu pot concepe spectacole cu opere literare, ci doar imagini schimonosite ale textelor, în versiuni scenice opace. Confluențele între scriitorii și artiștii autentici care au a comunica împreună ceva lumii și vremii noastre impun opere teatrale de anvergură exprimînd cu forță ideii înaintate.

Cultura socialistă implică în mod organic atari confluențe, al căror rezultat e sporirea patrimoniului spiritual de vectorul specificității naționale. Convergența între dramaturgie și scena română a și adăugat acestui patrimoniu multiseclar bunuri contemporane de cea mai mare valoare.

Valentin Silvestru

Radio
Televiziune

Un reper

■ De un succes asupra căruia s-au emis contradictorii opinii se bucură acele minuscule manuale care expun, cu argumente, uncori docte, exacte, infailibile, alteori incîntător-desuete, indușătoare, totdeauna, însă, optimiste, Arta de a... face o mulțime de lucruri, de la cele mai concrete la cele mai ideale și inefabile. Iată, așadar, că, alături de arta aranjării florilor, capătă un firesc drept la existență, arta de a citi și chiar de a scrie, arta de a fi spectator de teatru iar, în ultimele decenii, arta de a fi spectator de televiziune sau ascultător de radio. Statutul psihologic, sociologic, cultural al acestora din urmă se bucură de un nedesmintit interes, pagini de statistici și cărți de anchete urmărind a trasa un gra-

fic — cit mai exact, dar tocmai prin aceasta cit mai complex — al oamenilor pentru care radioul și televizorul nu mai sînt simple aparate, ci un partener obișnuit de discuție, o sursă de informare, un model, un reper formativ. Cititorul de romane a devenit, astfel, atent și la seriile, iubitorul de poezie ascultă radiofonicul Moment poetic, a răsfol un volum din seria editorială a Bibliotecii pentru toți este, deseori, o invitație pentru Biblioteca pentru toți TV. Altfel spus, „cările” ce duc spre literatură s-au înmulțit și diversificat, pășînd între ele o relație de armonioasă prietenie și respect reciproc.

Odată cu apariția radioului sau a televiziunii mulți au prezis dispariția sau, măcar, diminuarea (cantitativă) a presei

scrise. Dar practica a înfirmat teoria și, în prezent, numărul ziarelor, al revistelor cu profil enciclopedic sau specializat este în continuă creștere. La fel, cazul literaturii. Radio și televiziunea au contribuit la o mai bună și, uneori, la o mai profundă cunoaștere a cărților aflate în bibliotecă sau librării, scriitorii au rămas ei înșiși și în fața necruțătoarei camere de luat vederi sau în fața implacabilei benzi de magnetofon. Fără îndoială, lectura și-a păstrat inegalabilul și indefinibilul ei farmec (farmec unic și irepetabil, cum se spune cu o formulă foarte cunoscută și foarte adevărată). Lectorul „clasic” este acum și spectator, condiție ambiguă, interesantă prin ambiguitatea ei, el vine spre emisiuni cu marea experiență a cărților și revine la cărți după vizionarea unui bun spectacol. Prin intermediul emisiunilor, literatura tuturor timpurilor și tuturor epocilor a cunoscut o difuziune excepțională, necunoscută pînă în prezent, dată și prevăzută de toate marile spirite ale umanității.

Sigur, prima și esențială problemă a fost cea a găsirii mijloacelor specifice de recitare și vizualizare a textului lite-

Literatură și cinematograful

Flash back

Made în 1935

■ PENTRU iubitorul de tehnică anii 30 sunt perioadă de aur. Nu-l mai interesează personalitatea autorilor. Nici adevărul realității. Nici percutanta ideilor. Ca și cum ar fi nimerit la lumină dintr-o lungă bijbiere la țipăt și muzică dintr-o lungă sugrumare a sunetului, amatorul de epatră jubilează.

Atunci se naște cea mai bizară combinație de tehnică avansată și de conținut oueril. Așa cum medicina își are epocile ei dominate de vraci, iar harta cerului cade din cind în cind pe mina astrologilor, filmul trăiește — după venirea sonorului — o epocă a comercianților de iluzii scilicet. Ceea ce devine culme a tehnicii s-a transformat instantaneu în apogeu al convenției superficiale, al înșelării copilărești.

Se considera că totul poate fi virit pe gîtul spectatorului (arta bună se retrăsese în colțisorul ei și-si dădea capodoperele, în contrasens cu fluxul epocii). Cele mai gozonate subiecte erau socotite digerabile în euforia de după chinuitoarea criză a vorbirii. Cei mai serioși actori, cei mai talentați scenografi și operatori se înhamau la cele mai greu credibile scenarii pentru a obține cele mai binecuvîntate încasări.

Brusc, actorii se împart în două: unii care spun replici, iar alții — fericiții — care cîntă, oprind acțiunea pe loc, propunându-se în tocuri și fiind priviți cu nesăț de parteneri. Brusc, povestile se schematizează și personajele sînt toate virtuale perechi matrimoniale care confundă dragostea cu interesele, qui-pro-quo-urile sînt cusute cu atît albă, bilețele de afaceri sînt luate drept sentimentale, și, în general, sufletele sînt toate muiate în acea emulsie de amor și arghirofilie pîrind în epocă atît de naturală.

Bineînțeles că un astfel de film nu poate să nu culmineze printr-un mare spectacol în care toată lumea se produce și devine celebră, ba chiar bogată. Atunci orchestrele acelea mieroase care pîndiseră în fundalul nevăzut al acțiunii se reped în față cu nesăț și acompaniază biletulele vapoaroase, planele albe, trenulele imaculate pierdute sub caii infloririi, luna electrică tăiată în cartoanele platoului.

M-am referit în cele de mai sus la filmul grăitor botezat Parada aurului, mostră a genului, aparținînd rezizorului Busby Berkeley. Dar ca această peliculă sînt zeci și sute, poate numai în anul de grație 1935, cînd s-a născut, și nu garantez că văzîndu-le deodată le-am putea deosebi prea bine una de alta.

Romulus Rusan

PROBLEMA ecranizării unei opere literare deja existente comportă o seamă de aspecte. Le propunem discuției:

1) Un cineast străin ecranizează o operă literară românească (Henri Colpi, Marc Maurette, Louis Daquin); ecranizează pe Mihail Sebastian, Horia Lovinescu, Panait Istrati. Asta generează dificultăți și surprize. Unele bune, altele rele.

2) Un cineast român se inspiră dintr-o operă străină (Ion Popescu-Gopo cu al său Faust XX).

3) Un cineast român ecranizează o operă literară românească (Mircea Drăgan, Haralambie Boros, Geo Saizescu, Dan Pița, Liviu Ciulei, Mircea Veroiu, Paul Călinescu, Elisabeta Bostan, Victor Iliu, Jean Georgescu, Mircea Muresan, Iulian Mihu); ecranizează autori clasici: Sadoveanu, Caragiale, Dulfu Zamfirescu, Agârbiceanu, Rebreanu, Slavici, Sebastian, Jean Bart, Ispirescu, Musatescu, Victor Ion Popa, ba chiar și Eminescu: Hiperion, de Veroiu, scenariu: Mihnea Gheorghiu. Tot așa s-au ecranizat scriitorii contemporani: George Călinescu, Zaharia Stancu, Al. Ivasiuc, Marin Preda, Eugen Barbu, Laurențiu Fulga, D. R. Popescu, Titus Popovici, Horia Lovinescu, Constantin Chirită, Ion Brad, Nicolae Breban, Teodor Mazilu, Paul Everac, Corneliu Leu.

4) Uneori romancierul „devine” cineast, prefăcînd în scenariu propriul său roman. (Titus Popovici: Setea și Străinul; Eugen Barbu: Procesul alb, Facerea lumii).

5) Este deosebit de interesantă adaptarea pentru ecran a unei opere literare care e și autobiografie, ca de pildă Amintiri din copilărie de Ion Creangă; cînd, deci, autorul scrierii devine unul din personajele povestirii filmate (Elisabeta Bostan despre copilăria lui Creangă).

6) Problema originalității se impune atenției. Oare un film tras dintr-o operă literară foarte bună are mai multe, sau are mai puține șanse de a fi original, decît un film cu scenariu zis (anticipat) original? Anticipat, fiindcă originalitatea nu i-a fost încă recunoscută de masele de cititori, cum se întîmplă cu un roman celebru.

7) Problema originalității e legată de

aceea a dreptului de a schimba în film faptele din opera literară. Unii cred că această libertate e limitată. Alții zic că pentru operele clasice, care se învață și la școală, pe care deci spectatorul le cunoaște deja, libertatea de a „schimba”, de a suprima sau adăuga, are oarecare îngrădiri. Se poate însă, din contra, susține că uneori schimbări fundamentale sînt nu numai permise cineastului, dar că-s chiar obligatorii. Iarăși: care schimbări au acest privilegiu? Și de ce? Asta ține de structura specifică filmului, structură foarte diferită de aceea a romanului, nuvelei, schitei, în ciuda multor asemănări.

8) Analiza specificului cinematografic conduce la stabilirea la recunoașterea unei estetici pur cinematografice, deosebită de aceea a narațiunii sau a dramei literare; deosebire care mi se pare evidentă și clară, în ciuda faptului că nici un critic n-a reușit să o formuleze încă precis.

9) În estetica generală, gîndirea teoretică socialistă a introdus cîteva categorii proprii și a reformulat ideile de mesaj, de angajare, de politicizare, de „caracter educativ”. Oare aceste elemente, de natură evident morală, sînt doar admisibile într-o operă de artă? Sau ele, deși de natură etică, devin adevărate criterii estetice în anumite împrejurări?

10) Intorcîndu-ne la cinematograful, întrebarea e în ce măsură aceste repere ale esteticii marxist-leniniste intervin în problema specială a ecranizării operelor literare.

11) Cum trebuie privit cazul unui scriitor, publicist, ziarist, care se specializează profesional în activitatea de scenarist? Este cazul unor scenariști străluciți ca Titus Popovici, Mihnea Gheorghiu, Ioan Grigorescu, Petre Sălcudeanu.

12) Uneori specialistul este numai dialoghist. Sînt țări unde dialoghiștii reputați fac numai asta. La noi această meserie nu s-a despărțit încă de celelalte specialități cineaste, cum e (de pildă în Franța) cazul unor Prévert sau Jeanson. Scriitorii prestigioși consimt totuși uneori să facă oficiu de dialoghiști (de exemplu Al. Mironovan).

13) O problemă curioasă este aceea a povestilor care s-ar putea numi para-

literare, opuse celor de „fiction”, adică beletristice. Există povești adevărate, adică autentice, istorice, sau mai simplu spus, consemnate în scrierile istoricilor. Ele nu diferă de cele pur literare pentru că ar fi mai puțin frumoase scrise, căci au aceleași obligații de stil și de preocupare estetică în expunere. (Să ne amintim de Taine, Voltaire, Burkhardt, Montesquieu). Istoricul, exact ca și romancierul sau nuvelistul, nu spun tot ce s-a întîmplat, ci aleg. Selectează faptele importante. Aici însă intervine o deosebire. Pentru istoric, important e ceea ce se produce multe efecte ulterioare. Pentru scriitor, important e ceea ce sugerează multe cauze anterioare. În realitate, ambii practică totuși ambele atitudini de gîndire și creație, poate doar cu oarecare preferință pentru una din ele, după caz.

Asta ne duce la filmul istoric, gen abundent practic la noi în ultima vreme, pentru reconstituirea ale unor trecuturi mai îndepărtate (Dacii, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Cantemir, Tudor), sau mai recente (Lupeni '29, Capcana, Conspirația, Serata), opere uneori remarcabile. Aceste reconstituiri sînt în fond tot un fel de ecranizări de opere literare existente, adică de fapte istorice existente, consemnate de pana măiastră a unui Iorga, Xenopol, Daicoviciu, Maiorescu, Hasdeu.

14) Lată în sfîrșit și un alt interesant aspect al relațiilor între beletristică și dramaturgie cinematografică. Beletristică și chiar poetică. În splendidul documentar Pe urmele lui 1907 făcut de Calotescu, povestea începe cu un peisaj de o cuprindere imensă, pămînt arat și pustiu, care se întinde pe kilometri pornind de la casa boierului. În cerdac, atîrnate de cui, două obiecte care țîn loc de personaje: un harapnic și un binoclu; simboluri, amîndouă ale asupririi: ale apăsării îndeaproape, și ale supravegherii de la distanță. Iar în loc de comentariu, auzim versurile argeziene:

„Moșia îi ajunse pînă la noi în casă. Auroape n-are omul pe unde să mai iasă. Nu mai țîn de ogradă nici cloștile cu pui: Și ele pasc cu miei, azi, pe moșia lui.”

D. I. Suchianu

Opere cinematografice de prestigiu, nutrite din valorile creației literare clasice (Moara cu noroc, ecranizare a nuvelei lui Slavici — în imaginea din stînga) și contemporane (Puterea și Adevărul, film realizat după scenariul scriitorului Titus Popovici — în imaginea din dreapta)

rar și, în acest sens, experiența radio-televiziunii noastre oferă lăudabile reușite. Transferul textului dintr-un sistem semiotic în altul, nu este o acțiune lipsită de dificultăți și primejdii și marele vis al redactorilor, operatorilor, regizorilor nu a fost altul decît găsirea „replicii” ideale pe dimensiunea unei noi structuri artistice coerente și semnificative. În al doilea rînd, și aici din nou radio-televiziunea noastră are serioase realizări (dar și multe posibilități încă insuficient experimentate), accentul s-a pus pe comentarea și punerea în circulație a valorilor autentice ale culturii naționale și universale. În sfîrșit, drumul de la masa de scris spre platoul de filmare sau studiourile de înregistrare și-a demonstrat nu o dată statutul său dialectic, cu o elocvență circulație în dublu sens, mulți autori „specializați” pe tărîmul mijloacelor de expresie audio-vizuale cîștigîndu-și un binemeritat loc în ansamblul literaturii contemporane.

■ Așa s-a întîmplat cu mulți dintre „laureații” concursurilor radio-televiziunii” sau chiar cu „lucrători” din interiorul acestor instituții, precum,

printre alții, regizorul Cristian Munteanu a cărui piesă, Recitîndu-l pe Shakespeare, a fost la început o premieră radiofonică, apoi, un bun spectacol de televiziune distins cu premiul internațional și, de săptămîni-

na trecută, a „urcat” pe scena Teatrului „Ion Văsiulescu” (Studioul actorului), avîndu-l ca regizor pe Radu Boroianu, iar ca interpretă pe Mariana Cercei și Ion Lemnaru.

■ După cum, „trecerea” literaturii de pe pagina scrisă pe mica fereastră a televizorului poate fi edificator exemplificată cu recenta „versiune” filmată a Pastelurilor lui Vasile Alecsandri, în sensibila interpretare a actorului Florin Piersic.

Ioana Mălin

SECVENȚA

■ MĂRTURISESC că nu m-am documentat niciodată, dar m-am întregat mereu: va fi fost oare vreodată Caragiale la cinema? (În 1911, între altele fie zis, cu un an înaintea morții scriitorului, junele cinematograful românesc producea primele sale minute de ficțiune intitulată „Amor fatal”. O. nene Iancule...). Va fi fost, așadar, Caragiale la film? Chiar dacă da, nu mi-l închipui într-o asemenea situație: Caragiale nu suportă întinerul pe care îl vede ca moment fatal al ciclului zilnic, propice derutei și malversațiunii (noaptea de coșmar din Grand Hotel „Victoria Română”, apoi Noaptea furtunoasă, apoi noaptea din Conul Leonida...), pe urmă conspirația nocturnă surprinsă de pe gard de Pristanda în Scrisoarea pierdută, timpul tragic de noapte al Năpastesi, ca să nu mai vorbesc despre O făclie de Paști, în vreme de război, La Hanul lui Minjoală etc.). Nu-l văd pe Caragiale intrînd în întinerul unei săli de film, loc nesigur pentru el, unde singura replică posibilă este cea a Didinei (actul III, scena 5): „S-aprînz o lampă...”.

a. bc.

Telecinema

■ COPIL FIIND, filmul n-a făcut literatură. Primele sale imagini, la 1895, au fost ieșirea muncitorilor de la uzina Lumière, marea la Ciotat, sosirea trenului în gară. Godard observa că, în 1970, cinema-ul nu găsisse alt unghi pentru a filma intrarea unui tren în gară, decît cel de la 1895. Copil fiind, filmul nu se putea povesti. El era ceva nemaivăzută. Ei nu avea cuvinte ci inserturi. Dialogul venea după sau între gesturi, el se supunea ritmului, imagini, Eisenstein a ajuns la minunea insertului ritmat grafic. El macheta cuvîntul „îi dădea literă” — cum zicem noi, turbații gazetăriei, singura artă fără de muză — el scria cuvîntul „foc!” cu trei caractere de litere. Nicol-un copil nu va povesti altui copil cum scria Eisenstein „foc!” cu trei rînduri de povești sau cum e montajul paralel din „Intoleranța” lui Griffith. Îmi închipui că la începutul începutului copiii inteligenți se duceau la cinema și ieșeau

FILMUL ȘI LITERA

de acolo înmărmuriți, fără cuvinte, spunîndu-le celor de afară sacra formulă: „Du-te și vezi!”. O bătaie cu frișcă, o catastrofă sennetiană, cu o mie de mașini paradițe într-o secundă, nu se puteau relata. Mama mea, fecioară, dormea cu poza lui Mosjoukine sub pernă. Imaginea, ca și fascinația ei, era mută și de taină. Nici o iubită — și, credeți-mă, toate au devenit mame — nu a țînut sub pernă un artist de cinema. Ele mi-au spus întoldeauna răsplată după cine „sînt moarte”. Maturizîndu-se, cinema-ul a devenit sonor, epic și mai ales literar. Așa i-a fost soartă, „omul” epuizîndu-și repede elanurile imaginative ale adolescenței nuse sub semnul îndependenței de spirit și literă. Nu e de plîns și nici de blestemat. Cea mai frumoasă perioadă a vieții mele de cinefil a fost copilăria cînd, copil fiind, povesteam filmele văzute celorlalți copii. Pentru mine, filmul a fost de la început litera-

tură orală, vesperală, gîmică. Aveam filme pentru fetele blonde și pentru băieții de care mă temeam că mă vor bate. Manipulam subiectele pentru a fermeca și intimidă. Nu era ușor, dar aveam multe subiecte bine structurate și lungi. Mult mai tîrziu am aflat de la Renée Clair că un film bun se povestește doar în două cuvinte. Acum mă uit la cinema ca în „Paradisul” lui Huston — tot ce am văzut mai bun în ultima vreme — unde, în final, doi tineri la capătul puțurilor se duc să bea o cafea într-un bar și chelnerul e un japonez bătrîn, chip spectral, de o liniște străvezie, de o morții; amîndoi se uită vrăjiți la el. „Crezi că a fost vreodată tînr?” Crezi că a fost fericit?” se întrebă el, așa cum și eu întreb cinema-ul, prin fiecare film de azi. Da — spun ei; da — cred și eu. Am întîlnit filme fericite.

Radu Cosașu

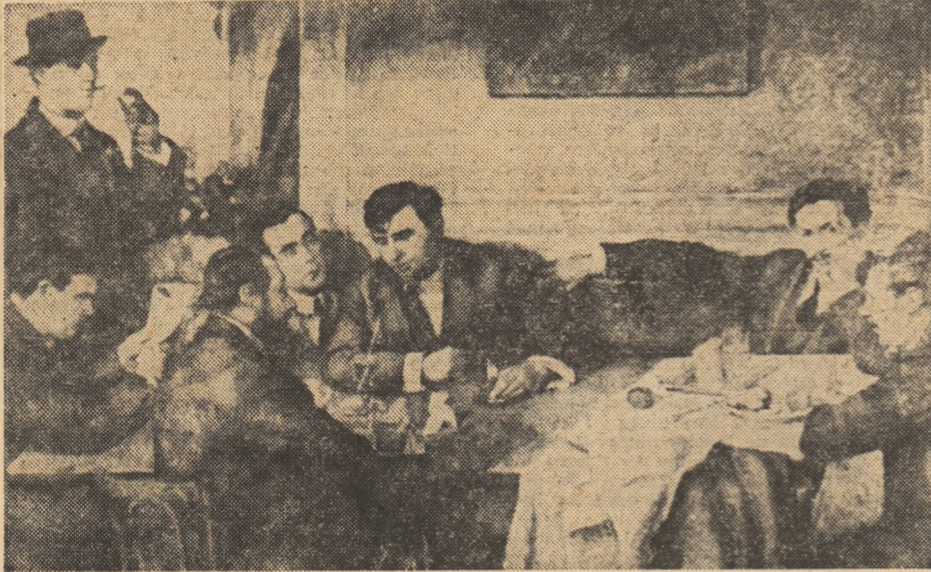

AUREL JIQUIDI :
„Vitoria lui Toader Lipan”

PASIONANTĂ, atractivă până la fascinație, mereu deschisă evenimentelor, dar și interpretărilor s-are dovedi o istorie a spiritualității umane concepută ca o permanentă aspirație către sferica armonie a artelor. Ar avea loc aici, printr-o logică și inextricabilă dialectică a istoriei, toate marile momente ale culturii omenești în care cele mai diferite tendințe, preocupări, idei, genuri, specii, stiluri tind să se integreze într-un sistem coerent și omogen de valori ontologice și estetice, în raport de o axiologie autentică. Am constata, cu deplină obiectivitate, modul în care nevoia unei exprimări complexe și complete, la nivelul specificității artelor, redimensionată în raport cu o nouă vocație, totalizatoare și ca atare mai activă în interferența sa cu societatea, se instituie ca o necesitate logică și nu doar ca un simplu joc steril sau gratuit.

Privită din această perspectivă, desigur mult mai largă și mai nuanțată în existența sa concretă, socială și spirituală, istoria culturii ne-ar propune și alte criterii, alți termeni de referință, o nouă axiologie, mai apropiată de conceptul artelor ca sumă. Într-un asemenea sistem, desigur dificil de articulat în caleidoscopica lui varietate, adeseori contradictorie prin natura interioară, problema autonomiei artelor ar trebui reconsiderată, fără o dizolvare aberantă, dar, în orice caz, deplasând accente, creînd noi surse de interes și noi justificări. Ne-am găsi astfel — și încercări restrinse la o arie anumită, istoric delimitată există deja — în fața unei schițe diacronice, poate nu totdeauna pregnantă, a modului în care dialogul artelor s-a purtat și se poartă cu neostentativ dar detectabilă continuitate, uneori programatic, de cele mai multe ori instinctiv, dar nu mai puțin fertil.

Mizînd pe autoritatea și atracția cuvîntului scris, formă curent-comunicativă ce nu exclude cu false orgolii primatul altor modalități de exprimare artistică, sîntem tentați să ne raportăm în permanență la acest sistem de conotație a ideilor și sentimentelor, desigur pentru că în acest caz lectura se realizează mai ușor, după un sistem semantic instalat și acceptat definitiv, cel puțin în datele lui curente și pragmatice. Și chiar dacă arta în discuție, oricare ar fi ea, nu utilizează cuvîntul scris sau spus ca element component al sintagmei expresive — acesta ar fi cazul artelor vizuale, plastică, dans, muzică și adeseori filmul (nu numai cel de nostalgic pionierat tehnic) — există tendința, adeseori exacerbată, de a „literaturiza”, de a încerca permanenta translație și nu echivalența, oricum, imposibilă de realizat, în scara imaginii literare. Dar, firese, prin acel dialectic raport de reciprocitate datorită căruia armonia artelor nu rămîne o utopică proiecție mentală, și celelalte arte comunică între ele, se interferează în domenii de graniță tot mai frecvent solicitate astăzi, iar toate intră în dia-

CAMIL RESSU : Terasa Oteteleşanu (În jurul mesei, scriitorii Ion Minulescu, Tudor Arghezi și Corneliu Moldovanu, pictorii J. Al. Steriadi, Iser, Al. Satmari și muzicianul Alfons Castaldi)

log fertil și necesar cu literatura, adeseori ilustrînd-o, alții redimensionînd-o sau chiar deplasîndu-i valorile general-umane și estetice în propriul cîmp de existență specifică.

Ar fi la fel de interesant și mai ales necesar dacă am discuta modul în care cultura noastră spirituală, nu doar cea modernă, mai clar marcată de acest fenomen în continuă mutație, reflectă tentația armoniei artelor, a coabitării lor într-un sistem logic, organic structurat și eficient în starea sa de existență estetică, etică, morală și etnică. Am putea începe cu vechile monumente de cultură și artă românească, am vedea în ce măsură autonomia unui tip de imagine-semn nu constituie reflexul necesar al cuvîntului, prelungirea acestuia într-o zonă de existență cu altă specificitate. Am vedea cum, dincolo de nevoia sau dorința de a găsi un corespondent imagistic nou cuvîntului, între diferitele arte din care se constituie corpul spiritual denumit cultura românească s-a stabilit o continuitate și fructuoasă circulație de valori, idei, teme, subiecte, relevată astăzi tot mai frecvent prin estetica zonelor interdisciplinare. Am ajunge astfel, dincolo de inerentele, pasionale și adeseori determinante prietenii artistice — reflex al ideii de armonie a artelor dar și al solidarității sociale și umane — în zona faptului de artă concret, născut din osmoza dinamică la care participă spiritele unei epoci, definitorie pentru un timp și un spațiu anumit.

IATĂ, un pictor pașoptist — ne-am gândit la Rosenthal, dar și la Tattarescu — pictează portretul lui Bălcescu. Nu este portretul unui prieten, al celui mai bun și mai mare pentru noi toți, sau al scriitorului de istorie: este portretul unui ideal materializat, este portretul Revoluției sublime. Apoi, odată cu înaintarea României în devenirea sa modernă, coincizînd organic și necesar cu o nouă luare în posesiune a conștiinței de sine ca națiune unică și unitară, acest dialog al spiritualității concretizat în artă capătă un caracter tot mai pregnant. Se delimitează o dimensiune calitativ nouă, ce depășește incidenta-lul sau cordiala reciprocitate pitorească și amicală. Este conștiința că toți oamenii acestei țări, oamenii de cultură între ei, au o apartenență unică prin origine și idealuri. Iar în virtutea acestei conștiințe, devenite însăși condiția umană a oricărui român, un suflu nou, puternic și unificator traversează spiritualitatea modernă, animînd-o de pe poziții calitativ noi, oferindu-i o nouă perspectivă istorică. Desigur, se poate vorbi despre portretul cutărui scriitor realizat de un anumit pictor sau sculptor, se poate vorbi despre He-liade Rădulescu, Bolintineanu, Kogălniceanu, Cuza, Rosetti, Alecsandri, așa cum ni-l păstrează în memoria materialului picturii sau sculpturii artiștil

contemporani cu ei. Se poate vorbi despre Tattarescu, Aman, G. D. Mirea, Grigorescu sau despre sculptorii Storck, Georgescu, Ionescu-Valbudea și influența literaturii și a literaturii asupra lor. Dar mai presus de aceste date ce privesc istoria culturii, trebuie luat în discuție acel sentiment al apartenenței la o matrice spirituală unică, în virtutea căreia sentimentul poeticeii lui Alecsandri se regăsește, pe un alt plan, în opera lui Grigorescu, profunda implicare în existență a geniului eminescian se întîlnește cu patetismul picturii lui Andreescu, iar preocupările sociale de avangardă ale scriitorilor de la începutul veacului poartă un dialog activ, militant, cu opera multor artiști plastici și chiar a compozitorilor. Cunoscutul portret colectiv realizat de Ressu în *Terasa Oteteleşanu* constituie un argument iconografic explicit în sprijinul ideii dialogului dintre arte — aici convivii sînt pictorii Steriadi și Iser, scriitorii Tudor Arghezi, Corneliu Moldovan, Ion Minulescu și compozitorul Castaldi —, dar trebuie să ne referim la portretele celebre realizate de Tonița, Ștefan Dimitrescu, Iser, Pallady, Petrașcu, avînd ca subiect oameni de litere sau muzicieni, iar mai de curînd la cunoscuta imagine a lui Eminescu lăsată de marele Anghel, și la cele semnate de Corneliu Baba, Alex. Ciucureanu, toate restituind imaginea marilor personalități ale culturii. Apoi, ne-am putea referi la suita de ilustrații ce au urmărit echivalarea plastică a literaturii lui Caragiale, Arghezi, Sado-

ION IRIMESCU :
ION AGIRBICEANU

veanu, Călinescu, Stancu, dar mai semnificativ ni se pare felul în care opera lor a generat un climat, foarte al nostru, capabil să fertilizeze creația din alte domenii ale artei: pictura, grafica, sculptura, muzica, baletul și filmul. Am putea vorbi, de asemenea, despre scriitorii pictori și despre plasticienii scriitori, capitol atractiv și încă neexplorat al culturii românești moderne. dar în toate aceste dialoguri trebuie să vedem acel ineluctabil spirit al armoniei artelor prin care spiritualitatea noastră își afirmă profundul umanism militant, sincronizîndu-se cu toate fenomenele universale autentice.

Cu atît mai pregnantă și mai lucidă se relevă astăzi comunicarea între arte, tinzînd către acea armonie cîndva considerată ideală, posibilă în epoca noastră prin chiar sensul culturii noi, socialiste. Un nou umanism furnizează premisele și condițiile unui flux continuu și creator între teritoriile cîndva considerate imuabile ale artelor din țara noastră. Armonia artelor devine o realitate, cuvîntul scris sau spus se întîlnește creator adeseori în forme ingenioase inedite, cu acela transmis prin alte mijloace. Pentru că, pînă la urmă, orice artă înseamnă un mod de a vorbi, de a comunica prin mijloace specifice, cu epoca și oamenii ei, despre epoca și oamenii cu care ești contemporan, în sensul valorilor perene, mereu vii prin chiar apartenența lor la adevăratul spirit al culturii umaniste.

Virgil Mocanu

Cartea

Un monument al artei voievodale

● MONOGRAFIA lui Grigore Ionescu și Maria Ana Musicescu, *Biserica Domnească din Curtea de Argeș*, pe care Editura Meridiane a tipărit-o în colecția „Comori de artă din România”, oferă cercetătorilor români și străini instrumentul de lucru pe care acest monument de excepție îl merită. Autorii au considerat amplă bibliografie în legătură cu trecutul și funcția Bisericii Domnești, rezultatele cu totul remarcabile ale săpăturilor arheologice din deceniul șapte — care au scos la lumină urmele complexului arhitectural și vestigiile din secolul al XIII-lea — precum și studiile mai recente despre arta bizantină de la nordul Dunării în epoca imediat următoare independenței de stat a Țării Românești. Grigore Ionescu și Ana Maria Musicescu și-au propus să situeze monumentul conservat în întregime și reprezentativ pentru spiritualitatea românească în contextul artei bizantine-balcanice, stabilind raporturi stilistice cu opere asemănătoare din epocă, distingînd trăsăturile proprii și semnificația lor. Odată cu independența, care a urmat luptei de la Posada, relațiile politice și culturale cu Ser-

bia și Bulgaria au inspirat voievozilor Țării Românești dorința de a înfăptui monumente reprezentative care să marcheze noul statut. Această năzuință poate fi „cîntă” și în alte mărturii, în titlul voievodal, în ceremonial și în podobe.

Grigore Ionescu ajunge la concluzia că biserica, de mari proporții, reprezintă fructul asimilării unor procedee constructive, a structurilor și formelor artistice proprii arhitecturii bizantine din epoca Creștinilor. Respectînd formula clasică a tipului structural bizantin, monumentul impune prin simplitatea soluțiilor și prietenoasă distincție impunătoare.

După o minuțioasă analiză a frescelor originare de cele refăcute, Maria Ana Musicescu pune în lumină înădărită Bisericii Domnești cu cele de la biserica Kabele-Djami din Constantinopol și Sf. Anania din Salonic, de care o laudă subtilitatea temelor teologice și nobletea stilistică, precum și de biserica mănăstirii Doxaca, pentru bogăția tematică. O altă trăsătură a acestei picturi constă în latura sa narativă, în spiritul enciclopedic, specific epocii Paleologice.

Stabilind legăturile Bisericii Domnești din Curtea de Argeș cu etosul românesc și cadrele culturale ale epocii, pe temelii unor ample documentări și investigații, autorii semnează cu stilul propriu: Grigore Ionescu cu sobrietatea și limpezimea cleștarului, Maria Ana Musicescu cu acele rafinate irizări de vitralii trase prin ceasuri de zi și noapte.

Pavel Chihai

Literatură și Muzică

Anatol Vieru

Aurel Stroe

Tiberiu Olah

Șt. Niculescu

Vă propun, mai întâi, să ne amintim de opera Iona. V-ați pus cumva problema, în acea lucrare, că literatura și muzica au limbaje diferite? Sau compozitorul și scriitorul Marin Sorescu au pornit la drum cu intenții comune de creație?

— În momentul când am hotărât să scriu această operă, textul piesei a devenit al meu. Tocmai de aceea am ținut să vorbesc cu Sorescu, să-i cer permisiunea de a mi-l însuși. El a ezitat un timp. Cum a explicat mai târziu această rețineră? Nu-și putea imagina balena cîntînd, mai ales că este vorba de „o balenă interioară“! Se puna, deci, problema de a schimba piesa fără a mă atinge de ea. De ce m-aș fi atins? Este un poem admirabil; deși te surprinde la fiecare pas, îți dă impresia că l-ai fi scris tu. Cînd vorbesc despre schimbare o am în vedere pe aceea de regn, de gen. Nu mi-am propus o repovestire muzicală, ci am reluat totul de la început.

Am adus în joc gravurile lui Escher (ținîndu-l însă la curent pe Sorescu). Prin Escher am vrut să aduc la suprafață vuietul cosmic din Iona lui Sorescu; prin Sorescu am vrut să dau la iveală ironia lui Escher, mai bine zis ironia lumii văzută de Escher.

— Metaforele din opera Iona au fost dezvoltate atît prin unghiul literar, cît și prin cel muzical și plastic? Cum vedeți rezolvarea acestei colaborări multipiane între creatori, intenționînd realizarea formelor de artă sincretică?

— Tocmai despre asta a fost vorba. Am ciocnit între ele aceste lumi diferite (la care mi-am adus propria mea lume, ideile mele obsesive), tocmai pentru ca ele să scapere, luminîndu-se reciproc. Am fost politicos: din piesa lui Sorescu am luat aproape tot și am avut grijă să se audă tot, să se înțeleagă; din Escher am luat lucrurile cele mai semnificative și le-am lăsat așa cum sînt. Am respectat și intențiile mele, nu m-am îndepărtat cîtuși de puțin de lumea mea; dimpotrivă, am realizat-o și prin colaborării mei. În arta sincretică efectul, afectivitatea nu vin din concesi reciprocă, ci dintr-o bună vecinătate a elementelor constitutive. Componentele artistice, colaborării nu trebuie să-și propoiească slăbiciunile, ci să-și sporească virtuțile. Autorul operii Iona a fost, în cazul de față, compozitorul, cel care a provocat această triplă colaborare. Înainte de a-l arăta pe Iona în conversație cu peștișorii săi, am așezat o **Metamorfoză** după Escher, care este **Facerea Lumii**. Din cei doi pescari muți, cu birne pe umeri, care apar în piesă, am scos, în operă, un cor de umbre, pe care l-am îmbrăcat în contururile lui Escher. Am subliniat e-tanșeitarea lumii lui Iona scriînd: „Iona este pescar; lumea lui se împarte în apă, pămînt și aer; este o lume etanșă; acolo unde se termină apa, încep pămîntul sau (și) aerul; unde se termină aerul și pămîntul, începe apa; nu există fisuri“. La sfîrșitul evoluției sale tragice, Iona descoperă focul. Pentru a-l face pe Iona însuși mai cuprinzător, în operă am tăiat personajul în trei; am decupat replicile în așa fel încît cele trei voci să contureze nu doar un singur personaj, ci un fel de colectivitate Iona.

— Cum ați defini dv. legăturile dintre literatură și muzică?

— Degas spune o mică povestioară: „Muzele lucrează toată ziua separat, iar seara, cînd se întîlnesc, nu discută între ele, ci dansează între ele“. Sigur că e foarte greu să stabilești precis legăturile dintre muzică și literatură. Ele sînt străvechi, prin însuși faptul că muzica vocală, care pînă acum cîteva sute de ani acoperea cea mai mare parte a domeniului, se baza pe texte. Și astăzi ne vine foarte greu să despărțim muzica de text, în mai toate muzicile vechi. În acest tip de artă, muzica și textul fac una, de asemenea textul fără muzică este greu de imaginat. Ne este foarte greu să ne reprezentăm exact o tragedie de Eschil, de pildă, pentru că muzica, în cea mai mare parte, s-a pierdut. Să nu se înțeleagă însă greșit, și anume că legătura între text și muzică reprezintă o descriere prin muzică a textului — lucru realizabil doar în cazuri foarte particulare. Și pentru că, așa cum povestește Degas, după muncă, muzele nu fac schimb de experiență, ci dansează, analogiile dintre muzică și cuvînt au rămas în cea mai mare parte nestudiate și nedefinite clar.

În ultima vreme au apărut mari prozatori, la care se distinge cu ușurință o analogie destul de precisă între construcția literară și forma muzicală. La acest nivel, și compozitorii au fost inspirați de aspecte ale literaturii. Am să dau un singur exemplu: **Sfîrșitul lui Ulysse** de James Joyce, unde toată realitatea bogată a unei zile dublineze, din conștiința eroinei principale, se transformă, se topește într-o proză continuă, lipsită de punctuație, transformare corespunzătoare trecerii în starea de somn a acesteia. Asemenea tipuri de transformări au apărut în ultimele decenii și la compozitori.

— Cum ați rezolvat, cu instrumentele proprii creații, problemele acestor legături?

— Deși sînt un vechi iubitor de literatură, aceasta nu a pătruns în muzica mea decît în mod indirect, fapt pe care l-am constatat deseori, în timpul cînd lucram la o piesă și, mai ales, după ce o terminam. Să mă refer la o lucrare mai recentă: **Concertul de clarinet și orchestră** prezintă analogii, cred, mai profunde, la nivelul viziunii de astă dată, cu **O sută de ani de singurătate** a lui Gabriel Gracia Márquez.

O lucrare mai veche a mea, **Arcade**, scrisă acum aproape 15 ani, a trezit în mintea multor ascultători analogii cu spațiul mioritic ondulat, al lui Lucian Blaga. Alții au găsit o asemănare de optică cu versurile lui Ion Barbu: „Vis al Dreptei Simple! Poate geometria / Săbiilor trase la Alexandria...“ Deși cînd am compus această piesă nu m-am gîndit decît la muzică, trebuie să recunosc că printre trimiterile posibile, cele semnificate sînt reale. Versurile lui Ion Barbu au constituit, multă vreme înainte de a compune această piesă, o carte de căpătîi, care, trebuie să recunosc, a influențat viziunea mea artistică. Postularea Isarlikului, cetatea pusă, de către poet, între barele absolutului, se poate regăsi în modul de a genera piesele unui întreg ciclu, care își avea, în **Arcade**, piesa amintită, începutul.

— Literatura și muzica au domenii comune de limbaj și expresie?

— Poate că singurul domeniu comun al muzicii și literaturii — după părerea mea — ar fi cel al expresiei, văzută ca ceva specific pentru toate genurile artistice. Ca limbaj, muzica începe acolo unde se termină cuvîntul. Cred că trebuie să fim de acord cu această afirmație, dealtfel poetică. Admițînd-o ca limbaj, ea este deci altceva decît cel poetic și pe care dealtfel trebuie să ți-l însușești, dacă vrei să-l pătrunzi tainele. Dar, ca și pentru limbajul poetic, aici trebuie să arăți afinitate pentru perceperea adevărului prin sunete. Muzica are acea capacitate de a exprima adevăruri ce nu mai pot fi formulate prin cuvinte, ci numai cu ajutorul, să zicem, al „undelor sonore“. În schimb, muzica are avantajul de a nu avea nevoie de traducere, deși, în mod obligatoriu, ea conține ceva foarte specific din ambianța locurilor în care s-a născut și a crescut compozitorul. Această trăsătură, desigur, o apropie de literatură, dar ea, repet, poate comunica fără intermediul traducătorului, deci direct, nealterat, adică în original. Într-o altă ordine de idei însă, fiecare prezentare a unei lucrări depinde de concepția interpretului, care, vrînd-nevrînd, chiar și în cele mai fidele tălmăciri, va imprima lucrării ceva din propria sa personalitate. Deci, pe undeva, fiecare execuție muzicală conține și puțină „traducere“ (vezi cuvintele: interpretare, tălmăcire etc...).

— Vreți să ne infățișați cîteva aspecte ale experienței dv. în domeniul relațiilor dintre muzică și literatură?

— Da. Experiența mea cea mai recentă se leagă, pe de o parte, de o „re-interpretare“ a poeziei populare — vezi simfonia corală **Timpul cerbilor** —, iar pe de altă parte, ideea de bază din **Timpul memoriei** se inspiră din cîteva aforisme de Nichita Stănescu, pe care le-aș concentra în următoarea idee poetică despre timp: „Timpul nu poate fi oprit, totuși noi vrem să-l distrugem cu ajutorul memoriei noastre. Pentru că memoria nu are timp. Memoria oprește timpul și-l suprapune în straturi, în imense straturi. În acest fel ea creează mituri. Noi creăm mituri pentru a înfrunta timpul și pentru a găsi permanența și continuitatea în noi înșine. Timpul oprit e actul memoriei. Memoria este un act al prezentului, deci singur prezentul este timpul memoriei...“ Consider că în ambele lucrări am căutat să exprim idei prin mijloace exclusiv muzicale și m-am străduit să descopăr zone emoționale ce exprimă adevăruri dincolo de cuvînt. Aceste idei m-au călăuzit și în lucrarea **Evenimente 1907**, atunci cînd m-am referit la unele subtitluri din **Răscoala** lui Rebreanu. N-am scris o muzică descriptivă! Care era ideea ce m-a obsedat? Acea forță a omului, respectiv a țărănului român din 1907, născută din dorința de a se descătușa dintr-o pasivitate umiltoare, tendința lui de a deveni El însuși, de a descoperi că el este Om! Țin să repet și să afirm că muzica poate reda acest proces al deșteptării conștiinței umane, acest proces al devenirii, al nașterii personalității. Cu alte cuvinte, muzica trebuie să descopere o nouă dimensiune a cuvîntului.

— Pe ce se bazează colaborarea dintre compozitori și oamenii de literă? Există domenii comune de cercetare?

— Muzica vorbește cu noi fără să recurgă la cuvinte. Mai mult, dacă tot ce spune muzica în noi s-ar putea reproduce în cuvinte n-am mai avea nevoie de muzică. Există deci ceva intraductibil în muzică, adică imposibil de descris prin alt sistem semiologic, inclusiv „ultimul“ sistem, limbajul uman. Dar acest intraductibil nu este incomunicabil: el se transmite tocmai și exclusiv prin muzică. Ceva similar se poate afirma și despre poezie sau altă artă. Ceea ce nu exclude, desigur, existența unei semantici a muzicii, a poeziei etc., sau cooperarea dintre lingvistică și muzicologie pentru evidențierea punctelor de contact și interacțiunilor dintre limbaj și muzică. Dealtfel, fiecare compozitor se apropie de un text lingvistic în sensul că adîncește propria sa „lectură“ a textului. Sînt astfel posibile lucrări muzicale distincte, pe același text. (Exemple există și în folclor, unde apare și situația contrară: aceeași melodie pe texte diferite!). În muzică, textul poate fi sugerat, subliniat, comentat, interpretat, transfigurat etc.; el poate deveni sursă pentru înșuși structura muzicală, fără să anuleze însă obligația muzicii de a-și găsi propria coerență. Un exemplu personal: **Aforisme de Heraclit** pentru 20 voci soliste, pe fragmente de Heraclit din Efes. În timpul lucrului am descoperit că binecunoscuta temă a filosofiei antice, **Unul și Multiplul**, poate căpăta o materializare în muzică și anume într-un tip de eterofonie (sau textură eterofonă) care să prezinte tocmai o dialectică între un sunet și o mulțime de sunete. Această structură am socotit-o cea mai adecvată textului gînditorului grec. **Cantata I-a**, pe care am scris-o pe un poem de Nina Cassian dedicat Eliberării, are desigur o comunitate de spirit cu textul, dar se desfășoară după legități muzicale proprii, mai ales ca arhitectură de ansamblu. Încă mai liber am tratat poemul antirăzboinic al lui Gellu Naum, pe care am scris **Cantata a II-a**, fapt care a permis adăvarea tehnicii multiseriale deopotrivă structurilor instrumentale și vocale. Cît despre fragmentele extrase din diverse poeme de Arghezi pentru **Cantata a III-a**, se poate spune că le-am integrat structurilor muzicale; aici nu muzica servește textul, ci textul muzicii. În sfîrșit, în opera pentru copii **Cartea cu Apolodor**, după binecunoscuta lucrare cu același nume de Gellu Naum, s-a pus o cu totul altă problemă. Exemplu excepțional text, important atît în detaliu (candoare, ironie, umor) cît și în evoluția etică, trebuia perceput integral în ritmul unei lecturi firești. De aceea, deseori textul este recitat în diverse maniere, iar muzica îl interpretează în mai toate posibilitățile scenice — teatru, pantomimă, balet, operă — de unde rezultă un spectacol total, pe de-a-ntregul subordonat verbului.

Convorbiri realizate de Anton Dogaru

Literatura română în lume

ASISTĂM, în anii noștri, la un proces foarte important de deschidere a scrisului românesc spre un întreg univers al literelor, artelor și științei. Avem, desigur, importante tradiții în acest sens. Deși sint încă foarte multe de făcut în domeniul difuzării cărții românești peste hotare, realizările sint, totuși, prestigioase, atît prin numărul cît și prin calitatea traducerilor.

Transpunerea într-o altă limbă a unei opere înseamnă reproducerea prin înmugurire a unei literaturi într-un alt spațiu lingvistic. Spiritul românesc nu are decît de cîștigat confruntîndu-se, prin traduceri, cu alte literaturi. Ne apropiem opere, creații ale unor spirite străine, verificînd potențialitățile limbii și literaturii noastre. Traducerea lui Baudelaire ori a lui Proust este o piatră de incercare pentru limba în care scriem, după cum traducerea lui Blaga ori a lui Arghezi în limbi străine este o experiență prin care valori ascunse ale operelor traduse se pot revela.

Actul traducătorului echivalează cu o transsubstanțiere. Mister al traducerii perfecte: substanța operei se schimbă și rămîne totuși ea însăși.

În privința clasicilor noștri tălmăcirea lor în limbi străine a început, firește, mai demult. Avem, astfel, traduceri mai vechi, chiar dacă nu integrale, din poezia lui Eminescu, în limba germană. Dealtfel, ca să dau cîteva cifre, Eminescu a fost tradus pînă acum în 24 țări și în 90 volume. Să amintim, printre cele mai noi tălmăcirii, cea a lui Alfred Margul Sperber (*Gedichte*, 1957), o ediție publicată la Berlin și Weimar, în 1964, cu tălmăcirii de Deicke Günter și Walter Christine (*Der Abendstern Gedichte*) ca și traducerea lui Wolf Aichelburg și Franyó Zoltán. Și iată cîteva versiuni franceze, mai noi, ale poeziilor lui Eminescu: volumul *Poésies tradues de S. Pavés, Quatre poèmes présentés par Hubert Juin și Essai de mise en vers français de Robert Vivier*. Un prețios volum al *Poeziilor* lui Eminescu, tradus în cinci limbi — o ediție selectivă — este publicat de Zoe Dumitrescu-Busulenga în 1971. Dar să dăm și alte cîteva cifre privind răspîndirea cărții literare românești în lume, între 1945 — 1972. Scrierile lui I.L. Caragiale au apărut în 34 de țări, în 130 volume; Creangă în 24 de țări, în 81 de volume; Sadoveanu în 36 de țări și în 228 volume (fiind, fără îndoială, în fruntea listei scriitorilor români, traduși în limbi străine). Opera lui Tudor Arghezi a apărut în 27 de țări, în 79 volume; Zaharia Stancu în 37 de țări, 137 volume; Marin Preda în 20 de țări și 38 volume; Geo Bogza în 20 de țări și 36 volume etc.

Ceea ce s-a căutat, îndeosebi, în zilele noastre a fost găsirea unei *audiențe noi* pentru scriitorii noștri, a unui public nou, prin traduceri noi, care să respecte exigențele literare contemporane. Pe de altă parte, s-au căutat zone noi în care clasicii noștri ori scriitorii noștri moderni nu erau cunoscuți (America de Sud, țările din nordul Europei, din Asia). Desigur, sint încă multe de făcut. Să ne gîndim că în unele țări de primă importanță lipsesc încă sau sint prea puține traduceri cărților românești. Astfel, în Statele Unite ale Americii, poeziile lui Eminescu apar abia în 1972. Caragiale, Blaga, Barbu, Bacovia lipsesc încă pe piața americană a cărții. De asemenea, sint încă prea puține cărți

de critică, eseuri, istorie literară, estetică, traduse și publicate în limbi străine. S-a făcut un început și în această direcție. Să nu uităm că marii noștri critici și teoreticieni ai literaturii — un Lovinescu, un Ibrăileanu, un Călinescu — n-au fost cunoscuți deloc în străintate. În ceea ce privește pe Călinescu și Vianu, au apărut, în ultimii ani, cîte-o selecție de texte în limbi străine.

Dacă s-au făcut progrese în ceea ce privește calitatea traducerilor în limbi străine a scrierilor românești, mai sint tălmăcirii nu îndeajuns de izbutite. Or, calitatea acestora trebuie radical îmbunătățită. Aceasta privește atît activitatea traducătorilor din țara noastră, cît și a celor din străinătate. Cît privește pe traducătorii noștri, limba pe care o află cititorii străini în textele traduse de ei nu este, adesea, cea literară contemporană din țările lor. De asemenea, o atenție deosebită ar trebui să o acordăm celor care, în străinătate, tălmăcesc opere literare românești în alte limbi. A depista noi traducători, a-i informa cu privire la mersul literelor române, este o necesitate pe care inițiativa — laudabilă — de a ține colocolii cu traducătorii din limba română o împlinește doar parțial. Uneori, în traduceri efectuate în străinătate observăm nu atît stîngăcia tălmăcitorilor, cît lipsa lor de orientare. O greșită selecție a textelor poate fi remarcată în unele antologii românești, ca, de exemplu, în antologia de proză scurtă contemporană, publicată în limba germană la Editura Erdmann din Tübingen. Problema traducătorilor este, în orice caz, dintre cele mai importante în procesul răspîndirii cărții românești în străinătate, și trebuie să i se acorde mult mai mare atenție în viitor.

Periodicele sint, de asemeni, de o importanță primordială în acest proces, înainte de toate pentru a face cunoscute anumite realizări actuale și a face aceasta prompt. Revistele noastre în limbi străine, din domeniul literaturii, au făcut în ultimii ani cîteva pași importanți. Astfel, apariția unor publicații mai recente — precum „Cahiers roumains d'études littéraires” și „Synthesis” — s-a bucurat de ecouri favorabile în presa de specialitate din diverse țări. Nu aceeași este însă situația altor reviste precum „Revue roumaine” și a surorilor ei în alte limbi care ar trebui să reflecte mai adecvat mersul literelor române din zilele noastre.

O lucrare în mai multe limbi de largă circulație care să prezinte succint istoria, geografia, realitățile românești din trecut și prezent, redactată de cei mai buni specialiști ai fiecărui domeniu, ar fi de o utilitate inestimabilă. În același sens, ar trebui să se răspundă mai prompt unei cereri a publicului — îndeosebi de specialitate — din străinătate, cu privire la o istorie a literaturii române, în una sau mai multe limbi de largă circulație. Un compendiu privind cultura românească ar fi de asemenea bine primit de cei care se interesează de istoria culturii noastre. Cît privește redactorii articolelor referitoare la țara noastră, din marile lucrări de specialitate sau din enciclopediile străine, ar trebui impuși cei mai autorizați. Să nu uităm că în *La Grande Encyclopédie du XIX-ième siècle* redactorul articolelor privind istoria românilor se numea Nicolae Iorga.

Nicolae Balotă

ÎN FORUMUL

„Nici o națiune nu se poate dezvolta, nu-si poate inscrie cultura in sfera civilizatiei mondiale dacă se izolează, dacă nu participă la circuitul de valori spirituale”.

NICOLAE CEAUȘESCU

INSCRIINDU-SE în amplul tablou al realizărilor remarcabile obținute de poporul român în opera de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate, atît în domeniul politicii interne cît și al celei externe, anii care au trecut de la ultima Conferință națională a scriitorilor au marcat, mai mult ca oricare perioadă anterioară, o prezență activă, de prestigiu a literaturii române în lume. Făcînd această afirmație ne gîndim nu atît la creșterea spectaculoasă a numărului de lucrări traduse — cifră care se menține în jurul a 50 de titluri anual — ci la faptul că marea majoritate a acestora aparțin scriitorilor români contemporani.

Drumul culturii române, al literaturii în special, către întîlnirea cu marile valori ale culturii universale a fost greu și anevoios, și aceasta nu din cauza lipsei unor valori autentice ale scrisului românesc.

Dimitrie Cantemir, Nicolae Bălcescu, I.H. Rădulescu, Mihai Eminescu, I. L. Caragiale, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi au fost tălmăciți peste hotarele țării încă în timpul vieții lor. Este drept că aceste traduceri nu aveau un caracter sistematic, efectuîndu-se oarecum la întîmplare, dar nu este mai puțin adevărat că predominantă a fost valoarea lor, contribuția pe care acestea o puteau aduce la îmbogățirea tezaurului spiritual al umanității și la cunoașterea poporului român, a literaturii sale în ceea ce are ea mai caracteristic. Exemplul lui Liviu Rebreanu, pe care un critic american l-a denumit „un Einstein al prozei”, este cît se poate semnificativ în această privință. Tălmăcirile romanelor sale realizate în perioada interbelică nu sint decît o recunoaștere a geniului părintelui lui Ion. „Pădurea spînzuraților este un roman care interesează toate națiunile, el ocupă un loc aparte în rîndul romanelor a căror acțiune se inspiră din cataclismul din anul 1914”, scria André Bellessort în prefața ediției apărută în 1932 la Paris, iar Pierre Mesnard nota în prefața lui Ion, *le Roumain*, publicat, tot la Paris, în 1946: „Pămîntul și dragostea constituie tema esențială a acestei fresce mărețe a cărei noutate se impune irezistibil spiritului îndată ce i s-a reperat sensul”.

ANII care au trecut de la eliberarea țării reprezintă tot atîtea trepte pe calea afirmării peste hotare a celor mai de seamă creații ale scriitorilor noștri. Că acest proces este obiectiv, determinat de nivelul artistic și conținutul de idei al operelor respective, care vine să întregescă chipul României în lume, ne-o dovedesc în principal trei constatări. În primul rînd, un mare număr de scriitori români contemporani se numără printre lau-

reații unor mari și importante premii literare, decernate peste hotarele țării, așa cum este cazul lui Tudor Arghezi, Alexandru Philippide, Zaharia Stancu, Franyó Zoltan, Eugen Jebeleanu, Nichita Stănescu, distinși cu premiul „Gottfried von Herder” decernat de „Fundatia Herder” din Austria, al lui Eugen Jebeleanu, sau recent, al lui Al. Balaci, cărora li s-a decernat premiul „Etna-Taormina”.

O altă mărturie se referă la faptul că asupra volumelor autorilor români s-au aplecat cu dragoste și migală, pentru a le traduce în limbile popoarelor lor, personalități de prim rang ale literaturii universale, între care laureații Premiului Nobel pentru literatură Pablo Neruda, Salvatore Quasimodo, Miguel Angel Asturias. În fine, în al treilea rînd, este vorba despre cronicile și aprecierile deosebit de elogioase apărute în presa de specialitate din diferite țări, pe marginea lucrărilor scriitorilor români și a operelor lor. Aducem drept mărturie doar două dintre acestea: „Jocul cu moartea de Zaharia Stancu este una dintre operele cele mai iatens umane ale literaturii mondiale de război”, scria criticul turc Ogüz Ahmet Barkin, iar într-unul din numerele recente ale revistei „Slovenské pohľady”, organul central al Uniunii Scriitorilor din R.S. Slovacă, se afirmă, referitor la romanul lui Fănuș Neagu, *Ingerul* a strigat: „Fănuș Neagu face parte dintre numele de vîrf ale literaturii române contemporane. Încă primele lui proze semnalau apariția în literatura română a unui talent stilistic, care, după Sadoveanu, a pus în mișcare și părțile cele mai tainice ale limbii române. Neagu este, într-adevăr, un mare stilist, cu fiecare an mai mare”.

IATA, așadar, numai cîteva argumente care vorbesc prin ele însele și explică apariția peste hotarele țării, în ultimele trei decenii, a peste 1 600 de ediții cuprinzînd lucrări colective sau individuale ale scriitorilor noștri. Între acestea, antologiile de poezie, proză și teatru ocupă, prin caracterul lor selectiv și reprezentativ, în același timp, un loc aparte. Numărul lor se ridică la aproape 200, iar dacă menționăm aici doar cîteva dintre ele, o facem numai pentru a ilustra largă arie geografică de răspîndire în lume, pe toate continentele, a literaturii române: *Antologia de poezie contemporană românească*, apărută în Anglia, în „Colecția de opere reprezentative a UNESCO”, *Antologia poeziei românești*, în Franța, *Antologia poeziei românești și Antologia prozel românești*, ambele apărute în Brazilia, *Antologia poeziei românești și culegerea Piese românești contemporane în URSS*, *Antologia nuvelei românești*, în Indonezia, *Povestitorii români*, în R.P.D. Coreeană, *Nuveliști români*, în R.S.

CULTURII MONDIALE

Vietnam, Introducere în literatura română, în S.U.A., două antologii de Poezie românească contemporană și Teatrul românesc contemporan în Spania, sau recenta culegere Poeți din România, apărută în Olanda.

Prin Antologia poeziei românești, publicată de Editura „Losada” din Buenos Aires — editură care și-a făcut un titlu de mândrie din publicarea lucrărilor scriitorilor români (aici au apărut, între altele, Doine și balade populare românești, Pădurea spinzuraților de Liviu Rebreanu, Enigma Otiliei de George Călinescu, precum și o cuprinzătoare antologie de proză românească) — Pablo Neruda îi invită pe cititorii săi să asculte „cu reculegere cîntecul unui popor de departe și frate”. Prefața pe care o semnează marele fiu al poporului chilian constituie o mică și modernă „România pitorească”. „Poezia românească — scrie Pablo Neruda — a intrat cu pași ușori într-o perioadă de construcție, semințele ei au mers direct sub pămînt și florile i-au crescut din belșug, odată cu înflorirea generală a țării și poporului. Poezia nu a lăsat cîntecul ei de apă rănită, care coboară din munți, ci a intrat cu albia sa în umanismul activ al noului României”.

TITLURILE de mai sus reprezintă o parte infimă din marea număr de lucrări apărute peste hotare din literatura română, „una dintre cele mai interesante și originale literaturi europene”, cum o caracterizează criticul brazilian Leoncio Basbaum.

Remarcabili oameni de cultură, cu o amplă viziune asupra literaturii române (Iannis Ritsos, Rafael Alberti și Maria Tereza Léon, Rita Boumi Papa, Mario de Micheli etc.) au alcătuit volume care cuprind între copertele lor creații ale lui M. Eminescu, Tudor Arghezi, George Bacovia, Octavian Goga, Ion Pillat, L. Blaga, Zaharia Stancu, Virgil Teodorescu, Eugen Jebeleanu, Mihai Beniuc. Cititorii familiarizați cu numele clasice ale literaturii noastre întîlnesc în paginile antologiilor de poezie și creații ale poezilor din generațiile mai tinere: Nicolae Labiș, Marin Sorescu, Ioan Alexandru, Ana Blandiana. Volumele de proză pun la îndemina cititorilor selecțiuni din lucrările lui Ion Creangă, Ioan Slavici, M. Sadoveanu, Liviu Re-

breanu, George Călinescu, Marin Preda, Eugen Barbu, Titus Popovici, D. R. Popescu, Fănuș Neagu, Nicolae Velea și ale multor alora. Cele aproximativ zece antologii de teatru românesc conțin cele mai reprezentative creații dramatice ieșite de sub pana dramaturgilor (I. L. Caragiale, Lucian Blaga, Horia Lovinescu, Aurel Baranga ș.a.).

Anul care a trecut ne-a adus și satisfacția apariției peste hotarele țării, în R. P. Polonă, a primului dicționar al scriitorilor români.

IMBUCURĂTOR este faptul că dintre lucrările individuale ale scriitorilor români prezente în vitrinele librăriilor din străinătate în ultimii 4—5 ani, marea majoritate aparține autorilor contemporani. Între aceștia, la loc de frunte se situează Zaharia Stancu cu Șatra (la Albin Michel), Marin Preda cu Marele singuratic (la Grasset), tot la Paris apărînd o ediție din Groapa lui Eugen Barbu.

La Bratislava au apărut în limba slovacă, printre altele, volumele Desculț de Zaharia Stancu (în anul 1949 traducerea în limba slovacă marca debutul internațional al romanului), Cartea Oltului de Geo Bogza, Groapa de Eugen Barbu, Moartea lui Ipu de Titus Popovici și Ingerul a strigat de Fănuș Neagu. De amintit că, în 1962, sub auspiciile UNESCO, la Editura Seghers a apărut, sub titlul Nouvelles romaines (prezentare de Jean Boutière, prefață de Tudor Vianu), o antologie a povestirii românești, în care, pe lângă autorii clasici, erau de asemenea prezenți G. Călinescu, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Zaharia Stancu, Geo Bogza, V. Em. Galan, Marin Preda, Eugen Barbu. În limba spaniolă (Alianza Editorial, Madrid, 1974) a apărut Narrativa rumana contemporanea (introducere și selecție de Darie Novăceanu), o bună antologie de nuvele și schițe, unde, alături de Gala Galaction, Sadoveanu, Agârbiceanu, V. Voiculescu, Gib Mihăescu, Zaharia Stancu, Eusebiu Camilar, figurează Marin Preda, I. Lăncrănjan, Eugen Barbu, Pop Simion, Al. Ivan Ghilla, D. R. Popescu, Fănuș Neagu, N. Velea.

Dintre lucrările scriitorilor români contemporani publicate recent peste hotare mai amintim: Moartea lui Orfeu de Laurențiu Fulga în R. S. Iugo-

slavia, două din romanele lui Zaharia Stancu (Șatra și Ce mult te-am iubit), precum și unul al regretatului Alexandru Ivasiuc (Vestibul) care au văzut lumina tiparului în Suedia. O selecție de poezii ale Mariei Banuș a apărut în Italia. În R.P. Ungară a fost publicată o antologie de literatură științifico-fantastică românească.

LIRICA românească contemporană nu a fost nici ea mai slab reprezentată în străinătate. Un volum din poeziile lui Marin Sorescu a fost tradus în Suedia, altul, de Gheorghe Tomozei, a fost publicat în Anglia, creația lui Ștefan Augustin Doinaș s-a bucurat de aprecierile unanime ale cititorilor și criticilor elvețieni. O antologie de lirică românească contemporană a văzut lumina tiparului în R.D. Germană.

Tot mai frecvente sînt aparițiile în paginile unor reviste de prestigiu din străinătate ale unor studii de sinteză consacrate fenomenului literar românesc, participării scriitorilor români la schimbul de valori spirituale. Așa este cazul amplului studiu intitulat Dorința de a merge mai departe, apărut în revista pragheză „Literární mesičník”, al articolului pe această temă găzduit de revista mexicană „El Sol de Mexico”, al numărului special al revistei americane „Shantik”, consacrat în întregime literaturii noastre, ca și al revistei cubaneze „Signos”, al articolului Spiritualitatea românească, publicat la New York de „Romanian Bulletin”, al cîtorva reviste din Peru și dintr-o serie de alte țări din America Latină. În acest context se înscriu și preocupările unor repute reviste literare cum sînt „Voprosi literaturi” — U.R.S.S. sau „Books Abroad” — S.U.A. de a face cunoscute aspecte majore ale literaturii române clasice și contemporane. O mențiune aparte se cuvine să facem pentru lucrarea Universalitatea culturii române, tipărită în Brazilia, sub semnătura lui Nelson Vainer, din a cărei prefață cităm: „Literatura română cu vechile ei tradiții progresiste este legată indisolubil de lupta maselor populare pentru libertate și o viață mai fericită. Această literatură circulă, datorită operelor scriitorilor clasici și contemporani, în rîndul valorilor spirituale universale. Operele lor sînt traduse și publicate în zece de limbi în țări care acoperă întreaga suprafață a globului. Ele se fac

mesagerii unui nou umanism, care corespunde etapei actuale de dezvoltare a poporului român, idealurilor sale sociale și politice...”.

Marile și autenticele valori ale literaturii române sînt răspîndite în lume și prin edițiile bilingve publicate de editurile noastre, precum și prin traduceri și studiile găzduite în paginile revistelor literare destinate străinătății. De asemenea, participările scriitorilor români la manifestări cu caracter literar organizate în diferite țări (U.R.S.S., R.S.F. Iugoslavia, R.S. Cehoslovacă, Olanda etc.) au contribuit și ele într-o măsură importantă la creșterea prestigiului literaturii noastre peste hotare. Nu mai puțin demnă de menționat este și activitatea susținută desfășurată de criticii literari români în cadrul Asociației Internaționale a Criticilor Literari ale cărei buletine publică anual o bibliografie selectivă a „celor mai bune cărți”, România fiind prezentată substanțial.

Prin tot ce are ea mai valoros, mai specific și autentic, literatura română contribuie la mai buna cunoaștere în lume a poporului român, a bogatului său tezaur spiritual creat de-a lungul secolelor, a luptelor eroice purtate pentru eliberarea sa națională și socială. Nu este deci de mirare că mulți oameni de cultură de peste hotare consideră că străinul care vrea să cunoască sufletul și felul de a fi al românului trebuie să se adreseze în primul rînd literaturii mai înainte de a-l studia geografia, istoria sau economia. Este acesta un elocvent omagiu adus literaturii române, slujitorilor ei de la începuturi pînă astăzi. Este edificatoare în acest sens afirmația unui critic american pe marginea numărului special al revistei „The Saturday Review”, dedicat în întregime literaturii române: „Visul și avîntul care transformă tot ce pînă mai ieri nu era decît un cătun uitat într-un centru industrial și cultural plin de viață este astăzi același impuls care transformă întreaga Românie într-una dintre țările cele mai dinamice ale lumii. În această renaștere inspirată de o nouă mîndrie națională participă, și nu în mică măsură, arta și în special literatura română”.

Nicolae Nicoară

Cind Europa o descoperă pe Nadine Gordimer

● Născută în 1923 în Africa de Sud, Nadine Gordimer a intrat brusc

Muzeu Ady Endre

● Comitetul constituit la Budapesta pentru sărbătorirea centenarului nașterii poetului Ady Endre (22 XI 1877 - 27 I 1919), pe lângă alte manifestări prilejuite de acest eveniment, a luat inițiativa deschiderii, pe strada Veres Pálné, a unui muzeu consacrat vieții și operei poetului. Muzeul este deschis într-un apartament în care poetul și-a petrecut ultimele luni din viață și reuneste ediții din versurile acestuia, obiecte care i-au aparținut, fotografii, printre care casa din Mecenciu Sălajului, unde s-a născut Ady, și care astăzi îi poartă numele, file din corespondența cu Emil Isac de care l-a legat o prietenie durabilă etc.

În literatura universală acum vreo douăzeci de ani, cînd și-a publicat prima ei carte, *Vraja*, o denunțare a rinduielilor rasiste din țara ei printr-o tristă poveste de dragoste asemănătoare cu aceea a *Logodnicilor* lui Manzoni. După ediția engleză, cartea a fost publicată succesiv în diverse limbi europene (și nu numai), consacrand-o amplu și definitiv în rindurile marilor scriitori contemporani, alături de compatriotul ei Alan Paton.

Recent a fost tradusă în limbile franceză și germană o altă carte de Nadine Gordimer, *Conservatorul*, continuare a celei dintii, cu tot atît de puternice accente de critică socială și politică și cu tot atîtea calități literare.

Iba - 1977

● 70 de țări și două mari organizații internaționale (O.N.U. și UNESCO) participă la Expoziția internațională de carte - IBA - deschisă actualmente (6 mai - 5 iunie) la Leipzig. Împlinind 50 de ani de cînd a fost organizată pentru întâia oară (1927), IBA prezintă, la această ediție jubiliară, o remarcabilă selecție din „cele mai frumoase cărți” ale lumii. Secțiunea de grafică este deosebit de valoroasă, incluzînd opere ale unor gravori celebri ca Marc Chagall, Pablo Picasso, Makoto Ueno, Charles White etc. În numărul său din 8 mai, revista „Sonntag” reproduce pe prima pagină o ilustrație din expoziție, semnată de graficianul român Stan Done.

Un interviu al Annei Seghers

● Cu ocazia vizitei în Franța, prilejuită de apariția unei culegeri din scrierile sale (în colecția „Filigrane” a Editurii Livre-Club-Diderot), Anna Seghers a dat mai multe interviuri, între care unul și cotidianului „L'Humanité”; scriitoarea vorbește aici despre „artă, realitate și scris”, despre creația sa, confesîndu-se totodată asupra autorilor săi preferați: Tolstoi, Lenz, Kleist, asupra celor pe care i-a iubit totdeauna: Gogol, Dickens, Hoffmann și Kafka.

Un „Citizen Kane” mexican

● Cel de-al treilea roman al scriitorului mexican Carlos Fuentes, *Moartea lui Artemio Cruz*, a apărut și în traducere franceză (la Gallimard). Eroul, asemenea celebrului Kane, din filmul lui Orson Welles, a știut să tragă profituri din revoluția, eşuată, din 1910, în timpul căreia s-a bătut cu strășnicie pentru... a-și construi un imens imperiu financiar, a-și oferit o soție din înalta aristocrație, a restaurat un palat sumptuos, a adoptat o atitudine politică represivă și a colaborat strîns cu monopolurile nord-americane. Așadar, un roman al revoluției trădate, al mitului golit de orice conținut prin lăcomia - de proporții monstruoase - a acumularii de avere, - monstruoase ca și cosmarele în care sfîrșește Artemio Cruz.

„Copiii din Soweto”

● E titlul unei cărți documentare „punînd în chestiune” Africa de Sud. Se știe că, în ziua de 16 iunie 1976, poliția sud-africană a tras cu armele într-o manifestație pasnică a școlărilor la Soweto, cartier negru al orașului Johannesburg. Zece de copii au fost ucși. Documentarul se datorește ziaristului camerunez Paul Bernetel, în colaborare cu Dominique Lagarde, ziaristă franceză care a anchetat cazul la fața locului. Cartea face parte din seria „Marile subiecte”, a editurii Stock (315 p.).

Premiul „Ghidurilor turistice”

● Marele premiu francez pe 1977 al „Ghidurilor turistice” a fost decernat lucrării *Vacanțe și weekend-uri la fermă* de Michel Smith și Roger Picherie (Ed. André Ballaud). Altfel spus: ofensiva ecologică e în plin mars.

„Condiția umană” pe ecran

● Cel mai cunoscut roman al lui André Malraux, *Condiția umană*, va fi transpus pe ecran de regizorul american Sidney Beckermann la Metro Goldwyn-Mayer. Turnarea filmului va necesita 24 de milioane de dolari.

Filme consacrate Marelui Octombrie

● Documentariștii sovietici pregătesc pentru cea de-a 60-a aniversare a Marelui Octombrie, peste 20 de filme. Unele dintre acestea reflectă viața și activitatea lui Lenin după instaurarea puterii sovietice; „Atlasul lui Ilici” (planul lui Lenin de valorificare a bogățiilor din Siberia și Extremul Orient), „Lenin și planul de electrificare a Rusiei” etc. Alte filme înfățișează activitatea oamenilor sovietici în opera de construire a socialismului și comunismului, iar filmul „A 60-a aniversare a lui Octombrie” prezintă principalele etape din istoria U.R.S.S.

„Tinerețea lui Somerset Maugham”

● Un interesant studiu în volum, aparținînd lui Joseph Dobrinsky, intitulat *Tinerețea lui Somerset Maugham*, a apărut în colecția „Studii engleze” a Editurii „M. Didier”. Autorul se ocupă în cele trei capitole ale cărții de orientarea și lucrările din tinerețe ale scriitorului englez, perioada 1895-1897, urmînd ca într-o viitoare monografie, Maugham: 1874-1965, să se ocupe de întreaga operă a autorului romanelor *Robil și Luna* și doi bani jumate.

Viața lui Karl Marx

● Regizorul Roberto Rossellini pregătește intențînd filmarea noii sale pelicule *Karl Marx*, care va începe la sfîrșitul verii. „Filmul meu anterior - declara regizorul italian - era într-o oarecare măsură o lectură atentă a Evangheliei. De data aceasta voi citi și ilustra operele lui Marx pe care, de fapt, puțină

lume le-a studiat cu atenție. Rolul filosofului va fi probabil interpretat de actorul belgian Claude Koener. Filmările se vor desfășura în Franța, deși, bineînțeles, acțiunea se petrece și în Germania, Belgia și Anglia. O lucrare de asemenea anvergură nu e o treabă ușoară, dar va fi o muncă îngrijită”.

Literatura austriacă

● La întrebarea: „Există o literatură austriacă?” (în sensul de diferită de cea germană), Thomas Mann răspundea, în 1936: „Mi se pare evident că da”.

Această evidență se lovește uneori de ceea ce „Le Monde” numea „stereotipurile din țările francophone” și anume, în-deosebi, de imaginea turistică a unei Austrii cu celebrele valsuri și opere, cofetării, castelele-muzeu, școala de călărie spaniolă... și cam atît. Unor asemenea prejudecăți li se opune acum o foarte binevenită *Literatură austriacă*, de Jean Gyory, apărută în prestigioasă casă de editură „Presses Universitaires de France” (*La Littérature Autrichienne*, 127 p.) și care amintește de specificitatea „geniului austriac” cu acel moment de la începutul secolului XX cînd Viena a fost un

efervescent creuzet intelectual.

Gust estetizant al plăcerii epicureene și fascinație a morții, nihilism prețios și stare de spirit șugubeată, pesimism profund și refuz al gravității, mister și melancolie, dezinvoltură și ironie - acestea ar fi, după Jean Gyory, cîteva din principalele caracteristici ale lui „homo austriacus”, așa cum este el personificat de Robert Musil sau Stefan Zweig.

Abordările rapide propuse de autor pentru marii scriitori austrieci (Grillparzer, Stifter, Kraus, Schnitzler, von Hofmannsthal, Rilke, Kafka, Broch, Trakl) și pentru cîteva filosofi (Husserl, Wittgenstein, Freud, Popper), dincolo de diferențe și de școli, le conferă un „aer de familie”, cu toții participînd mai mult sau mai puțin la același univers baroc care este cultura austriacă.

La dum cu poezia lui Heine

● 60 de mii de km. a străbătut într-un an declamatorul Lutz Hörner prin toată Germania Federală, oferînd 160 de recitaluri. În programul manifestărilor sale figurează numai poezii de Heine. De ce? O explică Hörner însuși: „Pentru că în zilele noastre opera minunată a poet revoluționar - poet necunoscut, cum figura sub

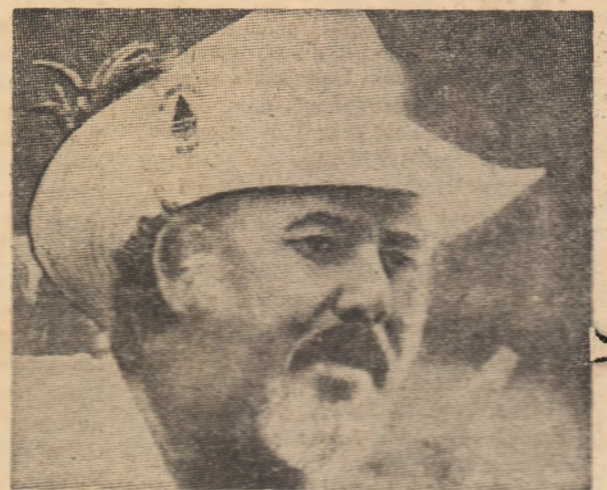
Lohengrin în manualele școlare din vremea hitlerismului - este prezent în librăriile din R.F.G. în numai 12 mici volume format de buzunar. Iar Heine este indispensabil oamenilor muncii în lupta lor”. Hörner se produce în fața celor ce vor să asculte versuri. El a alcătuit și un volum de poezii de Heine din care a vîndut pînă acum 13 mii de exemplare.

Hemingway și Hollywoodul

● Așa cum am mai anunțat, compania Metro-Goldwyn-Mayer a proiectat o biografie filmată a lui Ernest Hemingway, bazată în parte pe cartea *Cum a fost*, scrisă de Mary Hemingway, văduva prozatorului laureat al Premiului Nobel. Dar, așa cum declara recent un vicepreședinte de la M.G.M., mai există încă destule obstacole în calea proiectului. „Sînt atît de multe persoane care urmează să fie redată în film și care sînt încă în viață - a spus el - încît

trebuie mai întîi să obținem permisiunea tuturor pentru a o putea face”. O altă problemă este cine să o interpreteze pe Marlene Dietrich, în cazul că actrița, care a avut un rol-cheie în momente celebre cu Hemingway după eliberarea Parisului în 1945, își va da consimțămîntul să fie portretizată în acest film. Bugetul filmului se ridică la „multe, multe milioane de dolari”. Filmările urmează să înceapă în cursul anului 1978. Distribuirea rolurilor încă n-a început.

Proiectele lui Altman

● Aflîndu-se la Roma pentru vizionarea ediției italiene a filmului *Three women*, cu care se prezintă la actualul festival de la Cannes, regizorul american Robert Altman a făcut unele precizări în legătură cu proiectele înscrise pe agenda sa de

lucru. „În iunie voi fi pe platou pentru a filma *A wedding* (O căsătorie). Apoi, intenționez să realizez un lung metraj în patru episoade, filmate în Europa, de preferat în Italia și Franța. Consider că am încă multe de spus și mă grăbesc”.

AM CITIT DESPRE...

Nevoia de a comunica

● APROAPE că nu există număr din acest an al revistei „La Quinzaine Littéraire”, fără un articol sau un interviu consacrat luptei scriitorilor pentru ameliorarea condiției lor, pentru reșezarea raporturilor între ei și editori, pentru o poziție cit mai demnă, mai independentă, în societatea în care trăiesc. Directorul publicației, Maurice Nadeau, se declara, într-un număr special al revistei „Nef” consacrat aceleiași problematici, preocupat „la maximum de legăturile „feudale” care îl înălțau pe autor de editor și de puterea „monarhică” exercitată de acesta din urmă în întreprinderea pe care o conduce. Așa sînd lucrurile, după părerea lui, în Franța, Maurice Nadeau urmărește atent ceea ce se întîmplă în alte țări vest-europene cu situații comparabile. El examinează suale metode, soluțiile paralele, încercate de italieni, de suedezi, de vest-germani, pentru a găsi modele adaptabile. Una dintre întrebările prefăcut ingenue puse de Nadeau președintelui Asociației scriitorilor suedezi, Jan Gehlin, i-a atras următoarea replică la care, fără îndoială, subscrie cu amîndouă minile: „Ați rămas la imaginea geniului muritor de foame, tuberculos, sau care își sfîrșește viața nebun sau sinucigîndu-se. Știu că istoria culturii e populată de poeți care au murit tineri. Economisții și politicienii s-au acomodat totdeauna cu această situație. Bucuria de a crea, nu-i așa? Noi avem altă concepție. Dacă se consideră că dezvoltarea culturală a unei țări este și în funcție de creația ei artistică și literară, artiștii trebuie tratați ca toți ceilalți producători de bunuri, ca oameni ai muncii, cărora legea le acordă drepturi precise”. Întreg interviul a fost aranjat în așa fel încît să sară în ochi, prin contrast cu ceea ce Maurice Nadeau știa că avea să afle de la interlocutorul său suedez, dependența scriitorului francez de editorul său. Editorul are, în Franța, „dreptul de preferință”, cu alte cuvinte autorul publicat de el este obligat să-i încredințeze următoarele sale cinci opere în același gen; el percepe jumătate din sumele obținute prin republicări în ediții de mare tiraj, ecranizări, traduceri, etc., plătește scriitorului un procentaj mai mic din prețul de vânzare al cărții decît se obișnuiește în Suedia și așa mai departe. Președintele Asociației scriitorilor din Suedia este de părere că, la capătul a trei sferturi

de veac de luptă neconștientă (Asociația a fost fondată în 1893 și fiecare cucerire a fost obținută după ani, uneori decenii, de străduință), scriitorul „nu se mai simte singur, pe o poziție de slăbiciune, în fața editorului, a directorului de ziar, a companiei de filme sau de radio. El poate spune «nu» cînd i se propune ceva care nu-i convine”.

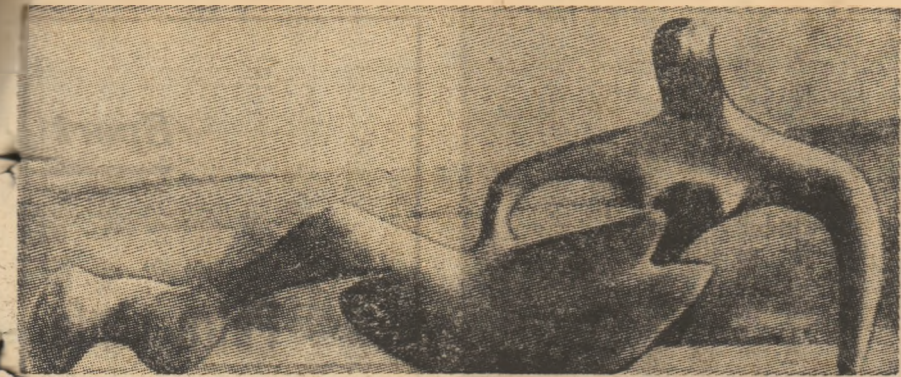
Situația nu este, totuși, ideală. O dovedește constituirea Editurii cooperatiste a scriitorilor suedezi, cu participarea unui număr de scriitori care doresc să aibă un cuvînt de spus în legătură cu ceea ce se publică (democratizarea editării) și posibilitatea de a-și oferi cărțile la jumătate din prețul fixat îndeobște de editurile comerciale (democratizarea difuzării). Animatorul Editurii cooperatiste, Lars Bäckström, a explicat revistei „La Quinzaine Littéraire” avantajele acestei formule pentru promovarea autorilor tineri și pentru propagarea unor opere valoroase în cercuri largi, prin intermediul sindicatelor, al organizațiilor culturale, al cooperăției de consum.

Si scriitorii din alte țări decid să-și asume controlul asupra destinului cărților lor. Nemulțumiți de sistemul editorial italian, dorind să pună capăt politici profiturilor maxime și comercializării culturii, scriitorii italieni s-au grupat în cîteva societăți editoriale autonome: „Cooperativa Scrittori”, care funcționează de patru ani, „Erba Voglio”, „Edizioni delle Donne”, etc. De curînd, opt scriitori de renume - Alberto Moravia, Cesare Zavattini, Luigi Malerba și alții - ale căror cărți apar în mod curent în Editura „Bompiani” au constituit, în cadrul editurii, un „Comitet extern de autori”, care va scoate o colecție proprie, „Calul Troian”, condusă colegial de membrii Comitetului. „Conducătorii lui „Bompiani” sînt scriitori ca și noi, și ne sînt prieteni, a explicat Luigi Malerba. Lansăm, însă, „Calul” nostru împotriva capitalului, creatură îngnorantă și oarbă ca o cîrțită”.

Din Republica Federală Germania, revista consemnează înființarea „Sindicatului”, o editură pentru științele umaniste, sub administrarea și supravegherea directă a autorilor și experiența-model de autonomie editorială a scriitorilor inițiată de Günther Grass.

Nevoia de a comunica, dreptul de a exprima în modalități diverse opinii și atitudini firesc diverse, sînt stînjinite în lumea capitalului de jocul intereselor financiare. Împotriva acestor opreliști se organizează, cu mijloace modeste, scriitorii care țin să stabilească fără intermediari, fără denaturări, fără a se supune unei exploatare înjositoare, legătura cu publicul.

Felicia Antip

Henry Moore despre Brâncuși

● O amplă retrospectivă Henry Moore s-a organizat la Paris: opt sculpturi în bronz, monumentale, în plin aer pe terasa Tuilleries-urilor, 110 sculpturi mici și aproape tot atâtea desene la muzeul Orangerie, plus 200 de planșe gravate, la Biblioteca Națională. Așadar, o viziune asupra întregului proces de creație a unuia din cei mai mari sculptori ai lumii contemporane. Un interviu în „Le Monde des arts et spectacles” (din 12 mai 1977) este deosebit de revelator asupra începuturilor lui Henry Moore. Mai întâi — „desen după modele, zi de zi, fără răgaz”. „a doua școală fiind British Museum”, unde „a descoperit o lume: lumea sculpturii primitive din Mexic, din Alaska, din Africa neagră, din Asia...”

— Dar în centrul acestei experiențe era Brâncuși? — întrebă Jacques Michel (autorul interviului). — E adevărat, răspunde Moore, dar nu era singurul. Erau și Picasso, Modigliani, Derain, care descoperiseră sculptura africană. Pe Brâncuși l-am vizitat în atelier, unde sculpturile aveau aerul de a fi așezate ca pentru o expoziție. Ceea ce nu trebuie să ne mire, cind știm că Brâncuși spunea despre Rodin, „c'est du beafsteack [...]”. Și pe Picasso îl critica, pentru marea lui productivitate [...]. Natural, Brâncuși a produs puține opere. Mai puține decât Rodin, decât Picasso... — Și de cit dv., adaugă Jacques Michel. — E adevărat. În schimb, el (Brâncuși) a adus ceva nou în sculptură. El a fă-

cut pe contemporanii săi să devină conștienți de realitatea formelor, a formelor pure, debarasate de contextul lor anecdotic. Astfel ca, după Brâncuși, atunci cind oamenii văd un ou, ei să spună: ce formă frumoasă! fără a se gândi la natura lui de ou de găină. Acesta e aportul lui Brâncuși. Cu el, s-a realizat că forma este esența sculpturii”.

Apoi, Henry Moore, în continuarea convorbirii, arată cum el „a mers mai departe”, în sensul că după impactul cu arta lui Brâncuși a știut „că spațiul și forma erau unul și același lucru, și că dacă nu înțelegi formele, nu poți înțelege spațiul. Și invers”. De aici, argumentația, apoi, pentru „piatra monumentală în peisaj” și pentru „sculptura-peisaj”.

James Jones

● A încetat din viață, la Southampton, scriitorul american James Jones, în vîrstă de 53 de ani. Odată cu el dispărea una din marile figuri ale romanului de război american. Celebrul său *Atît timp cît vor exista oameni* este, împreună cu *Balul blestematilor* de Irvin Shaw și *Goi și morții* de Norman Mailer, una din cărțile clasice ale genului. James Jones este autorul romanelor *The Pistol și Go to the Widow-maker*. Instalat la Paris în 1957, el a trăit acolo pînă în 1975. Jones lasă un volum de documente asupra celui de al doilea război mondial.

Verlaine reeditat

● *Poèmes saturniens, Confessions, Fêtes galantes, Sagesse*, împreună cu *Parallèlement și Les Mémoires d'un veuf* fac obiectul a trei volume în ediție de buzunar la Editura Garnier-Flammarion. Sub un vers al lui Mallarmé („Verlaine? Il est caché parmi l'herbe, Verlaine”), prefătorul editei pledează pentru redescoperirea poeziei „bielului Lelian”.

Kutuzovski Prospekt 1-7

● La această adresă a locuit între 1950-1961 remarcabilul poet sovietic Alexandru Tvardovski. Recent, pe clădirea respectivă a fost dezvelită o placă memorială închinată scriitorului. Festivitatea a prilejuit evocarea, de către scriitori marcant și personalități ale vieții politice și sociale din Moscova, a figurii și creației marelui poet.

Un tirg al cărții

● La Nogent-sur-Marne s-a deschis cel de-al 7-lea tirg al cărții în format „de poche” în prezența editorilor specializați și a peste 70 de autori. Ceremonia inaugurată a fost prezidată de Alain Peyrefitte. Printre scriitorii care au semnat autografe se numără Henri Queffelec, Paul Guth, Hervé Bazin.

Scrisorile lui Beethoven

● Editura Muzika din Moscova a publicat primul volum — al doilea va urma în curînd, — al unei culegeri de scrisori trimise și primite de Beethoven. Lucrarea va fi completată cu un indice de nume, o listă a compozițiilor lui Beethoven și comentarii la scrisorile și celelalte autografe ale sale păstrate în Uniunea Sovietică.

„Societatea Picasso”

● Din inițiativa urmașilor lui Picasso la Paris a fost înființată „Societatea Picasso”, care și propune să devină un centru mondial de informare asupra creației marelui artist: pinze, desene, sculpturi, ceramică, gravuri, etc. Pe lângă acestea, „Societatea” și-a asumat sarcina constituirii la Paris a „Muzeului Picasso”, care se preconizează să devină cel mai frumos „Muzeu Picasso” din lume.

Georges Arnaud

● Scriitorul algerian Georges Arnaud, autor al romanului *Salariul grozei*, după care regizorul Clouzot a realizat filmul cu același titlu (cu Yves Montand în rolul principal), a încetat din viață în vîrstă de 75 de ani la Chêrchell (la 70 de kilometri de Alger) în urma unui accident de circulație. După ce Algeria și-a dobîndit independența, Arnaud s-a întors în țara sa, fiind colaborator al săptămânarului „Revoluția africană”. El este autorul cărții *Mon Procès și al volumului Four Djamilia Bouhired* (în colaborare cu Jacques Verger).

Un premiu pentru Senghor

● Recent, lui Léopold Sedar Senghor, președintele Republicii Senegal, i-a fost acordat premiul „Prince Pierre de Monaco”.

Prima culegere de versuri a lui Senghor a apărut în 1945. Este vorba de volumul *Chants d'ombre*, reeditat de curînd, cu ilustrații de André Masson, volum în care poetul senegalez trasa o punte între tradiția neagră și cultura franceză. Juriul condus de Maurice Genevoix l-a preferat pe Senghor prozatorilor Michel Déon și Alain Decaux.

Casa lui Brecht

● Situată în pitoreasca localitate Bukon, la est de capitala R.D.G., vechia locuință a lui Bertolt Brecht va fi transformată în muzeu memorial. Clădirea a fost construită în 1952 special pentru dramaturg, după ce s-a întors din Statele Unite, unde emigrase în timpul războiului. Casa va fi complet refăcută în vederea celei de a 80-a aniversări a nașterii lui Brecht, în 1978. Ea va găzdui simpoziioane și întâlniri ale traducătorilor lui Brecht și ale cercetătorilor operei sale.

Medalia

A. A. Fadeev

● Uniunea scriitorilor sovietici a decernat recent medaliile A. A. Fadeev: medalia de aur lui V. Ozerov — pentru monografia Alexandru Fadeev editată de „Soviet-ski Pisatel”; medaliile de argint lui N. Gorbacev — pentru trilogia *Dați-mi un punct de sprijin, Forța de șoc și Bătălia* (Editura Militară), lui F. Niaz — pentru romanul *Fidelitate* (Duşanbe, 1976), și lui A. Horunjem — pentru abordarea pe larg a temei vitejiei aviatorilor sovietici.

Premiu

● Scriitorul Herbert le Porrier a primit recent premiul „Thyde Mounier” decernat de Societatea oamenilor de litere. Acest premiu recompensează ansamblul operei lui Porrier, cu mențiune specială pentru *Le Médecin de Cordone*.

ATLAS

Pe țărml unei mări

O PLIMBARE pe țărml unei mări din nord este mult mai mult o incursiune în cosmos decît una în geografie. Misterioasele legi ale fluxului și refluxului, dictate dinafară de o atît de improbabilă Lună, smulg peisajul din coordonatele lui terestre, adesea neextraordnare, și-l proiectează pe harto mișcătoare și nepotrînsă a cerului. Țin minte că m-am plimbat pe o asemenea plajă și dimineața, la ora la care dinspre mare bătea spre uscat un vînt răzbuător, intrinsigent, iar cerul, oricît de senin, păstra o nuanță de plumb, dușmănoasă; m-am plimbat și la ora soarelui maxim, cînd, fără ca vîntul să înceteze o clipă, lumina puternică dădea iluzia căldurii și pe nisipul răscolit de rafalele brizei apăreau aliniate geometrice un fel de coșuri mari dreptunghiulare, un fel de dulapuri de răchită în care curajoși zgribuliți se așezau la odăpost, la soare, fiecare pe metrul lui pătrat de nisip închiriat matematic și exploatat exhaustiv; m-am plimbat și la ora amurgului, cînd plaja se lărgea vîzînd cu ochii, dezvelind impudice fișii umede de nisip implorator, părăsit de mare, ca și digul deodată golaș, acoperit de mușchi negru și de scoici mineralizate, în timp ce întunericul creștea binefăcător și aveai revelația liniștii bruște, începînd materială de acolo de unde vîntul sfîrșea.

O plimbare pe țărml unei mări din nord este mult mai mult o incursiune în cosmos decît una în geografie, iar cosmosul este, privit de acolo, ciudat de binevoitor, ca o ființă necunoscută a cărei atingere ne emoționează înainte de a o înțelege. Țin minte că m-am plimbat ore și ore în șir de-a lungul aceluia animal ce se resorbea în sine ritmic, de-a lungul acelei mări din nord, în timp ce în cazinourile și vilele folezei zeci și poate sute de poeți participau la lungi discuții despre puterea și esența poeziei, iar pe cer — nevăzută, vîzută și nevăzută din nou —, ridicînd înspre ea planete întregi de dorințe și aspirații, se mișca o atît de improbabilă Lună.

Ana Blandiana

PREZENȚE ROMĂNEȘTI

● Recent, a apărut la Roma, sub titlul *Oro grigio (Aurul cenușiu)*, traducerea în limba italiană a unei substanțiale culegeri din „eseurile rostite” ale profesorului Mircea Malița, cu o prefață asupra personalității complexe a autorului.

Apărut la scurt timp după traducerea în limba spaniolă a *Cronicii anului 2000* (Buenos Aires, 1975), apariția — în excelente condiții grafice — a volumului *Oro grigio* vine să confirme audiența de care se bucură peste hotare esul român contemporan. De altfel, într-o cronică consacrată (în nr. 3758 din 15 martie 1974) volumului III al *Aurului cenușiu*, care tocmai apăruse în românește, cunoscuta revistă engleză „The Times Literary Supplement” scotea în evidență interesul major al gândirii profesorului Malița pentru lumea secolului al XX-lea; iar cu un an în urmă, versiunea poloneză a *Cronicii anului 2000* (Varșovia, 1973) a prilejuit apariția în presă a peste 20 de cronici, în care ideile autorului au fost amplu dezbătute.

Cronica anului 2000 a apărut pînă în prezent în

5 limbi, iar volumul *Aurul cenușiu* este, în afară de culegerea italiană semnalată, tradus integral în limba maghiară și urmează să apară și în limba polonă.

● Cu prilejul Centenarului Independenței de Stat a României revista sovietică „Literaturnaja gazeta” (nr. 19/1977) a dedicat o pagină unor aspecte ale actualității literare din țara noastră.

Într-un interviu colectiv, apărut sub titlul *Trecut, prezent, viitor*, G. Dimisianu vorbește despre *Revalorizarea romanului social*, Aurel Martin face considerații cu privire la valorificarea moștenirii literare, Ion Ianoși relevă *Forța umanismului* în literatură, Dan Hăulică se referă, în cadrul procesului de cunoaștere și difuzare a valorilor literaturii universale în țara noastră, la *Scriitorii sovietici în paginile revistei „Secolul XX”*.

În același număr, revista publică un ciclu de poezii de Virgil Teodorescu, Mihai Beniuc și Veronica Porumbacu (în traducerea lui L. Berinski). Printre ilustrații — două fotografii de la expoziția „Sculptura română

a secolului XX”, ce a avut loc, recent, la Galeriele Tretyakov din Moscova.

● Pictorița Alexandrina Stănescu a expus la Academia di Romania din Roma, în cursul acestei

primăveri, un ansamblu de lucrări care s-a bucurat de aprecieri elogioase (Adriana Morelli, Conte Mario Mattana, Romana Soragni Santini ș.a.). De altfel, Alexandrina Stănescu, elevă a lui Octav Băncilă și Ștefan Dumitrescu, a mai expus în Italia (la Forlî și la Roma) în iarna anului trecut, bucurîndu-se de același succes. (În imagine. *Portret de copil*)

„Zilele filmului algerian”

■ TIMP de o săptămînă (de la 19 la 25 mai) s-au derulat, pe ecranul sălii bucurăstene „Eforie”, etapele devenirii tinerei cinematografil naționale algeriene — născută către sfîrșitul deceniului al șaselea, etape sincronizate precis cu înșeși momentele luptei pentru independență. Imaginile s-au transformat în adevărate documente ale renașterii eroice, iar creațiile recente (precum *Războiul pentru eliberare* — 1973) le restituie, comunicînd patetic contemporaneității faptele istoriei. Același acut impact, aceeași sensibilitate în fața realității pulsează, în egală măsură, și în filmele algeriene de ficțiune, structurate de pregnantele repere ale evenimentelor autentice, ce modelează destinele, atitudinile și gesturile umane.

Ritmata malestuos, în ample desfășurări, se alcătuieste *Cronica anilor de foc* (peliculă prezentată în spectacolul de gală); epocile de arși și sărăcie, de război și molimă, anii de „jăratie” ori cei de „povară” se grupează ca în capitolele unui letopisec ce descrie minuțios perioada 1939-1954, timpul dramatic al suferinței urcînd treptat către împotrivire, către zorii revoluției. Meditînd pasionat și lucid asupra trecutului, Mohamed Lakhdar Hamina (scenarist, regizor și interpret al peliculei) compune, în jurul simbolului

său erou, o impresionantă frescă, alături rînd mereu, cu rafinement plastic, zeci și zeci de portrete, desprinse din efervescența istoriei. Măiestria cineastului, remarcată încă de la primul său lung-metraj (pentru care a obținut premiul de debut, la Cannes, în 1966), se împlinește strălucitor în *Cronica anilor de foc*, film distins cu Marele premiu, tot la Festivalul de la Cannes, în 1975.

În cadrul „Zilelor filmului algerian”, împreună cu peliculele de evocare (să mai numim *Opiul și bita* — 1970 sau *Desmoșteniții* — 1976), au fost programate și filme de dezbatere contemporană (*Echebca* — 1976), reunite prin interesantă lor constantă tematică într-un curent, denumit prompt de critica internațională „cinema djidid”; acest „nou cinematograf”, reliefat în epoca de transformări revoluționare de după 1972, se definește prin operele sale reprezentative (*Un sat după eliberare*), direct implicate în actualitatea imediată, prin acele filme născute din aspirația cineastilor de a participa intens la cristalizarea problemelor sociale și politice ale vieții algeriene de azi.

Ioana Creangă

Patru nimfe in ligheanul din bucătărie

• DINAMO a înscris șapte goluri în poarta Sportului studențesc. Șapte perle negre în zăpada florilor de mazăre. A fost o simbătă cu timpurile sparte, una din zilele când se atîrnă la streșină pici de țap și de oaie ca să le cinte din doi solzi de piatră pentru desțelenit călcieile vîntul sărăciei. Din cauza durerilor de cap ce s-au abătut peste colțul ăla din Giulești care dă spre terenul din groapa CAM a urmat la rînd o duminică zbanghie și cu buricul netăiat în care Steaua i-a ghicit în cafea Rapidului, anunțînd-o că va înfilni pe calea ce-a ales-o niște păianjeni cit homarii.

Trebuie să vă spun că eu am avut din timp semne că Rapidul va lua bătaie. Primul dintre ele e faptul că am vădit un bujor care-i dădea lapte cald unui tandafir bolnav de dorul de-a împodobi butoniera unui cunoscut de-al meu ce seamănă cu un pui de șarpe ieșind dintr-un ou ca să-mi mulgă calul adus de la Brăila. Pe urmă, cînd am făcut ochi, am văzut că duminica e flo-reană, adică numai din petice alb-negre, și că rapia a scos fluturi roșii, ceea ce nu stă în caracterul acestei plante galbene. Gata, mi-am zis, o să ne toarne militarii de la Ghencea sîdef topit pe calapoade și, liniștit dinspre partea asta, am scos dintr-un pachet expediat de cititorii Gheorghe Nica, Vasile Constantin, Manole Lazăr și Nicolae Nicolae oul roșu pe care m-am angajat să-l înghit cu coajă cu tot în cazul că-i vom învinge pe spanioli. Oul fiind de gîscă, pentru că nu văd altă pasăre contemporană în stare să aducă pe lume o asemenea ghiulea, am luat, ca să-mi țin jurămîntul, și-am înghițit un ou de lemn, drept pentru care acum aștept o ploaie bună ca să dau în muguri și apoi în frunze. Festivitatea înghițirii ar fi trebuit să aibă loc în fața camerelor de luat vederi, dar mă am în fugere cu televiziunea.

Nu m-am dus la meci. Am stat în moara unde locuiesc și-mi place să macin bimera grîului și m-am gîndit la lucruri frumoase. M-am gîndit că prin fiecare rîu înaintează un cerb spre izvoare. Apoi m-am gîndit că, într-o noapte, cînd vor înflori teii, mă voi sui în cel mai înalt dintre ei și voi privi cum fulgerele, vestind furtuni întăritoare, leagă ceruri despărțite, unindu-le pentru o clipă cu fastuoase cîmpii de maci.

După amiază a trebuit, totuși, să mă întorc în starea de frică, aia care naște zei. Și ce-am văzut? În ligheanul de sub masa din bucătăria Rapidului, ținîndu-și virful cozii în dinți, patru nimfe se bulgăreau cu nuferi de noroi. Iată unde ajuns cei ce-au innebunit din dragostea pentru Podul Grant.

Fănuș Neagu

Roma, Accademia di Romania

Din nou în Italia

DUPA mai mult de trei ani, din nou în Italia, copleșită de istorie și de artă dar și de atîtea grave probleme politice și sociale. Din nou în țara care a dăruit omenirii miracolul Renașterii, dar nu a trăit numai din gloria trecutului, fiind un imens și inert muzeu memorial. Deși Italia este o înaltă piramidă a memoriei pe al cărui trunchi au cristalizat în luminoase straturi succesive inelele de frumusețe adăugate de oameni în continuitatea lor istorică, Italia este și o țară de contradicții a cărei complexitate variază de la Alpi la Mări, în fluiditatea spirituală a oamenilor care nu se lasă pătrunsă ușor. Oamenii Italiei vor să fie transformatori ai societății, să participe la explozia de inteligență a acestui sfîrșit de secol — Italia vrea să fie mobilă și contemporană.

Din nou la Roma, orașul care definește plenar Italia și care pentru România a fost simbolul latinității bazat pe conștiința originii comune a celor două popoare. Sub acest sigiliu etern, sub acest semn stelar au afirmat, primii în Europa, umanistii italieni, prin scrierile lor istorice și filologice, latinitatea românească. Pogio Bracciolini, Antonio Bonfini, Ema Silvio Piccolomini (Papa Pius II), alături și corespondent cu primii noștri istoriografi, au susținut cu cea mai puternică hotărîre și convingere acest mare și luminos adevăr. La rîndul lor umanistii români, cronicarii moldoveni sau ai Țării Românești, puteau afirma că de la Rim ne tragem, iar Miron Costin făcea ca nimeni altul elogiul magnificei Peninsule: „Este Tîra Italiei plină, cum se zice, ca o rodie, de totuși iscusite... Pentru marea iscusenie și frumusețuri a pămîntului aceluia, i-au zis Raiul Pămîntului...”

Din acest rai al pămîntului, cea mai „iscusită” și frumoasă dintre cetăți este desigur Roma, a cărei caracteristică de miracol este îngemănarea ipostazelor sale în prisma polietrică în care se răsfrînge destinul a trei milenii. Aci fuzionează în mari creuzete frumusețea alternantă a erorilor. În marmorele ei se înscriu peren semnele civilizațiilor suprapuse, de la Antichitate la contemporani. Copleșită de istorie și de artă, Roma nu aparține unui singur popor. Nimeni nu poate fi un spectator indiferent și fiecare călător își proiectează în Roma în suflet după legi proprii, fiecare poate afla în Roma o înaltă, proprie lecție. Toate drumurile duc la Roma și ele au fost urmate, și nu cu pași înceți, de afirmatorii români ai latinității comune, de la primii reprezentanți — mesageri ai culturii românești din secolul al XV-lea — la latinistii care studiaseră la Institutul De propaganda Fide, la Accademia di Romania din Valle Giulia. În magica incintă a Cetății Eterne se ridică înalt Columna lui Traian, cilindrul de marmoră și de artă pe care este înscris actul de naștere al poporului român. Dăltuite în marmoră albă, cronologic, reproduc pe viu înclăstarea supremă dintre o armată măreață, deprinsă totdeauna cu triumfurile și cu steagurile plecate în față, armata romană condusă de însuși împăratul Traian, „optimus princeps”, și un popor neînfricat, care pe meleagurile carpafo-dunărene își apăra, cu deplină încredere și dirigență, pămîntul, libertatea, viața. Momentele impietrite spre aducerea aminte a posterității erau numeroase și dramatice, iar imensul cilindru marmorean este un vast poem epic, mărturia ființei noastre, dovada de piatră nemuritoare a vitejiei strămoșilor noștri. Pentru noi, urmașii Dacilor și Romanilor, imensul pergament în marmoră de Carrara constituie un document de inestimabilă valoare prin cele o sută cincizeci de tablouri cu cele două mii cinci sute de figuri reliefate de-a lungul a două sute de metri de friză istorică ale Columnei. Înălțată în mirificul patruleter al Forului lui Traian, ansamblul roman cel mai armonios, o culme a artei arhitectonice antice, Columna este un „semn” perfect al Romei eterne și al latinității poporului român.

MOSTENITOAREA directă a strălucitei Școli române pe care a condus-o la origine geniul teltar al lui Vasile Părvan, personalitate excepțională a culturii românești, Accademia di Romania își continuă intensă activitate de inserare a istoriei și culturii românești în circuitul universal de valorificări spirituale.

În magnifica construcție a arhitectului Petru Antonescu pulsează o intensă participare a mesagerilor statului nostru pentru cunoașterea și propagarea culturii contemporane a României socialiste. Doar în săptămîna în care am fost noi oaspeți ai Academiei au avut loc patru importante manifestări — două mese rotunde dedicate Centenarului Independenței de Stat a României, o întîlnire cu

studenții Universității din Roma dedicată problemelor dezvoltării teoretice a istoriei și criticii literare, și un excepțional concert. Participa la asemenea întîlniri personalități de seamă ale culturii celor două popoare. Într-adevăr, Accademia di Romania a devenit, prin asemenea manifestări, prin bogata sa bibliotecă, prin expozițiile de artă plastică, gale de filme, cursuri de limbă și literatură, publicații proprii, un centru deosebit de activ de documentare în străinătate, merit să reprecintez, în toată complexitatea sa, efer-vescența culturală contemporană a României. Am participat la întîlnirea cu ilustre personalități ale culturii italiene la care s-a vorbit despre sensurile Independenței românești. S-a putut afirma cu acest prilej că independența este echivalentă cu însăși existența uriașei ființe colective a poporului și a fiecăruia dintre noi care facem parte din acest imens organism ce însușează toate aspirațiile și energiile pentru a le îndrepta spre marele ideal comun. Lupta pentru independență sigilează întreaga istorie a acestui popor, al cărui dramatic itinerar l-a purtat prin jertfele celor mai buni fii spre luminoasele sale destine contemporane. Independența este echivalentă cu libertatea de a nu depinde de nici o altă voință, de a activa liber sub semnul tutelă al aspirației continue de a crea, de a colabora cu orice alt popor, dorința de a fi participant activ la făurirea unei lumi în care să nu mai existe amenințarea, puterea armelor, ci să domine luminosul spirit al justiției și rațiunea.

Impresionantă a fost și întîlnirea cu reprezentanții ai tineretului universitar foarte inșet de dialog și cunoaștere a realităților unei țări care construiește o viață nouă, pentru care ei simt o puternică afinitate. Criza universitară n-a fost încă depășită în Italia, cu toate luptele intense care ducă de zece ani. Mulți tineri doresc sincer să transforme situația social-politică a Italiei, negînd societatea de consum și tarele sale profunde. Dar unii dintre ei nu cunosc clar rațiunile unei lupte de multe ori anarhice. Ei cunosc numai o latură negativă, a protestului și a contestației. Sint mult mai puțin interesați de partea pozitivă, a construcției noului. Dar cei mulți aspiră să fie dinamici participanți la dialogul cetățenesc, dorind restructurarea învățămîntului superior, apropierea studiilor de practică și de realitățile vieții și posibilitatea unei plasări corespunzătoare după terminarea studiilor. Ei sint interesați de cunoașterea realizărilor din România contemporană, țara în care cultura este înțeleasă ca o expresie plenară a capacității creatoare a poporului, ca o valorificare a disponibilității sale de a primi și de a prețui frumusețea literaturii și artei, de a ascende către un înalt nivel spiritual. Intellectualitatea României contemporane integrează valorilor tradiționale ale unei culturi pluriseculare cuceririle estetice ale contemporaneității, ogîndînd în operele ei, sub semnul unei depline responsabilități, evoluția conștiinței umane spre idealurile umaniste superioare ale vremurilor noastre socialiste. Tendințele de dezvoltare ale culturii românești contemporane își au izvorul în profunde procese istorice, cu rădăcini înfipte adînc în trecutul îndepărtat al istoriei patriei noastre. Consecința simetrică a marilor transformări filosofice și etice pe care le-a purtat cu sine construirea vieții noi, cultura românească actuală este o treaptă nouă față de culturile anterioare, neimplicînd în nici un fel însă ruptura de tot ce a produs geniul românesc la acest stadiu contemporan.

RELAȚIILE italo-române traversează astăzi o ază fecundă în aria raporturilor culturale. Generată de afinitățile de civilizație și de origine care leagă cele două popoare de două mii de ani. Există un sincronism extraordinar în istoria celor două popoare care au luptat și au activat pentru afirmarea unor principii mai juste și mai umane în istorie. Vechile tradiții bazate pe originea comună, pe incidentele arcului lor istoric, pe izvoarele comune ale limbii și culturii se dezvoltă astăzi în noi condiții istorice în care au fost cucerite noi valențe prin extinderea zonelor de relații politice, economice, cultural-științifice.

În Italia există într-adevăr o voință generală de profundă cunoaștere reciprocă și fiecare călător în Italia este o verigă activă, un mesager care caută să facă larg cunoscută contribuția pe care poporul român, custode credincios al originii sale latine și al tradițiilor sale milenare, a adus-o și continuă s-o aduca — dinamic — la îmbogățirea patrimoniului spiritual al lumii.

Alexandru Balaci

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director: GEORGE IVAȘCU